

PL ISSN 0514-0188
Č. indexu 38501

ŽIVOT

KULTÚRNO SPOLOČENSKÝ ČASOPIS • MAREC • BŘEZEN • MARZEC 1993 (ČÍSLO 418) CENA 3000 ZŁ

KRAJANIA O SLOVENSKU

Najvýznamnejšou udalosťou v našej starej vlasti, nielen v minulom roku, ale snáď v celom povojnovom období, bol nepochybne rozpad Česko-Slovenskej federatívnej republiky a vznik — 1. januára 1993 — dvoch samostatných a zvrchovaných štátov — Slovenskej republiky a Českej republiky.

Naša národnostná menšina, podobne ako všetci krajania vo svete, pozorne sledovala a hlboko prežívala proces štátoprávneho usporiadania v starej vlasti. Veď, ako to krajania neraz zdôrazňovali, sme predsa detmi jednej matere a preto nám nič nemôže byť ľahostajné, čo naši bratia, — aj keď oddeľení hranicami — robia, ako si chce u usporiadať život.

Chceli sme poznáť a teda aj predstaviť menku a pocity krajánov na Orave a Spiši. Preto sme sa na niektorých obrátili s otázkou: ako hodnotia vznik samostatnej Slovenskej republiky, čo v tomto kontexte očakávajú, aké majú nádeje. Tu sú niektoré výpovede:

JOZEF BONK z Podsrnia

Už som skoro dovršil osem križíkov, ale nikdy som nemyslel, že sa toho dočkám, že Slovensko ožije, že nad Tatrou opäť zasvetí slnko. Je to pre všetkých krajánov dôvod k veľkej spokojnosti. Sme tu už vyše sedem desaťročí ako opustené siroty a teraz nám svítia nádej, že môžeme mať väčšiu oporu v starej vlasti, ktorá od 1. januára má konečne svoje štátosprávnu. Väčšiu o to viac, že k nej máme tak blízko, že s ňou susedíme. Očakávam preto, že z druhej strany Babej Hory, ako aj Tatier stúpne záujem o nás, čo prispeje k rozšíreniu našich kontaktov a kultúrnej výmeny so Slovenskom. Nemôžeme si cez západ na aktuálnu ekonomickú situáciu, ktorá to môže stažiť, no jednako som optimista.

JÁN GRIGLÁK z Varšavy

To, o čom Slováci kedysi len snívali, sa stalo faktom. Som presvedčený, že vznik samostatného slovenského štátu je pre všetkých krajánov veľkou vzpruhou, upevňujúcim národné povedomie.

Vyhľásením Slovenskej republiky vznikla úplne nová situácia v poľsko-slovenských vzťahoch, ktorá bude iste prospievať rozšíreniu vzájomnej spolupráce, v tom i regionalnej, teda zahrnujúcej oblasť Spiša a Oravy, kde žije podstatná časť našich krajanov. Nová v tom, že Slovensko sa v tejto spolupráci — hospodárskej, kultúrnej, vedeckej či innej — bude po prvý raz zúčastňovať ako samostatný a rovnocenný partner. Ako susedia obe krajiny sú na seba odkázané a dúfam, že to dokážu plne využiť.

FRANTIŠEK HARKABUZ z Harkabuza

Vyhľásenie Slovenskej republiky bola udalosť, ktorá ma naplnila veľkou radosťou. Bol som doslova dojatý k sŕzam. Myslím si, aj keď niektorí majú obavy, že Slovensko má všetky predpoklady pre ďalší rozvoj. Slovenský národ je pracovitý a verím, že teraz dočká prácu ešte lepšie, lebo bude pracovať pre seba. Som rád, že nás Európa prijala, že nás uznáva zo dňa na deň viac štátov na celom svete.

Co by som si prial? Predovšetkým, aby sa čoraz viac krajanovských detí učilo v školách slovenčinu a aby potom čo najviac z nich mohlo pokračovať v štúdiach na Slovensku. Veď potrebujeme mať vlastnú inteligenciu, čoraz viac odborníkov v rôznych oblastiach a najmä učiteľov, ktorí nám doteraz na monochómy školách stále chýbali.

LUDOMÍR MOLITORIS, tajomník ÚV KSSČaS

Môj pocit pri vyhlásení Slovenskej republiky bol veľmi uspokojivý. Je dôležité, že dva vyspelé kultúrne národy zavŕšili pokoj-

nou cestou proces, ktorý začal vlastne po nežnej revolúcii. O budúcnosť Slovenska nemám obavy, Slováci sú pracovitý národ a budú vedieť sa o seba postarať. Vytvorením samostatného štátu sa začlenili do Európy a je potešiteľné, že ho medzi seba prijali a uznali všetky vyspelé štaty.

Co očakávam? Pochopiteľne zvýšený záujem o krajanov v Poľsku, no a väčšiu priamu pomoc ako doteraz. Na slávnosť vyhlásenia Slovenskej republiky boli do Bratislavu pozvaní zástupcovia všetkých krajanovských spolkov, v tom aj našej Spoločnosti, kde sme boli informovaní o všetkých pozitívnych zmenách, ktoré nastanú.

VIKTÓRIA a SILVESTER SMRECAKOVCI z Malej Lipnice

Tažko vyslovíť ten pocit, ktorý sa nás zmocnil v tú pamätnú silvestrovskú noc. Bolo to čosi ohromné a nezabudnuteľné, čo pôvne utkvie v pamäti. Nemožno však zabudniť, že teraz Slovensko vzalo zodpovednosť za svoj osud do vlastných rúk, mnoho vecí začína prakticky od začiatku a preto aspoň začas môžu prísť ľahšie časy, tak ako u nás. Ale treba veriť a podľa nás slovenský národ má tú vieri, že ľahkosť prekoná a stane sa prosperujúcou krajinou.

Krajania nikdy nestratili pocit spolupatričnosti so Slovenskom, preto si myslíme, že by si zaslúžili mať napr. dvojité občianstvo. Zíjeme všetci v pohraničnej oblasti, v ktorej by mal byť uľahčený styk sa starou vlastou napr. na občianske preukazy. Dúfame, že sa toho dočkáme, že sa rozšíri susedská hospodárska spolupráca a kultúrna výmena, že sa budeme môcť častejšie navzájom navštěvovali.

DOMINIK SURMA z Krempáčov

Každý začiatok je ľahký a iste ani Slovákom spočiatku nebude ľahko. Som však presvedčený, že i to najťažšie obdobie pretrvájú, že vydržia. Bol by som rád, keby nám stará vlast pomohla najmä v školstve, teda v oblasti vyučovania materinského jazyka, s čím má naša menšina už oddávna problém. Chcel by som tiež, aby sme v každej obci mali svojich kňazov, čo by mohli odbavovať bohoslužby v čistom, spisovnom slovenskom jazyku.

JÚLIA SCUREKOVÁ z Novej Belej

Priznám sa, že keď som sledovala prenos z vyhlásenia osobitnej Slovenskej republiky, cítila som akési teplo pri srdci. Priam sa mi nechcelo veriť, že ten moment, na ktorý sme všetci čakali, je už tu. Ja si myslím, že keď Slovensko bude mať múdrych politikov, ktorí budú mať na zreteli nie vlastné záujmy, ale blaho štátu, všetko bude dobré. Veď od ľudu, ktorým národ vyjadril dôveru, záleží veľmi veľa.

Očakávam, že teraz budeme mať bližšie k starej vlasti, že konečne budú o nás všetci vedieť, že skrátko stupne záujem o našu menšinu. Malo by sa to odzrkadliť v rozšírení kultúrnej spolupráce s rodinným Slovenskom, ktorú sme sa po celý čas, aj napriek nepriaznivým okolnostiam, snažili udržať. Dario sa to najmä s Matícou slovenskou, za čo sme jej všetci veľmi vdăční. Dúfam tiež v širšiu pomoc pri rozvíjani nášho školstva v materinskom jazyku.

JÁN SVIENTEK z Pekelníka

U nás krajania od začiatku veľmi intenzívne sledovali vývoj v starej vlasti a živo, najmä radostne, reagovali na vznik samostatného slovenského štátu. Teší ma, že slovenský duch u nás ožil. Je to podľa mňa povzbudenie do ďalšej krajanovskej činnosti. Pre-

Prvým prezidentom samostatnej České republiky bol zvolený po rozdelení Československa (26. 01. tr.) Václav Havel. V 200-člennom českém parlamente získal 109 hlasov. Ďalší kandidáti mali: Marie Stiborová 49 a Miroslav Sládek 14 hlasov.

Týden nato se v Vladislavovském sále na Pražském hrade konala slavnostná inaugurácia prvého prezidenta České republiky. Zúčastnilo sa jí mnoho zahraničných hostí, m. Čtyři prezidenti: polský prezident Lech Wałęsa, nemecký Ri-

VÁCLAV HAVEL OPĚT NA HRADĚ

chard von Weizsäcker, rakouský Thomas Klestil a maďarský Árpád Göncz, akož i poslanci ČNR, členové vlády a diplomatického sboru. Václav Havel složil přísahu na ústavu České republiky. Sliboval sloužit českému lidu a pracovat pro jeho blaho. Na závěr slavnosti se v chrámu sv. Václava konala ekumenická děkovná bohoslužba, kterou sloužil český primas Miroslav Vlk.

Ve svém prvním projevu Václav Havel m. zdôraznil, že pri budování vlastnej státnosti by se Česká republika měla opírat o takové hodnoty, jako pravda, svoboda, lidská důstojnost a snaha o porozumění s druhými. Slovákum řekl: „Věřím, že udržíme skutečně nejhlubší přátelské a kooperativní vztahy se sousedem nám nejbližším, se Slovenskou republikou, které přeji totéž, co si přeji pro nás: stabilitu, demokracii, prospe-

Václav Havel, dříve známý jako dramatik, esejista a disident, spolutvorce Charty 77, se znovu vrátil na Hrad po 6 měsících a 13 dnech. Připomeňme, že dříve byl dvakrát zvolen prezidentem ČSFR, od 29. prosince 1989 do voleb v 1990 a od 5. července 1991 do 20. července 1992, kdy podal demisi.

ODLUKA MENY

Oveľa skôr, než sa pôvodne predpokladalo, došlo k menovej odluke medzi Českou a Slovenskou republikou. Rozhodli o tom parlamenty oboch krajín, ktoré schválili príslušné zákony a tri zmluvy, v tom Platobnú zmluvu medzi Českou a Slovenskou republikou. Na základe toho 7.II.t.r. skončila svoju platnosť česko-slovenská mena a namiesto nej nastúpila koruna slovenská a koruna česká, pozostávajúca z doterajších bankoviek okolo kovaných v SR kolkami NBS a v ČR kolkami ČNB. V súvislosti s tým, aby odluka prebehla pokojne a bez problémov, v oboch republikách boli zriadené osobitné zmeny (na Slovensku ich bolo skoro 2500), v ktorých občania v priebehu štyroch dní mohli vymeniť neokolo kované koruny na okolo kované. Vzájomné pohľadávky v období fungovania spoločnej meny na úrovni štátu rieši dohoda a clearingové zúčtovanie. Toto vyrovnanie sa prijalo preto, že slovenská a česká koruna nie sú navzájom vymeniteľné.

to verím, že sa naša mestná skupina, ale aj celá Spoločnosť, bude ďalej rozvíjať, že stúpeň národného povedomia medzi mládežou, ktorá predsa raz prevezme po nás kormidlo krajanovskej života.

Zaznamenali: EVA MATISOVÁ
JÁN SPERNOGA

s MIROSLAVOM JANEKOM
mimoriadnym a splnomocneným
veľvyslancom Slovenskej republiky
vo Varšave

„Všetci ste nám blízki...“

Prvého januára 1993 bola vyhlásená samostatná Slovenská republika, ktorá otvorila od tohto dňa svoje veľvyslanectvo vo Varšave. Ako si predstavujete rozvoj slovensko-poľských vzťahov a na čo sa v prvom rade sústredite?

— V minulosti spory boli kvôli Tešínsku a snáď ešte iným nevyrovnaným otázkam. Dnes môžeme povedať, — aj na základe oficiálnych stretnutí našich popredných predstaviteľov, — že medzi Poľskou republikou a novoznknutou Slovenskou republikou neexistuje oblasť, kde by bol nejaký vážnejší spor. To už samo osebe je ten najlepší predpoklad pre rozvoj vzájomnej spolupráce, ktorej možnosti sú široké; spolupráce ekonomickej, najmä na pôde višegrádskej skupiny, regionálnej v prihraničných oblastiach a prirodene kultúrnej, vedeckej, školskej, turistickej, dopravnej. Slovensko aj pre Poľsko predstavuje dôležitú tranzitnú krajinu smerom na juh, do Rakúska, Maďarska a ešte ďalej k Stredozemnému moru. To všetko bolo predmetom rozhovorov ministra medzinárodných vzťahov Milana Kňažku ešte v decembri min. roku, ako aj premiéra Vladimíra Mečiara s premiérkou Hannou Suchockou v januári t.r. Teraz bude záležať už na ďalších zložkách štátnej správy, ale aj súkromnej podnikateľskej a inej sféry, ako tieto kontakty rozšíriť a uviesť do života.

Hovorí sa, že každý začiatok je ľahký. Ani Slovensko nebude mať ľahký štart. Aké sú podľa vás perspektívy spoločensko-politickeho a hospodárskeho rozvoja Slovenskej republiky?

— Začal by som tak trochu nepriamo. V máji min. roku sa na Donovaloch konal prvý kongres slovenskej inteligencie, na ktorom sa zúčastnili aj odborníci z oblasti hospodárstva. Po skončení kongresu som sa spýtal p. Ludovítu Černáka, dnes ministra hospodárstva SR, ako vidí budúcnosť Slovenska jednako federáciu, jednak ako samostatného štátu. Odpovedal, že budúcnosť Slovenska bude tvrdá a zložitá tak či tak. Ale keď si Slovensko zoberie svoj osud do vlastných rúk, že tá cesta, hoci aj tvrdá, bude trvať kratšie a dá sa zreteľnejšie zviditeľniť.

Ja si myslím, že Slovensko má skutočne dosť sôl, aj intelektuálnych, aj hospodárskych, aby sa stalo prosperujúcou krajinou, tým viac, že o prosperite nerozhoduje početnosť obyvateľstva, ale skôr jeho duševný a pracovný potenciál. O Slovákoch je známe, že kdekoľvek sú a pracujú pre seba a na svojom, pracujú veľmi efektívne.

Druhá dôležitá vec je, že Slovensko má výhodnú geografickú polohu. Ako som už hovoril, Poľsko sa cez Slovensko dostane na juh, podobne trasa východ-západ vedie cez našu krajinu. A doprava, popri leteckej, sa realizuje najmä železnicou, nákladnými automobilmi a loďami. Preto je pre nás Gab-

číkovo veľmi dôležité nielen z hľadiska energetického, ale aj komunikačného.

Je tu aj ďalší faktor, ležiaci skôr v psychologickej rovine. To znamená, že keď si Slováci uvedomia, že nie sú v postavení mezejecenného národa alebo dokonca etnickej skupiny, ale sú národom suverénym so všetkými právomocami, povzbudí ich to k väčšiemu sebavedomiu i zodpovednosti, čo by sa malo odzrkadiť v efektívnejšej práci. Podľa mňa výroky, že po rozpade sú Cesi na tom lepšie ako Slováci, nemajú praktické podložie.

V Poľsku, hlavne na Spiši a Orave, žije pomerne početná slovenská národnostná menšina. Aké je jej miesto a vôlebce miesto krajánov vo svete v politike vlády Slovenskej republiky?

Musíme sa vrátiť trochu do minulosti, kedy boli kádrovaní aj krajania. Tí, čo odšli do západných krajín, Ameriky, Kanady, Francúzska či Belgicka, boli podľa vtedajšieho ministerstva vnútra rozdelení asi do štyroch kategórií. Prví, čiže predvojnová ekonomická emigrácia alebo členovia nejakých robotníckych spolkov a ich deti — boli dobrí. Druhí boli ešte ako-tak prijateľní, kým dve posledné kategórie, zahrňujúce vystahovalcov po roku 1968, ale aj po r. 1948, boli vlastne naši „nepriatelia“. Na druhej strane všetci krajania žijúci v socialistických štátoch, boli dobrí.

Teraz konečne došlo k úplne inému, novému pohľadu na krajanov. Všetci sú nám rovnako blízki. Všetci, čo sa hľasia k vlasti, sú jej súčasťou, aj keď pochopiteľne zostávajú štátnymi príslušníkmi iných krajín. Majú však mať plnú možnosť rozvíjať svoj jazyk a kultúru, skrátka pokračovať v tradičii svojich predkov, k čomu by im príslušné krajinu mali vytvoriť vhodné podmienky. Teda aby boli plnoprávnymi občanmi krajín, v ktorých žijú.

S krajanmi a ich organizáciami chceme udržiavať úzke styky. Mám tu na mysli Matice slovenskú, ale aj iné inštitúcie a štátne orgány. Ja osobne by som veľmi rád prišiel medzi krajanov na Spiš a Oravu a priamo na mieste sa oboznámil s ich životom a problémami. Chcem tu poznamenať, že rozhovory našich politikov, ktoré často zahrňujú i krajanskú problematiku, otvárajú širší priestor nielen pre všeobecnú slovensko-poľskú spoluprácu, ale i spoluprácu regionálnu, ktorá môže pozitívne ovplyvniť životnú úroveň krajanskej komunity, žijúcej v pohraničí. Ide tu medziiný o to, aby boli voľne hranice, aby rolníci mohli u nás predávať svoje polnohospodárske prebytky atď. Samozrejme, dnes ľahko povedať, čo sa dá realizovať hned a čo neskôr.

Naša menšina, ale aj iné, má ešte hodne nevyriešených problémov napr. v oblasti vyučovania materinského jazyka na školách,

Veľvyslanec Slovenskej republiky vo Varšave Miroslav Janeček v rozhovore so šéfredaktorom Života. Foto: J.P.

zavedenia slovenčiny do bohoslužieb, ústavného zabezpečenia menšinových práv a pod. Akú pomoc môžeme očakávať od našej starej vlasti?

— Ja si myslím, že sa tieto problémy postupne podarí vyriešiť. Keď ide o cirkevné otázky, zhováral sa o tom, aj keď vo všeobecnej polohe, minister Milan Kňažko s kardinálom Józefom Glempom, ktorý zdôraznil, že cirkev má záujem na tom, aby nedochádzalo ku konfliktom na pôde jazykovej alebo národnostnej a prisľúbil, že vyjde v ústrety Slovákom a ich požiadavkam. To, samozrejme, treba preniesť do praxe, aby miestni farári tie požiadavky alebo dohody realizovali.

Slovensko môže byť inšpiratívne i v oblasti legislatívy. Naše zákonodárstvo v oblasti národnostných menšíni neliene zodpovedá európskemu štandardu, ale ho v niektorých momentoch aj prekračuje. Pokial by poľská strana chcela výmenu informácií a skúseností na túto tému, slovenská strana by ich mohla poskytnúť.

Nazdávam sa, že v krátkom čase bude treba uvažovať o otvorení konzulátu v Krakove, jednak preto, že prepojenie na krajanov bude oveľa operatívnejšie ako zo vzdialnejšej Varšavy, jednak pre rozširujúci sa turistický ruch medzi našimi krajinami. Ešte nevedeno, ako to bude vyzeráť v praxi, keďže je to záležitosť finančných prostriedkov, budov, organizačnej štruktúry a pod. Zatiaľ očakávame, že v prípade potreby, ak budeťe mať nejaké problémy či požiadavky, môžete sa obrátiť na nás a my to i s odporúčaním odovzdáme našim vládnym orgánom.

Krajanov zaujímajú i také otázky ako napr. možnosť dvojitého občianstva, otvárania nových hraničných priechodov v našom regióne, širšie možnosti vzdelávania krajanškej mládeže na stredných a vysokých školách na Slovensku. Aké sú podľa vás šance na realizáciu týchto otázok?

— Hraničné priechody sú dôležité jednak pre turistický ruch, ale aj obchodnú výmenu, o ktorej sme už hovorili. Problémom je tu ekologická stránka. Ekológovia sa panicky boja otvárania nových priechodov. Spolu s poľskou stranou máme v podstate jednotný názor, že ďaleko väčšie škody spôsobí jeden veľký priechod, cez ktorý prejde denne napr. tisíc vozidiel, ako desať menších a menej frekventovaných priechodov, keďže tá devastácia bezprostredného okolia je istým spôsobom rozložená prirodzene. Podľa mňa je nutné, aby počet priechodov vzrástol, ale to závisí aj od finančných prostriedkov, ktorými ani my, ani poľská strana priliš neoplyvá. Tak napr. Jurkov je zdanivo pripravený na otvorenie, ale v skutočnosti si vyžaduje investície. Totiž dnes nové priechody by už

POKRAČOVANIE NA STR. 4

Výpisy z dějin církvi

Již v době velkomoravského státu na přelomu 9. a 10. století působili ve Slezsku a na jihu Malopolska záci Cyril a Metoděje. V jiných částech Polska již dříve hlásali křesťanské učení iriští a němečtí misionáři. Teprve politické poměry ve druhé polovině 10. století však rozhodly o tom, že Polsko přijalo křesťanskou víru.

Mladý lechický kníže Měško I., který utrpěl porážku od saského markrabího Gerona a byl donucen spojit se s Němci proti polabským Slovanům, hledal sblížení s Čechy a vzal si za ženu dcera českého vládce Doubravku. Pod jejím vlivem přijal o rok později (966) křest, aby zabránil německým útokům na Polsko pod heslem šíření křesťanství. Sířil křesťanskou víru v celém Polsku. Pozval duchovní z Čech a z Německa, aby učili lid, zakázal pohanské obrady a založil v Poznani misijní biskupství, jehož hlavou byl biskup Jordan.

Měškův syn Boleslav Chrabrý dále upevnoval v Polsku křesťanskou víru. Poslal pražského biskupa Vojtěcha ze slavného rodu Slavníkovců jako misionáře mezi pohanské Prusy, žijící mezi ústím Visly a Němenu. Prusové zavraždili Vojtěcha v roce 997. Boleslav Chrabrý vykoupil od vrahů jeho pozůstatky, jak tvrdí pověst, za tolik zlata, kolik vázily. Jeho hrob v Hnězdne byl brzy opředen legendami o zázracích.

V roce 1000 se všeobecně očekával konec světa. Císař Otton III. se vydal jako poutník k hrobu svatého Vojtěcha. Boleslav Chrabrý ho slavnostně přijal a při této přiležitosti bylo založeno arcibiskupství v Hnězdne. Současně Boleslav založil tři nová biskupství: malopolské v Krakově, slezské ve Wroclawi a pomořské v Kolobřehu. Prvním hnězdenským arcibiskupem se stal bratr svatého Vojtěcha Radim.

Po době panování syna Boleslava Chrabrého, Měška II., kterému sousedé vzali otcov-

ské kořisti, následovalo v Polsku několik let zmatků. Matka nedospělého Kazimíra I., Němka Ryksa, musela utíkat z Polska. Zároveň se mezi lidem projevily ukryté pohanské sympatie, hlavně na Mazovsku, ve Slezsku a Velkopolsku. Mazovský vojvoda Maslav se prohlásil za nezávislého knížete. Kniže Kazimír za matkou opustil Polsko. Lid vraždil rytíře a duchovní, bořil kostely a kláštery.

Tohoto zmatku využil český kníže Břetislav. Dobyl Slezsko a Velkopolsko, vyraboval Poznaň a Hnězdno a vyvezl pozůstatky svatého Vojtěcha do Prahy jako nejcennější reliktii. Polské duchovenstvo později tvrdilo, že útočníka ošidilo, že místo pozůstatků svatého Vojtěcha vyvezl tělo jeho bratra, který byl pochován vedle něho. Ve středověku pak pokračovaly mezi polským a českým duchovenstvem neustálé spory o to, kde vlastně jsou pohřbeny pozůstatky svatého Vojtěcha — v Hnězdne nebo v Praze?

*

Koncem středověku začali křesťanští vládci a národy pociťovat papežskou svrchovanost jako břemeno, které chtěli svrhnut. Život církve, zejména církevní vrchnosti, začal upadat. Duchovenstvo se začalo zabývat politikou, zábavou, zanedbávalo duchovní povinnosti. Nižší duchovenstvo, málo vzdělané, podlehlo materialismu. Hlavním projevem nábožnosti se stal kult obrazu a relikvií. Začaly se ozývat hlasy vyzývající k nápravě. Po celé 14. a 15. století, zejména na přelomu těchto století, se šířilo heslo základní reformy církve. Požadavek reformy se rozvíjel třemi směry: uvolnění světské moci od papežské supremace, omezení papežské vlády v církvi ve prospěch koncilů a konečně obnovení křesťanských ideálů na základě písma svatého.

Zádná nová idea se nerodí a nevítá od počátku, nejprve si musí připravit v lidských myslích úrodnou půdu. Podobně tomu bylo i s myšlenkou obrození křesťanství na základě písma svatého. Cestu reformaci razili její předchůdci, z nichž největší byli Jan Víklef, anglický myslitel a reformátor, a Jan Hus.

Jan Víklef se narodil v roce 1324 v anglické vesnici Wycliffe. Studoval na oxfordské univerzitě, kde byl později profesorem teologie. Král Edward III. ho jmenoval členem komise, která měla popírat nároky papežů na desátky od anglických králů. Víklef ostře kritizoval papežské nároky na veškerou vládu nad křesťanským světem; přeložil s pomocí přátel písmo svaté do angličtiny, prohlásil je za jediné kriterium v otázkách víry a začal slovem i písmem vystupovat proti zevstřílení duchovenstva. Podobně jako později Hus, i Víklef silně zdůrazňoval národní charakter.

Když v roce 1378 došlo ke schizmatu, Víklef se úplně zřekl papežství a vyzval světské vládce k reformování církve. Vyslal mezi lid zbožné muže, zvané chudí kaplani, kteří prostým způsobem hlášali evangelium a vyvolali v Anglii silné náboženské hnutí. Londýnský synod mu však přisoudil vinu za selské povstání, které mezičim vypuklo a během něhož byl zabit arcibiskup. Víklef opustil Oxford a s nejbližšími spolupracovníky se vrátil do své staré farnosti Lutterworth, kde zemřel v roce 1384.

V posledních letech života Víklef napsal své hlavní dílo „Trialogus“, rozhovor mezi pravdou, lží a moudrostí. Tento spis byl ostrou rozpravou s papežstvím. Víklefovi stoupenci byli po jeho smrti pronásledováni a kostnický koncil v roce 1415 odsoudil spolu s Husem i nejzajímavějšího Víkleva. Jeho pozůstatky, spočívající v hrobě již více než třicet let, byly vykopány a potupně spáleny v roce 1427.

Víklefovy myšlenky se začaly šířit na začátku 15. století i v Čechách, kde na ně navázal Jan Hus.

POKRAČOVÁNÍ V PŘÍSTÍM ČÍSLE

„Všetci ste...

POKRAČOVANIE ZO STR. 3

mali mať európsky štandard a tomu v Podspádoch ešte veľa chýba.

Dvojité občianstvo prišlo na pretras v súvislosti s českými občanmi pracujúcimi na Slovensku. Česká strana zaujala stanovisko jedného občianstva. Dvojité by povoľovala len vo výnimočných prípadoch. Na Slovensku dvojité občianstvo nie je ešte rozvedené do konkrétnego zákona. Sú argumenty za, ale aj proti. Spojenie štátu to striktnie nepovaľujú, kým napr. Kanada áno. Bol som svojho času na zasadnutí SNR, kde sa o tom rokovalo a medzi rôznymi argumentmi sa vyskytla i otázka, či dvojité občianstvo sa má spájať i s volebným právom. SNR to vtedy zamietla. Súvisia s tým však aj iné problémy, napr. kde majú ľudia s dvojitym občianstvom odvádzat dane z pridané hodnoty alebo kde absolvovali vojenskú službu a pod.

Ked' ide o štipendijné možnosti pre krajanov, zatiaľ vám nemôžem dať nijaký konkrétny návrh. To si vyzýdaje prerokovať tento problém priamo s ministrom školstva a vedy SR. Môžem však slúbiť, že každý váš návrh odovzdáme ministerstvu aj s odpo-

rúcaním, aby ho vyriešilo čo najoptimálnejšie vo váš prospech. To sa týka aj ďalších štipendií pre krajanovských účastníkov SAS-u a iných podujatí. Nad nami všetkými visí finančný meč, môžeme nožnice roztahovať len toľko, nakoľko máme. Som však toho názoru, že aj v rámci limitovaných finančných prostriedkov treba hľadať možnosti, ako do nich vtesnať čo najviac.

Čo podľa vás stará vlast očakáva od krajanov?

— Predovšetkým, aby udržiaval s nou stály styk a v rámci svojich možností ju morálne podporovali. Je tiež dôležité, aby tu, v Poľsku, pomáhalo vytvárať pravdivý obraz o Slovensku a vyvračali všetky skreslené informácie, no a aby nám skrátka držali palce. Ved' ked' sa Slovensko bude rozvíjať, bude to znamenať aj posilnenie postavenia krajanov, zväčšenie ich šancí.

Mohli by ste nám povedať niečo o sebe?

— Som profesionálny novinár, od päťdesiatych rokov som pracoval v rôznych redakciach. Posledných dvadsať rokov som patril k týmu, dalo by sa povedať, odstaveným. Dôvodom k tomu bolo, že po auguste 1968 sme sa telegramom obrátili na Medzinárodný Russelov tribunál, aby okupáciu, nájazd bývalých „spojeneckých armád“ na republiku kvalifikovali ako zločin proti ľudstvosti. K novinárstvu som sa mohol vrátiť až v prvej polovici osmdesiatych rokov, aj to v obmedzenej mierke. Dostal som prácu v redakcii Slovenska, keďže Matica slovenská bola tolerantnejšia, ale mohol som písat viac-menej len v tom časopise.

Váš Život poznám vari od začiatku šestdesiatych rokov, kedy som pracoval v bratislavskom týždeníku Život, ktorý váš časopis dostával.

Môj záujem o Poľsko začal sa kedykoli v polovici päťdesiatych rokov, keď som v Poľskom kultúrnom stredisku absolvoval krátke kurzy poľštiny. Objednával som si a číral množstvo poľských novín a časopisov, ktoré zásluhou liberalnejšej politiky Poľska predstavovali u nás akési okno do sveta. Vďaka tomu, vďaka prekladom v poľskej tlači sa mi podarilo po prvý raz uviesť na Slovensku dve mená: prof. Parkinsona a spisovateľa Solženicina. Preložil som niekoľko kníh o. i. od Andrzeja Szczepiorského a Macieja Słomczyńskiego, ako aj krátkich prác napr. Brandysa. Teda polonistika sa stala v istom zmysle mojim koníčkom.

V r. 1968 som robil pohovory do diplomacie, mal som ísť za kultúrneho radcu do Fínska, k čomu zo spomínaných dôvodov nedoslo. Po 24 rokoch som dostal ponuku, tentoraz však do Poľska.

Čo by ste prostredníctvom Života chceli odkázať našim krajanom?

— Predovšetkým, aby boli zdraví a aby sa im podarilo splniť nielen osobné, existenčné ciele, ale aj tie vyššie, celokrajanské. Zelám im, aby si uchovali národné povedenie a udržiavalo so starou vlastou živé styky. Zároveň, aby sa dobre cítili aj v novej vlasti, v Poľsku, ktoré by im malo vytvárať vhodné podmienky pre ich osobnú i národnú existenciu, prosperitu a identitu.

Dakujem vám za rozhovor.

Zhováral sa: JÁN SPERNOGA

Jurgovský protest

V marci 1921 zomrel v Jurgove slovenský farár Anton Kubasák, rodák zo Zubrohlavy na Orave, spolužiak Andreja Hlinku. Jurgovský farár bol veľkou mrvnou autoritou pre všetkých farníkov, čo vyplýva aj z listov, ktoré dostával z Ameriky od našich vystahovalcov. Dva z týchto listov boli uverejnené v našom tlačovom orgáne (Zivot č. 8/1990, s. 8-9).

Politické hranice sa zmenili ešte za života d.p. Kubasáka. Stalo sa tak 10. augusta 1920, keď začalo platíť rozhodnutie Rady výbavy slancov z 28. júla 1920. Jurgov, ako aj ďalších 13 severošpanských dedín, pripadol Poľsku. Táto zmena sa nedotkla cirkevných hraníc, preto všetky farnosti na Spiši a na Orave nadále patrili do jurisdikcie spišského biskupa so sídlom v Spišskej Kapitule. Jurgovský administrátor dochádzal do Javoriny, ktorá bola súčasťou jurgovskej farnosti, do konca júna 1921. Podľa archívnych prameňov: „Proboszcz właściwie administrator parafii w Jurgowie, pełnił obowiązki duszpasterskie także i w Jaworzynie w okresie od 15 marca do 1 lipca 1921, gdzie przyjeżdżał bez przeszkode. Po dniu 1.VII. 1921 dowiedział się on, że biskup słowacki X. Jan Wojtiassak przyjechał do Jaworzyny celem bierzźmowania parafian powierzył obowiązki duszpasterskie w Jaworzynie ks. Marcinowi Gallowiczowi, proboszczowi w Zdziarze i wobec tego zaprzestał wyjazdów z Jurgowa do Jaworzyny“¹⁾ Zásadnú zmenu primiesol konkordát medzi Poľskou republikou a Vatikánom, uzavretý 10. februára 1925²⁾, ktorého článok IX stanovil: „Žadna časť Rzeczypospolitej Polskiej nie będzie zależała od biskupa, którego siedziba znajdowała się poza granicami Państwa Polskiego“. V dôsledku tejto citovanej právnej normy spišsko-oravský dekanát, zahrňujúci 18 farností (9 na Spiši a 9 na Orave), bol po prvýkrát v dejinách týchto farností pripojený k poľskej diecéze, t.j. ku krakovskému arcibiskupstvu. Spomenutý fakt, t.j. že sa politické hranice v rokoch 1920–1925 stotožňovali s cirkevnými, bol asi jednou z príčin, vďaka ktorým d.p. Anton Kubasák mohol ostať z Jurgove až do svojej smrti. Je prirodzené, že sa v kostole počas pôsobenia farára Kubasáka — aj po zmene politických hraníc — používala slovenčina, pravda tých častí liturgie, v ktorých bohoslužobným jazykom bola latinčina.

Prvé polonizačné zámery bolo vidieť už počas pohrebu d.p. Kubasáka. Nad hrobom zosnulého rečnil prelát Madej, farár zo susednej poľskej obce Bialky a súčasne poslanec do Ústavodárneho snemu Poľskej republiky. V rozlúčkovej kázni rečník naznačil, že „nebohý sa narodil v krajine slovenskej, ale odpočívať, hoci to nechcel, bude v zemi poľkej“³⁾. Podľa svedectva F. Móša, pri týchto slovách „Jurgovčania dosť hlasno šomrali a mälo chýbalo, že nedošlo k väznejmu incidentu“⁴⁾. Spomínaných udalostí, ktoré popísal F. Móš, sa zúčastnil môj otec Ján Congva (1901–1977), ktorý mi o nich ako očitý svedok podrobne porozprával.

Systematická polonizácia cirkevného života v Jurgove začala príchodom správca farnosti Antona Sikoru rodáka z Jablonky. Machayov prívrženec neboli menovaný za farára, keďže „z powodu nieuregulowania sprawy patronatu nie może być dotyczenie mianowanego proboszczem“⁵⁾. Tie časti bohoslužieb, ktoré, sa neobdavovali v latinskom jazyku, sa odvtedy konali v poľštine. Toto konštatovanie sa týka taktiež kázni. Reakciu farníkov sa dalo predvídať: „Jurgovčania sa zlostili, plakali, z kostola utekali, keď začal kázať po poľsky“⁶⁾.

Zatial nevieme, či jazyková otázka bola upravená vnútornými nariadeniami a pokynmi krakovského metropolitu, kniežaťa Adama Sapiehu, alebo bola ponechaná rozhodnutiu miestnych farárov. V každom prípade je isté,

že administrátor Sikora, jeden z blízkych spoulupracovníkov Ferdinanda Machaya, bol veľmi angažovaný v polonizačnom procese a vyvíjal v nom aj vlastnú iniciatívu. Napriek tomu sa slovenské kostolné spevy zachovali — pravdepodobne popri poľských, ktoré zavádzal knaz Sikora — až do začiatku tridsiatych rokov. V roku 1932 sa jurgovský administrátor pokúsil urobiť ďalší krok, to znamená úplne zrušiť slovenské spevy. Je možné, že po takmer dvanásťročiach rokoch od príjdenia Jurgova k Poľsku už nečakal žiadny odpór. A predsa.

Koncom marca 1932 Metropolitná kúria v Krakove dostala z jurgovskej farnosti nečakanú prosbu a zároveň stažnosť. Obsah listu⁷⁾ — písaného dosť mizernou poľštinou — signovaný richtármí troch dedín: Jurgova, Ciernej Hory a Repísk — je nasledovný:

Parafia Jurgowska
pow. Nowy Targ

Do Jego Ekselencji
Najwyższego
Naszego Arcypasterza
Kr. Biskupa w Krakowie

My nižej podpisani parafjanie pokorne prosimy jako wasze owieczki przystępujemy do nog w następującej sprawie: śpiewu kościołnego w języku słowackim. W kilku wiekowym zaborze Austryackiem w którymśmy znowili swoją niewolę tak oświatową jak duchowo kulturalną wyuczani języka słowackiego i węgierskiego co też i kościół św wyuczał nasz zasad naszej wiary w języku słowackiem tak też był używany i śpiew kościelny w języku słowackiem w prawdzie Zabór Austryacki pominął a my wróciliśmy do ziemi ojczystej która nam dała wswej naturze wszystkie wskazówki życiowe jak duchowe. Została oto tylko u starszyny teologią słowacką według której był utrzymywany śpiew kościelny doteraz ato zpowodu tego gdyż starszyna niezna kaligrafii polskiej aby była możliwość utrzymania śpiewu kościelnego w języku polskim. Z powodu tego upraszczamy gorąco jego Ekselencje ks. Biskupa o uwzględnienie naszej prośbie, ze dokąd nie dorosnie młodzież wyuczona fizycznie i duchowo po polsku aby zatem czasokres były śpiewy kościelne w języku słowackiem w naszej parafii, jeżeli zostanie nasza prośba uwzględniona prosimy otem powiadomić naszego wielebnego duszpasterza oraz gm. Jurgów

Jurgów dnia 26.III.1932

Jurgów, Rzepiska, Czarnogóra. (Okrúhle pečate s nápismi): Zwierzchność gminy Jurgów na Spiszu; Urząd gminny Rzepiska; Urząd gminny Czarnogóry. (Pod pečatami podpisy): Wojtas Jakób nacz. gm.; Budz Antoni nacz. gm.; Trzop Antoni nacz. gm.

Po troch mesiacoch Kniežaco-metropolitná kúria poslala uvedený list farskému úradu v Jurgove, aby v nom vyjadril svoju mienku:⁸⁾

(Počať) Kniežaco-Metropolitná kuria w Krakowie Praes. Kraków dnia 21.6.1932 L. 8046/32 ref. VII

Do
Wielebnego Urzędu Parafjalnego
w
Jurgowie

Przesyłamy celem wyrażenia swej opinii za zwrotom aktu.

Z Kniežaco-Metropolitnej Kurji.
w Krakowie, dnia 24.VI.1932 r.
(podpis) wz. ks. M. Stepnicky

Administrátor jurgovskej farnosti poslal Kúrii obšírný dopis už 6. júla 1932. V odpovedi nepopíral, že zavádzala poľské spevy „nie wykluczając oczywiście także znanych pieśni słowackich“⁹⁾. Autor listu poukázal tiež na rôzne formy propagácie poľštiny v kostole: „przez różne nabożeństwa przezemnie wpro-

wadzone (nab. różańcowe wieczerzem każdego dnia w październiku, nab. majowe), jak również przez szkołę polską, przez różne stowarzyszenia młodzieży, ludność coraz więcej pieśni się nauczyła...“¹⁰⁾ Význam Spoločnosti ženskej mládeže A. Sikora vyzdvihol na inom mieste odpovede: „Tam bowiem (Teda v Spoločnosti — J.C.) uczą się dziewczęta śpiewu polskiego, deklamują pieśni polskie, uczą się przedstawień polskich itd. W ostatnim zaś czasie uczyły się niesporów polskich, popełniając równocześnie tę jedyną niezręczność, že pochwalili się naprzód, iż będą je śpiewały także w kościele“¹¹⁾

Stojí za povšimnutie, ako autor listu refeoval Kúrii príčiny prosby troch richtárov: „Pismo przesiane do Książęco-Metropolitalnego Konsistorza ma podwójne źródło:

1. Kilku gospodarzy, szczególnie ojcowie w Czechosłowacji wyświęconych księży, oraz ich rodzina niechętnie odnoszą się do świętynie rozwijającego się w parafii stowarzyszenia młodzieży żeńskiej, uważając je za propagatorkę polskości na Spiszu (...).

2. Wójtowie 3 gmin, należących do parafii, upomnieli i zmuszeni przezemnie do ponoszenia kosztów ubezpieczenia budynków parafialnych i kościelnych nie mogą zapomnieć straty tych stu kilkudziesięciu złotych, które kasy gminne muszą w powyższym celu wpłacić do Towarzystwa Ubezpieczeniowego. Dalej administrator vysvetluje, že inicjatorem listu je jurgovsky richtar, t.j. Jank Vojtas.¹²⁾

Dva odseky listu hovoria o metodach, aké knaz Sikora používal pri zavádzani poľštiny do bohoslužieb: „Wracając jeszcze raz do sprawy śpiewu kościołnego, zaznaczam, że osobiście nie jestem zwolennikiem gwałtownych zmian w kościele i wszystko, co należy wprowadzić powoli, stopniowo tak ze parafianie nawet nie zwracają na to uwagę“¹³⁾. Ako z citovanego ouseku vyplýva, bolo to metoda pomalých zmien, zavádzaných postupne v nádeji, že si ich farńici nevšimnu. Reakcia samosprávnych orgánov troch obcí však poukazuje, že sa táto metoda neosvedčila. Farńici si zmeny vsímali a protestovali. Inou metódou bola tajnosť prípravy niektorých akcií: „W ostatnim za czasie uczyły się niesporów polskich, popełniając równocześnie tę jedyną niezręczność, że pochwalili się naprzód, iż będą je śpiewały także w kościele.“

Tentoraz reakcia Kúrie bola takmer okamžita. Archívne zbierky, žiaľ, neobsahujú odpověd poslanú jurgovskému administrátorovi. Aj napriek tomu dosť presne vieme, aká bola. Spis totiž obsahuje jasné smernice: „Odpisac, by od czasu do czasu śpiewano pieśni słowackie“, ako aj poznamku, že odpoved了解 13. júla 1932.¹⁴⁾ Kúria tymto akceptovala Sikorove zavádzanie poľských spevov. Na druhé strane však zabranila uplnému vytlačeniu slovenčiny z jurgovskej farnosti. Protest preastaviterov troc spišských obcí z 26. marca 1932 sa takto skončil len polovičným úspechom. Zdá sa, že nebyt listu richtárov Jurgova, Ciernej Hory a Repísk, bolo by došlo v jurgovskej farnosti k uplnemu odstráneniu slovenčiny z bohoslužieb. Je nesporne, že list samosprávnych orgánov z 26. marca 1932 je jasnym dôkazom slovenského cítenia jeho autorov.

Prof. JOZEF CONGVA

POZNÁMKY:

1. List Krakowskiego vojvodzkiego urzędu (z 12. novembra 1929, L.: Ad. — 2799(23) Ministerstwu wierzyznania a verejnej osvety. Archiwum Kurii Metropolitalnej w Krakowie, akt A PA 79.

2. Dz. U.K.P. Nr. 72, poz. 101.

3. F. Móš: Roky 1916–1939 na severnom Spiši. (Spisy Vedeckej spoločnosti pre zahŕňacích slovakov. Cislo 4). Bratislava 1944, s. 9.

4. F. Móš: Roky..., s. 9.

5. List Krakowskiego urzędu... (vid poznámka č. 1).

6. F. Móš: Roky..., s. 9.

7. Archiwum Kurii Metropolitalnej w Krakowie, akt A PA 79.

8. Archiwum Kurii Metropolitalnej w Krakowie, akt A PA 79.

9. Citovaný prameň.

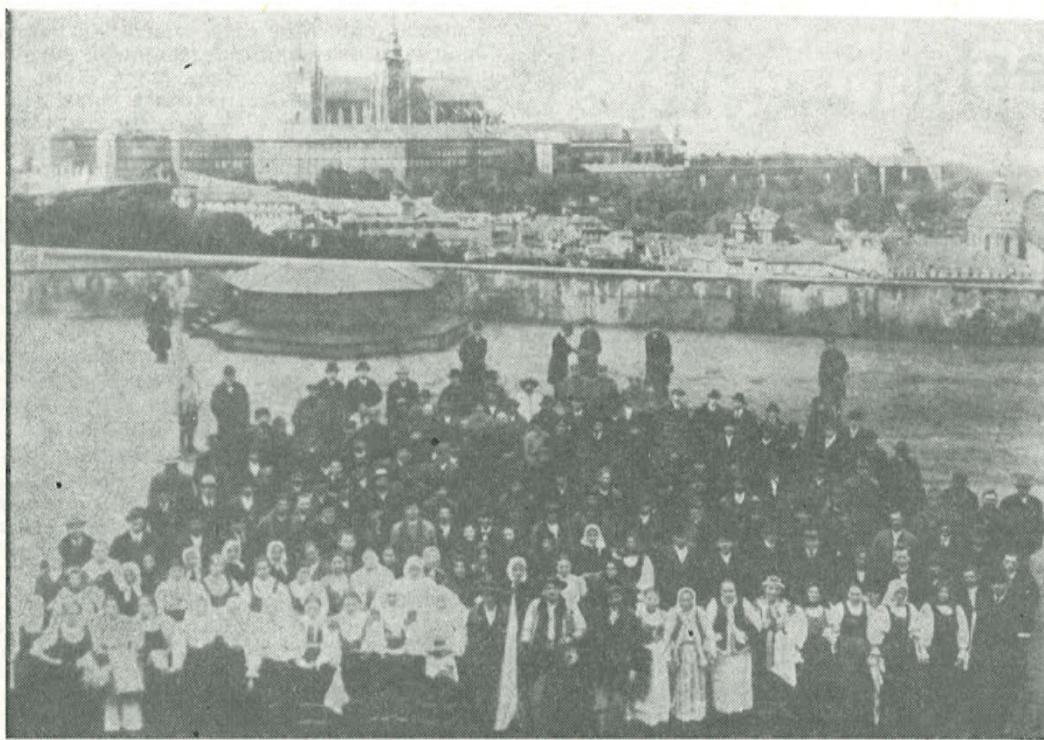
10. Citovaný prameň.

11. Citovaný prameň.

12. Citovaný prameň.

13. Citovaný prameň.

14. Citovaný prameň.

Delegácia spišských a oravských obcí, v ktorých sa v r. 1920 mal uskutočniť plebiscit, navštívila v Prahe prezidenta T. G. Masaryka. Na snímke uprostred prvého radu stojí zástupcovia Ždiaru: Lukáš Silon drží v ruke čs. zástavu, z pravej strany stojí Matej Andráš, otec autora nášho článku, zľava Pavel Heldak. Delegáciu viedol Msgr Marián Blaha, od r. 1920 banskobystrický biskup.

Snímka: archív autora

SLOVÁCI V POLSKU

VZALI SI SO SEBOU AJ ZEM

Po vzniku Česko-Slovenska v októbri 1918 nikto na Slovensku netušil, že okrem Maďarov to budú práve Poliaci, ktorí väzne zasiahnu do formovania nášho vznikajúceho štátu. Stalo sa: doslova pár dní po 30. októbre 1918 vniklo na územie Slovenska polské vojsko a obsadiло časť Spiša až po Kežmarok a územie hornej Oravy. „Právny“ podklad tvoril dekrét náčelníka polského štátu Józefa Piłsudského z 28.11.1918 o voľbách do Ustavodarného snemu Poľskej republiky, ktorý v 39. bode predpokladal voľby aj v obciach na Orave, Spiši a v Čadčianskom okrese. Okupáciu slovenského územia museli Poliaci na zákrok misie Dohody ukončiť a svoje vojsko stiahnut za hraničnú čiaru historických uhorsko-polských hraníc. Stalo sa tak 13. januára 1919.

Vypuknutie tohto sporu bolo teda časovo skôr ako otvorený konflikt medzi Čechmi a Poliakmi o Tešínske Slezsko.

V Krakove sa potom uskutočnila (od 21. do 19. júla 1919) poľsko-česko-slovenská konferencia o hraniciach, ktorá sa skončila neúspechom. Riešenie sporu sa presunulo na mierovú konferenciu v Paríži. Tá prostredníctvom Najvyššej rady nariadila, aby sa na spornom území uskutočnil plebiscit. Ludové hlasovanie malo byť v Spišskej župe vo všetkých obciach okresu Spišská Stará Ves a v časti okresu Kežmarok. V Oravskej župe prichádzali do úvahy všetky obce okresu Trstená a Námestovo.

Slovenské obyvateľstvo plebiscitného územia posielalo písomné petície a delegácie Oravcov a Spišakov navštívili prezidenta T. G. Masaryka. Ten reagoval na prednesenú žiadosť Spišiakov takto: „Váš rečník sa zmienil o hlasovaní. V tom sme zavisli i od Dohody a mierových podmienok. Myslim však, že vaša depútacia — a nie je prvá — sved-

čí o tom, že výsledok hlasovania bude taký, aký si želáme. Postarám sa, aby bolo napravené, v čom sa vám krividilo.“

Nespokojnosť slovenského obyvateľstva sa odkladom plebiscitu na jún 1920 vzäčovala. Reálnosť nebezpečenstva, že by hranice mohli vyzerat ináč, než ako to vyhovovalo českým hospodárskym záujmom na Tešínsku, znásobila ochotu čs. vlády upustiť od myšlienky plebiscitu. Nepomohli ani akcie amerických Slovákov, ich apely a rezolúcie z New Yorku, Chicago a Pittsburghu. A skutočne došlo k tomu najhoršiemu pre Slovákov na hornej Orave a severnom Spiši: Konferencia veľvyslancov z poverenia Najvyššej rady rozhodla o zrušení plebiscitu a svojvoľnom rozdelení sporného územia tak, že v rámci CSR ostalo Tešínske Slezsko a zo slovenského územia pripadlo Poľsku 12 obcí na Orave (Jablonka, Chyžné, Oravka, Pekelník, Harkabúz, Bukovina-Podsklie, Sŕnie, Podvulk, Nižná a Vyšná Zubrica, Nižná a Vyšná Lipnica) a 14 obci na Spiši (Nová Belá, Fridman, Falštin, Krempachy, Tribš, Durštín, Čierna Hora, Jurgo, Repiská, Vyšné Lapše, Nižné Lapše, Nedeca, Kacvín, Lapšanka) Týmito hraničnými zmenami sa dostało do Poľska so svojimi obcami asi 25-tisíc obyvateľov, ktorí sa v druhej väčšine hlasili k slovenskej národnosti.

S akým rozhorčením prijala slovenská spoločnosť odtrhnutie týchto krajov, vyjadril už nad hrobom stojaci bard slovenskej poézie Pavol Országh Hviezdoslav v básni „20. júl 1920“.

Ja pláčem nad Oravou drahou horko
plačem;
ach, starec som... Bo mladec nech, tak
zúrim, skáčem

od zlosti; päste zaťnem na čís leb,
ho zohrdiac jak z biednej hliny črep...

Včuť, Orava, len budeš boľavá,
jak nikdy predtým, hoci šťastnou bys' byť
mohla...

Poľská vláda v období rokov 1920—1939 vynakladala veľké úsilie i prostriedky na spoloničovanie tohto slovenského obyvateľstva. Rodičia ešte desať rokov po pripojení k Poľsku odmetali posielat deti do poľských škôl, pričom v tomto zápase boli odkázani len na seba, lebo oficiálne československé orgány a činitelia im nijakú pomoc neposkytovali; na rozdiel od situácie poľského obyvateľstva na Českom Tešínsku, ktoré sa tešilo trvalej pozornosti poľského štátu.

Po mnichovskom diktáte roku 1939 obsadilo poľské vojsko Česke Tešínsko a poľská vláda vzniesla tvrdé požiadavky aj na slovenské územie v oblasti Vysokých Tatier, Pienin Oravy a Cadce... Zverejnenie poľských požiadaviek 1.11.1938, vyzvalo medzi obyvateľstvom Slovenska skutočný šok, lebo nič také od Poliakov nečakalo. Navyše, časovo sa to zbehlo s viedenskou arbitrážou...

K Poľsku boli takto pripojené celé vnútorne Vysoké Tatry s Javorinou a Podspádmami, v Pieninách pravý breh Dunajca s obcou Lesnicu a ďalšie kúsky krásnej prírody pri Cadci a na východnom Slovensku.

Tak sa uzaťárala jedna — i keď nie dlhá, ale tragická kapitola slovensko-poľských stykov v rokoch 1918—1939. Chýbal už len posledný akt: prepadnutie Poľska hitlerovským Nemeckom 1.9.1939 a účasť vojska Slovenskej republiky po boku wehrmachtu. Výsledkom tejto slovensko-poľskej vojny bolo obnovenie starých hraníc spred roku 1918, a teda prinávratenie všetkých poľských záborov z roku 1920 i z roku 1938.

Po skončení druhej svetovej vojny stalo Česko-Slovensko na princípe hraníc prvej republiky, neuznávalo ani mnichovskú „dohodu“, ani viedenskú „arbitráž“, ani odstúpenie územií Poľsku. Iné stanovisko zaujala poľská vláda: tá požadovala Tešínske Slezsko, ktoré bolo po oslobodení začlenené do česko-slovenského štátu.

Trochu odlišná bola situácia na slovensko-poľskom úseku hraníc. Tie obce a územia, ktoré si Poľsko prisvojilo po Mnichove, sa začlenili do česko-slovenského štátu. No aj v obciach, ktoré boli od roku 1920 súčasťou Poľska, fungovali česko-slovenské orgány, a to z vôle miestneho obyvateľstva. Tie si podľa nášho vzoru utvorili národné výbory ako orgány ľudovej samosprávy. Verejnú bezpečnosť zabezpečovali ľudové milicie, ktoré aktívne bránili vstupu poľských orgánov. Obyvateľstvo totiž využilo prítomnosť sovietskej vojenskej správy a usporiadalo aj, „plebiscit“. V nom sa na 97% vyslovilo za ponechanie v CSR. Predmnichovské hranice na tomto úseku hraníc boli obnovené až po roka po oslobodení, keď zástupecovia SNR formálne i fakticky odovzdali správu tohto územia poľským orgánom.

Tak sa takmer po šiestich rokoch dostali Slováci hornej Oravy a severného Spiša opäť do poľského štátu. Začalo sa pre nich neobyčajne ľahké a zložité obdobie. Zo strany poľských orgánov dochádzalo k tvrdým opatreniam proti občanom, ktorí sa hlasili k slovenskej národnosti. Do CSR vtedy utieklo asi päťtisíc najmä mladých ľudí, kde našli svoju druhú vlast. V obciach boli len poľské školy.

Dochádzalo aj k teroristickým akciám proti Slovákom; napríklad známy vodec bandy „Ogieň“ vydával „rozhodnutia“ o vypovedení Slovákov na Slovensko pod trestom smrti. Na základe záクロkov česko-slovenskej strany vyslala poľská vláda komisiu na prešetrenie pomerov na Orave a Spiši. Poľský veľvyslanec v Prahe S. Wierblowski oznamil diplomatickou nótou 4.11.1946, že „slovenské obyvateľstvo bolo sice vystavené prenasledovaniu zo strany poľských orgánov a úradov, ale že príčiny toho treba hľadať vo svojho času aktívnej obrane obyvateľstva proti za-

Slovákom som a Slovákom budem ...

Je dosť ľažko na niekoľkých stranach po dať celú pravdu o rodine, ktorá svoj život zasvätila krajanskému spoločenskému dianiu. Kto by však navštívil spišskú obec Krempachy, dozvie sa, že patrí k nim rodina IRENY A JÁNA PETRASKOVCOV. Najmä Ján venoval veľa času a iniciatívy krajanskej činnosti v našej organizácii. Manželka Irena, rodená Krištofeková, sa sice viac venovala rodinnému krbu, ale hľadám práve preto sa manžel mohol tak aktívne zúčastňovať v krajanskom hnutí.

Krajan Ján PETRÁŠEK sa narodil v roku 1924 v slovenskej roľníckej rodine ako tretí z deviatich detí. Siesti súrodenci žijú na Slovensku. Opustili Krempachy po ukončení druhej svetovej vojny. Rodinné zväzky sú však silné a súrodenci sa navzájom často navštievujú. Krajanovi Petráškovi som hned na úvod položil otázku: prečo vlastne je Slovák? Zareagoval na ňu okamžite. — Každý sa najspäť rodí ako ľovek. Pod vplodom rodinných tradícii a výchovy sa stáva Slovákom, Poliakom, Čechom či Nemcom atď. A to, čím sa chceme citiť, či chceme tradíciu zachovať, napovedá aj naša duša a samozrejme pocit spolupatričnosti k danému národu. Mňa rodičia vychovali v slovenskom duchu, nuž som Slovákom a Slovákom ostatnou.

Národná odlišnosť v kedy si presadzovanom „jednonárodnom polskom štátu“ bola často prekážkou. Presvedčil sa o tom na vlastnej koži aj krajan Petrášek. Slo o prinavrátenie pravého priezviska, ktoré mu, tak ako ostatným krajanom, po vojne popoľstili.

— Bolo to v osmdesiatych rokoch, — spomína krajan Petrášek — keď som pôsobil v

krempaškom roľníckom krúžku. Raz som mal v banke prevziať istú sumu. Bankový úradník mi dal podpísat akési tlačivo. Podpisal som sa tak, ako ma naučili rodičia — Petrášek. Úradník pozrel do občianského preukazu, kde som bol uvedený ako Pietrászek a označil mi, že peniaze nemôže vydať na nepravé priezvisko. Žiadne vysvetľovania nepomohli. Isiel som na vtedajšiu miliciu v Novom Targu, kde som sa dozvedel, že mám neplatný preukaz. Neostávalo mi teda nič iné, len sa obrátiť na súd o prinavrátenie slovenského priezviska. Proces sa tahal niekoľko rokov, musel som zháňať kadejaké doklady, matričné výťahy a pod. na zdôvodnenie svojho slovenského pôvodu. Samozrejme prinavrátenie pravého priezviska má aj finančne hodne stálo. Nevzdal som sa a napokon som proces vyhral. Dnes mám v občianskom preukaze napísane v súhlase s polským pravopisom Petrasek a nie Pietraszek. Nazdávam sa, že dnes by prinavrátenie pôvodných slovenských priezvisiek obyvateľom Spiša a Oravy šlo ľahšie.

Vráťme sa však k mladosti krajana Jána Petráška. Ako hovorí, veľmi sa chcel učiť, žiaľ vtedy, v tridsiatych rokoch takéto možnosti ako dnes neboli. Mladého Jána zvlášť upútala stolarčina. Mal na to vlohy. O takýchto ľudoch hovoria, že majú zlaté ruky. Už v základnej (polskej) škole na hodinách ručných prác udivoval originálnymi nápadmi. Spočiatku to boli rôzne vyrezávané figúrky bud' hračky. Dnes urobí praktický všetko, čo potrebuje do domácnosti. Pritom nikdy nezabúda na svojazný spišský štýl. Práve keď som šiel k Petráškovec, všimol som si v záhradke pred murovaným domom pekne vyrezávané včelie úle. Krajan Petrá-

šek sa totiž venuje aj včelárstvu. Podľa neho ľovek by mal čerpať vzory z práce a života ľiel.

Najhoršie obdobie v mojom živote, ako som si zapamätal, bolo krátko po skončení vojny. Vtedy na Spiši šarapatiela banda Ogna. Mal som vtedy 18 rokov a videl som s ukrytu ako u suseda lúpli. Boli ozbrojení. Nič sa nedalo robit. Ludia zbrane nemali a nemohli sa brániť. Boli to časy teroru nad slovenským obyvateľstvom na Spiši. Skoda, že niektorí polski činitelia nevedia toto obdobie objektívne oceniť.

Ked' sa situácia ako-tak normalizovala, Slovaci na Spisi a Orave po zlých skúsenostach v medzivojnovom období začali vyvíjať úsilie pre založenie Spolku Čechov a Slovákov v Poľsku. Krajan Ján Petrášek aktivne pomáhal pri jeho zdrobe. Ked' sa v roku 1948 podarilo založiť miestnu skupinu v Krempachoch, patril k jej spoluzačladiateľom a dielo plnil funkciu tajomníka. Získal si dôveru krajanov, ktorí ho v 1977 zvolili za predsedu MS. Na miestnych a obvodných schôdzkach bránil záujmy miestnej skupiny. Zdôrazňoval predovsetkym potrebu narodnej výchovy mladého krajanského pokolenia, lebo to je zárukou buuuuenuosti nasno krajanského hnutia. Dnes po štyridsaťpatročnej cinnosti Spoločnosti, ktoré sme si pripomenují v minulom roku sú jeho slova nadalej aktuálne. Podľa neho vynásenie samostatnosti Slovenskej republiky malo by posieliť povedomie krajanov. Taktiež pozitívne krajan Petrášek hodnotí zrod novej poľskej demokracie. Poľská verejnosc uz konečne vie o existencii slovenskej a českej menšiny v Poľsku. To však neznamena, že máme sedieť so založenými rukami, je potrebná krajanská aktivita a obetavosť.

Dnes šesdesiatosemročný Ján a o tri roky mladšia Irena sú na zaslúženom dôchodku. Vychovali päť detí. Najstarší Milan pracuje v Poprade na Slovensku, dcéra Ludmila, absolventka Filozofickej fakulty Univerzity Komenského v Bratislave sa vydala a tak tiež ostala v starej vlasti. Syn Jozef študent jablonského lýcea, ako devätnásťročný útrpel zrazenie, ktorému žiaľ podlahol a zomrel. Další Ján, hospodári na rodičovskom osmhektárovom gázodovstve. V súčasnosti plní funkciu predsedu Miestnej skupiny KSSCaS v Krempachoch. Najmladší Valent zostal pri rodičoch.

Zivot rodiny Petráškovic plynne pokojne ďalej. Želáme im veľa zdravia a mnoho nových simečných dní.

Text a foto: JOZEF PIVOVARCIK

vedeniu poľskej správy". V nôte sa okrem iného priznáva, že kraj obýva veľký počet obyvateľstva slovenskej národnosti. To bolo po prvý raz, čo poľska strana oficiálne priznala prítomnosť Slovákov na tomto území.

Toto obdobie sa končí 10. marca 1947 podpísaním zmluvy o priateľstve a spolupráci medzi CSR a Poľskom. Jej súčasťou bol Dodatkový protokol, zaručajúci národnostné práva Slovákov a Čechov v Poľsku a Poliakov v CSR. V priebehu rokov 1947–48 potom otvorili slovenské školy vo všetkých obciach obývaných Slovákm (bolo tu 33 škôl a navštievovalo ich na dva a pol tisica slovenských žiakov). Vo väčšine týchto škôl pôsobil aspoň jeden učiteľ vyslaný zo Slovenska. Krajania založili spolok, ktorý dostával zo Slovenska výdatnú pomoc, napr. filmové premietacie prístroje, filmy, knihy, časopisy, školské príručky a pod.

Zásluhu o túto politiku mal predovsetkým Vladimír Clementis, najprv štátny tajomník a potom minister zahraničných vecí CSR a Ladislav Novomeský, poverenik SNR pre školstvo.

Toto obdobie sa končí kampaňou proti slovenským „buržoáznym nacionalistom“. Ich uvážením a popravou Vladimíra Clementisia v decembri 1952. Začas potom ešte doznievajú pozitiva „clementisovského“ obdobia, dochádza k otvoreniu slovenského lýcea v Jablonke (1951) a k založeniu krajanského mesačníka Život. Zároveň však začínajú silni poľské asimilačné tlaky, na ktoré sa už z česko-slovenských oficiálnych miest nereaguje (celkom tak ako za prvej republiky a ako sa nereaguje na asimilačné tlaky voči Slovákom v Maďarsku), takže Dodatkový protokol upadá do zabudnutia a krajania sú bonechaní len na seba.

Tieto poľské asimilačné tlaky vrcholia v šesdesiatych rokoch, keď dochádza k úplnej likvidácii slovenských škôl a za slovenské sa odteraz označujú tie, v ktorých sa slovenčina vyučuje ako nepovinný predmet. Slovenčina bola vytlačená aj z kostolov a napríklad v Novej Belej roku 1966 aj s použitím interdiktu.

K obratu dochádza po novembri 1989, keď po určitom vákuu Slovensko oficiálne obja-

vuje našich krajanov v Poľsku. Slovenskí vládni i cirkevní činitelia začínajú venovať sústavnnejšiu pozornosť postaveniu Slovákov na hornej Orave a severnom Spiši, stretávajú sa s ich zástupcami vo Varšave, Krakove a na výstavu ich aj v obciach, kde žijú. Naslojujú ich problematiku aj na rokovaniach s oficiálnymi poľskými činitelmi.

Treba takiež konštatovať, že slovenská katolická hierarchia v osobe spišského biskupa Tondru počúva hlas týchto slovenských veriacich, o ktorých sa svojho času zanietene staral jeho predchodec biskup Vojtaššák. Zásluhou tejto starostlivosti sa postupne vracia slovenská reč do kostolov. No veľmi naliehavo sa pocituje potreba vyslať do týchto obcí slovenských učiteľov, ktorí by sa starali o kvalitné vyučovanie slovenčiny a kultúrne povznesenie tejto slovenskej národnej skupiny, ktorá žije v cudzine, hoci sa zo Slovenska nevystahovala. Odišla sice, ale aj s územím ktoré obýva...

MATEJ ANDRAS

(Nedeľná Pravda, r. 2, č 1, 1.1.1993, s. 6.)

Pohľad na Podškle

Počas tohoročnej zimy sa viac jazdilo na vozoch ako na saniach

Obec na rozhraní troch gmin

Naše redakčné putovanie nás tentoraz zavedlo do severovýchodného kúta Hornej Oravy, kde leží Podsklie. Je to na oravské pomery neveľká obec majúca asi tisíc obyvateľov a spolu so sídliskami Bukovina-Podsklie a Studzionki má približne 180 usadlosťí. Administratívne, patrí k Czarnemu Dunajcu, ale rozprestiera sa na rozhraní troch gmin: Czarnego Dunajca, Raby Wyżnej a Jablonky. Do každej je z Podsklia rovnako daleko, ale ako mi niektorí tamojší krajania prezradili, najradšej by patrili k Jablonke.

Podsklie, podobne ako iné oravské obce, má riedku, roztrúsenú zástavbu, čo má svoje výhody, ale i nevýhody. Keď pred necelým rokom vypukol tuná požiar, strávil len jednu usadlosť. Miestni požiarnici pod vedením Jozefa Wacławiaka práve vďaka rozptýlenej zástavbe mohli požiar fahšie lokalizovať. Nevýhodou sú napr. veľké vzdialenosť. Obec sa totiž tiahne vyše štyri kilometre, a je vari jediná na Orave, ktorá nemá nielen asfaltovú, ale ani riadne vyvrdenú cestu cez obec. V minulom roku sa im sice podarilo asfaltovať krátky, asi polkilometrový úsek, ale je to stale málo. Pritom nevedno, či budú prostriedky na dokončenie cesty. Jej stav je zúfalý, najmä počas daždivých dní, kedy je na ceste blata po kolená. Najhoršie na tom je školská mládež a pracujúci mimo poľnohospodárstva. Totiž novotargský autobus dochádza len na kraj obce.

Po hrbolejtej a kľzkej ceste som sa konečne dostal k obydliu miestneho richtára. Je nim už druhý rok krajan Alojz HOSANAK, ktorý tunajšie problémy pozná ako vlastnú dlaň.

— Problém tunajšej cesty sme už na zasadnutí gminnej rady niekoľkokrát prerokúvali. Žiaľ, je to otázka financií. Musíme byť

trpezzliví. Máme prísľub, že aj tento rok daždové peniaze dostaneme. Je to však pod podmienkou, že sa v tomto roku nebude robiť plynofikácia našej obce a gminy. V opačnom prípade všetky peniaze pôjdú na tento účel. Podľa predbežných výpočtov každý obyvateľ gminy bude musieť prispieť na tento cieľ sumou sedem miliónov zlôt. A s peniazmi je u našincov tažko. Zatiaľ, nakoľko viem plynofikácie je ešte v plienkach.

Dalším problémom v obci je dokončenie výstavby hasičskej remízy. Je to pomerne veľká investícia, ale pre Podsklianov veľmi potrebná. Jej zavŕšenie by vyriešilo problém uskladnenia zariadenia. Obec by zároveň došla tak veľmi potrebnú spoločenskú mestnosť na usporadúvanie miestnych schôdzí, kultúrnych podujatí alebo... svadieb a veseľíc. V súčasnosti je remíza postavená v hrušnom stave. V minulom roku gminná stavebná skupina urobila vonkajšie a vnútorné omietky. Treba ešte urobiť drevenú dlážku, zaviesť vodu, elektrinu a samozrejme kanalizáciu.

Cesta, ba aj dokončenie remízy v Podsklie sú tento rok asi nereálne, no jednako Podsklia sú na seba hrdí. Pomerne rýchlo sa im podarilo zaviesť v obci telefónne spojenie. Výbor pre telefónizáciu obce pracoval veľmi pružne. Získal 60 abonentov a zadovážil telefónnu ústrediu pre 70 záujemcov. V priebehu pol roka bolo všetko hotove. Obyvatelia si telefóny veľmi vychádzajú, že teraz aspoň po drôle majú k sebe blízko.

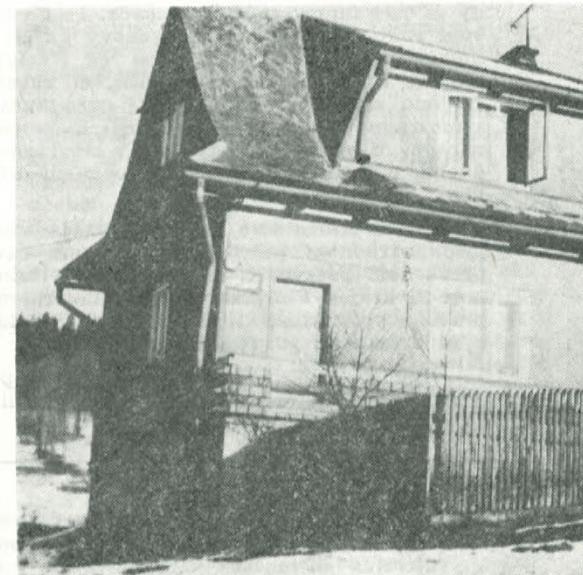
Navštívili sme aj predsedu miestnej skupiny KSSCaS krajaná Mariána Pytla. Tunajšia krajanská činnosť veľmi ochabla. Bolo by už načas ju rozhybať tým viac, že začína predvolebná kampaň pred zjazdom našej krajanskej organizácie. Akože činnosť MS ne-

mala ochabnúť — namieta krajan Pytel — keď na nás skoro všetci zabudli. Už sa ani nepamäťám, kedy bol na schôdzke v Podskli napr. predseda alebo tajomník ústredného výboru našej Spoločnosti. Ktože má krajanov povzbudit?

Svojho času Život písal, že v Podskli bude obnovená výučba materinského jazyka na miestnej základnej škole. Na slovenčinu sa vtedy prihlásilo 28 detí. Žiaľ nič z toho nevyšlo, lebo škola a Kuratórium osvety a výchovy nedokázali zabezpečiť učiteľa slovenčiny. Je faktom, že učiteľ sa dodnes nenašiel. Viem si predstaviť veľké sklamanie rodicov, ako aj detí. Jednako sa nazdávam, že bolo treba urobiť nový nábor žiakov. Záujemci by sa iste našli. Stoji to za to.

Text a foto: JOZEF PIVOVARCIK

Krajanská klubovňa v Podskli je v dome predsedu MS M. Pytla

TRADIČNÉ JEDLÁ NA SPIŠI A ORAVE

Skončili fašiangy, čas zábav a veselíc, po ktorom nastáva tradičné obdobie pôstu. Hovorí sa tomu aj veľký pôst, trvajúci od poľovej stredy až do Veľkej noci. Malo to svoj odraz — a má ho podnes — najmä v stravovaní.

Predovšetkým treba zdôrazniť, že v minulosti pre pôstne obdobie platili veľmi prísne zásady stravovania, ktoré sa dôsledne do-

držiaval. Možno povedať, že to, čo dnes plati pre tzv. prísny pôst (4 dni v roku), kedy platilo pre celé pôstne obdobie. Postupne sa však tieto pôstne stravovacie zásady mierili a dnes sa už neveľa odlišujú od iných dní. V dávnej minulosti sa cez celý pôst nesmelo jest mäso ani používať živočíshny tuk. Naši dávni predkovia všetky pokrmy mastili lanovým olejom. Pôvodne nepoužívali ani maslo, ktoré v tomto období solili a uskladňovali v drevených geletkách alebo hlinených hrncoch. Až tesne pri konci minulého storocia sa začalo pokrmy mastiť živočíshnym tukmi a jest mäso, ak ho niekto mal, ale len v nedeľe, utorky a štvrtky. V druhej polovici pôstu sa mäsité pokrmy jedávali len v nedeľe.

Naši predkovia používali cez pôst mlieko, ale len v neveľkom množstve, totiž v tomto období na gazdovstvách boli kravy obyčajne teľné. Samozrejme, kto mlieko mal, používal ho každý deň, okrem piatku. Cez Veľký týždeň sa vo štvrtok, piatok a sobotu nepoužívalo dokonca ani mlieko. Na Veľký piatok, kedy platil prísny pôst, sa nejedlo celý deň, až do večera.

K najčastejším pôstnym jedlám patrili zemiaky a kapusta, jedávané na viaceré spôsoby. Napr. zemiaky varené alebo pečené, zapíjané kapustovou šavou, sŕvatkou alebo mliekom, zemiaky s kapustou buď sama kapusta pripravená nahusto, prípadne kapustnica. Na Veľký piatok sa často jedávala surová kysnutá kapusta buď zemiaky s kapu-

Falštínske reálne

Každá obec má svoju zvláštnosť. Napr. k zvláštnostiam Falštína, neveľkej spišskej obci malebne učupenej na južnom svahu strmého kopca patrilo to, že celé desaťročia mala len jednu studňu na záchytenie vody, ktoré slúžilo všetkým obyvateľom tejto lokality. Jej dejiny sa úzko spájajú s Nedeckým zámkom a vôbec celým panstvom, z čoho pramení ďalšia osobitnosť obce, že v nej vari najdlhšie existovali poddanské vzťahy, prakticky do druhej svetovej vojny. V obci žije okolo 270 obyvateľov a tak nečudo, že každý každýho pozná. Od nepamäti žili tuná Slováci a dnes tamoxia miestna skupina KSSCaS združuje skoro pol stovky členov. V podstate v každom druhom dome čítajú Život. Predsedom MS je už dlhé roky krajjan Andrej Klimčák.

Bolo štvrtkové predpoludnie. Časť obyvateľov už ráno vycestovala na jarmok do Nového Targu. Možno aj preto dedinka na prvý pohľad vyzerala ako vymretá. Zdanivo, lebo v jednotlivých usadlostiach bolo vidno akýsi ruch. Roľníci vstávajú zavčas rána, aby stihli obriadit statok a potom prejsť k bežným prácam, ktoré na dedine ani v zime nechýbajú. Veď aj porekadlo hovorí. Kto ráno vstáva, tomu Pán Boh dáva. Tunajší obyvatelia sú väčšinou roľníci, hospodáriaci na nevelkých gazdovstvách do piatich hektárov. Samozrejme, ako všade stažujú sa na fažké časy čoho následkom je napr. odchod mladých Falštíncov za prácou mimo obec. Hodne tunajších žien pracuje medziľiným v novotargskom obuvníckom kombináte, ktorý však v súčasnosti je v beznádejnej ekonomickej situácii.

Asi pred rokom sme v Živote písali o výstavbe protipožiarnej vodnej nádrže s kapacitou 157 m³ vody, ktorá mala prispieť k

zvýšeniu bezpečnosti obyvateľov pred požiarmi. Keď nádrž dokončili a naplnili vodou vysvetlo, že je závadná a voda z nej kam si vytieká. Predstavenstvo obce rozhodlo, že teraz, na jar, musia chybú odstrániť, aby nevyšli nazmar jednak doterajšie náklady a obetsvost Falštínanov, ktorí na stavbu svojpomocne pracovali. V obci pôsobí dobré zaškolena 16-členna hasičská jednotka, pod vedením mladého veliteľa Zbyška Klimečaka. Ako som sa dozvedel, veľmi by potrebovali vhodný požiarický automobil. Zatiaľ na záchranné akcie chodia súkromným vozidlom alebo dokonca... traktorom, čo ich účinnosť značne znižuje.

Tieto neúspechy však Falštínčanov neodradujú. Majú i dôvody k spokojnosti. Tak napr. po niekoľkoročných snachách sa im vlastní podarilo asfaltovať krátky ale dôležitý úsek cesty „medzi chalupami“. Je to vari najfrekventovanéjšie miesto v obci, kde sa nachádzaju prameňe pitnej vody.

V minulosti mal vo Falštíne svoje sídlo barón Jungenceld, ktorý bol správcom nedeckého panstva. Zostala po ňom rozsiahla kúria, ktorá je pod opatrou Ministerstva kultúry a umenia. Slúžila ako zotavovňa. Dnes je však veľmi ošarpaná a interiéry zničené. Oprava je nevyhnutná. Jej pravé krídlo, kde kedysi úradoval barón Jungenceld, sa obyvatelia rozhodli zreštaurovať, v čom im pomohol Gminny úrad v Nižných Lapšoch. Do obnovených miestnosti prestahovali školu, ktorá tým získala pre prácu dobré podmienky. Navštievoju ju len mládež do tretej triedy. Staršie ročníky chodia do školy vo Fridmane. V súčasnosti sa vo falštínskej škole učí príbližne 25 detí. Poznamenajme, že opravu kúrie si obyvatelia vykonali svojpomocne.

Falštínske drevenice

V obci sú dva obchody, samozrejme súkromne. Jeden v hornej časti viedie p. Jasontek, druhý, ktorý som navštívil, viedie p. Klimčák. Obchod „Pod gaštanmi“, lebo tak sa nazýva, je veľmi dobre zásobený. Prívetivá predavačka ma veľmi rýchlo obslúžila. Hovorí, že najmä v jesennozimnom období je to slabý biznes. Obyvatelia sa zásobujú len tými najnutnejšími potrebami. Lepšie časy sú až v lete, kedy do obce prichadzajú turisti. Snáď, ako dúfa, obchodu pomôže zavŕšenie vodného diela v nedalekej Nedeci.

Keby sme sa viac zahlbili do života Falštína, istéby sme našli ešte viac problémov a prekážok, ktoré obyvateľom strpčujú život. No Falštínania vedia, že v dnešných časoch nemožno čakať na všetko so založenými rukami. Ze im to zavše vychádza, mohli sme sami vidieť.

Text a foto: JOZEF PIVOVARCIK

Pohľad na Falštín

V bývalej kúrii baróna Jungencelda sídli škola

stovou šlavou t.zv. juhou. K pôstnym jedlám patril i napr. chlieb máčaný v oleji, posuchy a neskôr i iné varené mûčne jedlá ako napr. rezance, rôzne halušky a pod. Jedávalo sa teda skromne a menej, obyčajne dvakrát denne.

Ako sme už spomenuli, olej — najmä v tomto období — bol veľmi dôležitý. Naši predkovia používali lanový olej. Treba totiž zdôrazniť, že kedysi sa na Spiši a Orave vysievalo veľa lanu. Tkali z neho plátno a zo semien robili olej. Známe boli na Orave olejárne medziľiným vo Veľkej a Malej Lipnici, Jablonke a Harkabuze, kym na Spiši v Jurgove, Fridmane a Ciernej Hore. Tá posledná existovala do sedemdesiatych rokov.

Ako sme už písali, naši predkovia sa stra-

vovali pomerne jednoducho, preto k častým, tradičným jedlám patrili najmä rôzne polievky. K základným, už spominaným, patrila najmä kapustová polievka. Tá najjednoduchšia bola jednoducho z kapusty a vody. Iné boli s príďavkami — so zemiakmi, záprážkou, rôznymi, vtedy prístupnými koreninami, no a s mäsom. Veľmi oblúbená bola kapustnica varená na kôžkach z udenej slaniny.

Casté boli rôzne zaprážené alebo zatrepávané polievky. Niektoré mali obradný význam. Napr. rascovú polievku uvarenú s roztrepaným vajíčkom dávali šestonedielkam, čo vraj boli veľmi prospiešné pri dojení. K najpopulárnejším patrila zemiaková zaprážaná polievka a vôbec zemiakové polievky pripravované na rôzny spôsob: s kapustnicou,

mliekom, srívatkou a neskôr i vývarom atď. K najstarším jedlám patrili kyseľovité polievky, varené zo štiavu, zakvaseného chleba, prípadne z múky a otrúb, alebo zo srívátky a neskôr zo spomínamej kapustnice. Patrí k nim i demikát, pripravovaný z rozdrobených kúskov, chleba, niekedy s príďavkom bryndze, obarených vodou, občas aj mliekom. Keďže pre Spiš a Oravu boli kedysi typické najmä jedlá rastlinného pôvodu, časté boli i polievky varené — popri kapuste — z hrachu, fazule, šošovice, potom krúp a neskôr iných mûčnych produktov, napr. rezancov, drobných haluštiečiek, prípadne vajíčok a pod.

POKRACOVANIE NASLEDUJE
EVA MATISOVÁ

KAREL MICHAL

Silná osobnost

„Pane, dejte mi cigaretu,” řekl ten člověk a účetní Mikulášek o krok ucouvl. Tohle je totiž uznaný válečný pokřík nočních dam nebo podnikavců, kteří vás praští dlažební kostkou zabalenu v kapesníku a seberou vám hodinky.

Byla to trochu zbytečná opatrnost, protože tak brzy odpoledne se nebylo čeho obávat, ale Mikulášek se obával ze zásady.

Obtížník byl starý, pomenší postavy, velmi fousatý a špinavý, jak už takoví dědečkové bývají. Něco mezi běžencem a Krakonošem. Rikám bývají, a ne bývali, protože takoví dědečkové byli a jsou. Mají velice rozšmajdané boty a nosívají pytel s nečím neurčitým. Pohnutky jejich činnosti nejsou dosud prozkumány.

Mzdový účetní Mikulášek sáhl do kapsy a dal dědečkovi cigaretu. Potom mu to přišlo jaksi trapné a proto mu dal ještě jednu. Dědeček zastrčil první cigaretu do fousů, druhou do čepice, řekl děkuju pěkně a dal si od Mikuláška připálit.

„Vy jste hodnej pán,” pochválil uznale.

Mikulášek zabručel jakousi neurčitou sprostotu, jak už činiváme, když se nám lichotí.

„Hodnej pán,” liboval si dědeček. „Já bysem měl pro vás kšeft, mladej pane.”

„Nepotřebuju,” řekl účetní. Kšeftu zásadně neprovozoval. Bál se zavření a krom toho se necítil obchodně nadání.

„Dobrej kšeft,” dotíral dědeček. „Za dvac-

ku.” „Nemám zájem,” bránil se účetní. Nechtěl ztrácat s dědečkem čas. Byl totiž právě na cestě do automatu, kam po skončení pracovní doby docházíval na fazole. Ne že by fazole miloval, ale byly laciné a byla jich plná huba. Oboji mu připadal důležité. Mzdový účetní Mikulášek nebyl totiž dobré situován.

Nevydržoval si dámou z baletu, což se odedávna uvádívá jako důvod, proč lidé nemívají, ani všechno nepropíjí. Prostě neměl, přestože žil počestně, či snad právě proto. To Mikuláška hnětlo, a jestě mnoho věcí kolem jeho zaměstnání. V dětských letech jste chtěli být kapitány, mašinfiry nebo komínky. Kdyby se chtěl chlapcekt stát mzdovým účetním, volal by se k chlapčekovi lékař. Teprve v průběhu dospívání dochází k trapné konfrontaci s faktem, že komínky a mašinfiry všichni být nemohou. Ba ani tolik kapitánů není potřeba.

Mikulášek byl tudiž mzdovým účetním. Je to neštěstí, ale občas se to stává. Nic jiného než mzdově účtovat neuměl, a nic jiného mu také nezbývalo. Manuální prací by se sotva uživil, protože měl dík vrozené vadě obě ruce levé. I jinak měl neradostné perspektivity. Mzdový účetní nemůže být než se mzdovým účetním nebo v krajním případě vedoucím mzdové účtárny, je-li dostatečně vtechý a zasloužilý. To Mikulášek dosud nebyl a iniciativy se neodvážoval. Jakákoliv iniciativa v oboru mzdového účtování hraničí s trestním zákoníkem. Mikulášek to všechno věděl a cítil se zle, protože byl docela obyčejný Mikulášek a ničím zvlášť nevynikal. Jinak to byl hodný člověk. O to byl na tom hůr, protože to všichni věděli a nikdo se ho tudiž nebál.

Když shledal, že se ho i takový dědeček pokouší vykořistovat, pocítil vztek. Byl si trapně vědom, jakou je snadnou kořisti.

„Za dvacku,” žebrolil dědeček. „Vám se vede dobré a pomůžete chudýmu člověku.”

ky zas dvakrát doleva a třikrát doprava, a je to všechno jako dřív. Jo, a když to splete, tak sundat, znova nasadit a celé znova, nic se nemůže stát. Ale tady vám to nemůžu ukazovat, tady je moc lidí. Zkuste si to doma sám. Nate.”

Dědeček popadl Mikuláška za ruku, nastrčil mu prsten na prst a strachal se pryč. Účetní okamžik zděšen hleděl na široký mosazný kroužek na své ruce. Pak se rozběhl a popadl dědečka za vtechý flekatý zimník. Starák k němu obrátil vrásčitý oblijej a zahýbal fousy.

„Co je,” brblal, „třikrát doleva, dvakrát doprava, rýha do dlaně, zpátky dvakrát doleva, třikrát doprava, rýha k hřbetu, no.”

„Kdepak,” vzpínal se Mikulášek, „to já takhle nemůžu od vás vzít. Já to nechci, vemte si to zpátky!”

Dědeček mu odstrkoval ruku.

„Jen si to nechte, pane, jen si to nechte. Když říkáte, že se vám nevede, tak mi třeba nemusíte nic dávat. Ono to stejně celé k ničemu není, a co já s tím, starý člověk? Vy jste mladší, ještě toho užijete. — No tak mi dejte dvacet korun, no,” dodal honem, než si to obět rozmyslí.

Dostal je. Schoval je do čepice. Mikulášek dospěl k názoru, že na blázna je dědeček docela mazaný, a protože se ho už přestával bát, hodil ho donutit, aby si za těch dvacet korun aspon něco vymyslel. Zeptal se tedy s předstíranou výrou:

„A co se přitom stane se šatama?”

„Z těch bude kožich, jen nemějte strach.”

„A kdybych byl v plavkách?”

„Tak holt budete mít letní srst. A už jděte, pane, já už taky víc nevím. Zkuste si to a uvidíte. Ale není to k ničemu, abyste si nemyslel. Tak sbobhem, pane, a možná vám děkuju.”

Toho dne Mikulášek fazoli nepojedl. Měl vztek a chtěl se vyhnout dalšímu utrácení. Šel do svého podnájmu, nahlédl oknem do kuchyně, zda není bytná doma, a dal si ve svém pokoji nohy na stůl. Zapálil si cigaretu, ohořelou sirku pečlivě odložil do krabičky a jal se prohlížet svůj pochybný kup.

Prsten byl otřely, necelý centimetr široký, s nezřetelnými zbytky jakéhosi písma na vnitřní straně. Latinka to nebyla a jiné písmo Mikulášek neznal. Dědečkova fantazie ho poněkud překvapovala. O vlkodlácích čítal, ale jsou-li také medvědodlaci, to nevěděl. Pokud mu bylo známo, je převtělovací schopnost člověka omezena na proměnu ve vlka. Usoudil, že stařík ve svých lžích zřejmě nečerpal z uznávaných pramenů.

Tož, v medvěda, horšil se v duchu. To už by taky mohl být hovniválodlak, který se přeměnuje v hovniválu. Blbost.

Upustil prsten do zásuvky, hodil na něj staré noviny a oddal se smutným úvahám o tom, jak snadno vydělávají někteří lidé dvacet korun. Ale za chvíli mu to přece jen nedalo. Vyndal zase prsten ze zásuvky, zhnuseně si ho prohlédl a pak ho nastrčil na prostřední prst pravé ruky. V jistých rozpacích vstal a postavil se před naprasklé

Čítaj!

Predplácaj!

Propaguj - ŽIVOT

zrcadlo. To vše činil s vědomím, že si počíná jako blb, ale protože byl v bytě sám, mohl si to dovolit.

„Třikrát doleva, dvakrát doprava,“ opakoval si a točil prstenem podle návodu.

Pak se podíval do zrcadla.

Setkal se tam s pohledem svých malých, žlutohnědých, zlomyslných očí. Udivem pootevřel tlamu a z koutku mu ukápl pramenek slin.

„Mrhhm,“ zamručel zděšeně, učinil dva kroky zpět a dosedl na židli. Židle praskla pod jeho vahou a mzdový účetní dopadl na ošlapaný kobereček, způsobiv svými drápy několik hlubokých vrypů na okraji stolu.

Když ho opustila počáteční hrůza, shledal, že proměnil se zpět v člověka je poněkud nesnadnější, protože drápy druhé tlapy klouzaly po hladkém kovu kroužku, takže mu nebylo než strčit celou tlapu do huby a otocit prsten chrupem.

Účetní Mikulášek celou noc nespal. Radoval se, jak už je v lidské povaze, že má něco, co jiní nemají. Do zaměstnání se však dostavil včas, protože činil rozdíl mezi služebními povinnostmi a soukromou zábavou.

Před jeho kanceláří už čekal pan Valenta. Polír — pardon — dílovedoucí.

„Co je to tu za bordel,“ pravil hlasitě. „Člověk se celý den dře, a úředníci místo práce ohryzujou kosti.“

„Pojďte dál, pane Valenta,“ řekl slušně mzdový účetní, otevřel kancelář a pustil dílovedoucího napřed. Valenta se ve dveřích zastavil. Měl pro svá klání rád publikum.

„Tak co, dostaneme ty přesčasy, nebo nedostaneme?“

Účetní se mu provlékl pod ramenem a nahlel do svých spisů.

„Nelze, prosím,“ omlouval se, „přesčasy nebyly povoleny.“

„A jak to,“ zeptal se pan Valenta a nahrel hrozivě hlavu mezi ramena.

„Tak. Nebylo to povoleno, a tutíž se to také neproplatí.“

„A proč?“

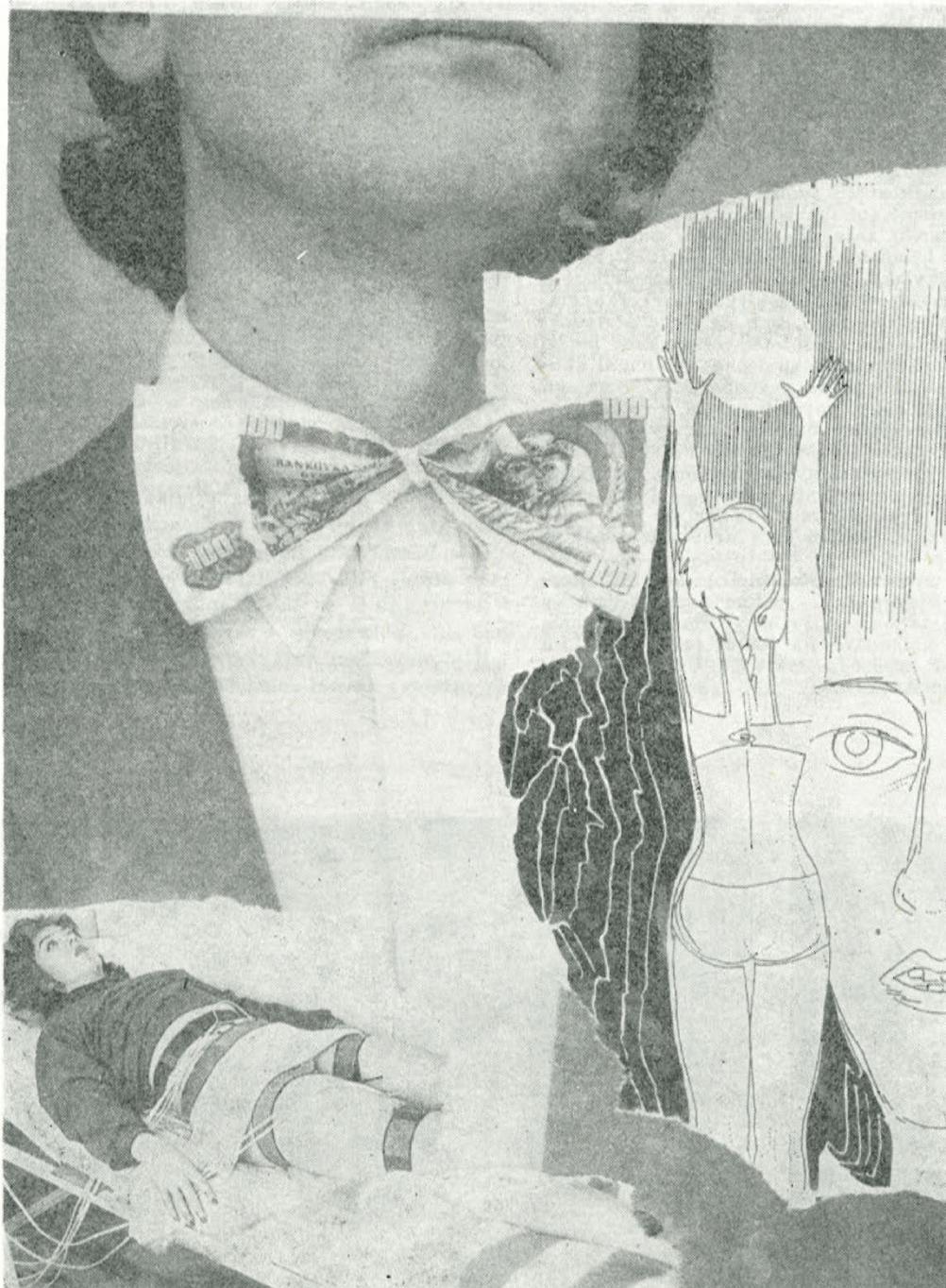
„To já, prosím, nevím.“

„A kdo to má vedet, hergotsakra,“ zvýšil Valenta hlas, protože okříval při představě hlučné výměny názorů.

„Stavbyvedoucí, prosím. Já jsem jenom účetní.“

Takový neseriózní úhybný manévr Valentu spravedlivě rozhořčil. Rvát na mzdového účetního byla jeho oblíbená zábava a neměl rád, když mu to někdo kazil. V podstatě to nemyslel zle, ale rvání mu bylo životní nezbytností, jako třeba rybičkám dafnie. Protože byl mzdový účetní poslední a jediný, kdo mu byl ještě vydán na pospas, nesl velice těžce jakýkoliv nesportovní trik.

Koláž: Empe

„Tak dostaneme to, nebo nedostaneme?“

„Bohužel,“ Mikulášek pokrčil rameny. Dával tím najevo, že slyšení je u konce a že nadchází doba práce.

Dílovedoucí přidusal ke stolu.

„Tak heleďte, na ty vaše kecy, rozumíte, se vám vybodnu! Koukejte to honem rychle zaplatit. Jeden se vymlouváte na druhýho, a...“

Účetní Mikulášek se kryl za stolem. Na řvaní byl zvyklý, ale probídělá noc se mu hlásila v nervech. Obával se, že každým okamžikem propukne v pláč.

„Neřvete na mě,“ požádal přeskakujícím hlasem.

Valenta se v duchu zatetil šestím. Jak známo, mecení kúzlete drázdí Iva.

„Vy mi budete vykládat, co já mám dělat? Vy? Koukejte mi dát to, co mi tu patří, nebo vám udělám z té vaší zatracené boudy trhací kalendár!“

Mikulášek se prikrčil za stolem. Byl za každou cenu rozhodnut zabránit splnění hrozby.

„Dejte si pozor,“ varoval, „nebo...“

„Nebo co?“ zařval polír a uhodil pěsti do stolu.

Účetní měl pocit, že ho polír každým okamžikem pozře. Třikrát doleva, dvakrát doprava, zopakoval si v duchu. „Uaháávrr!“ řekl pak nahlas, vztyčil se v celé své okázalé výši a vyčenil nažloutlé tesáky.

Dílovedoucí napráhl před sebe ruce gestem kostelníka, který z něčeho nic spatřil živého dábla. Ze sevřeného hrdla vyrazil několik týpavých zvuků jako předěšená slepice, a mávaje před sebou zoufale rukama, vypotácel se zpátky na chodbu. Pak přibouchl dveře a dusal pryč, vřeště hlasem rdoušeného zajíce.

Když jeho jek odumřel v dálí, uslinal si účetní samým úsilím celou tlapu, aby byl včas hotov s proměnou. Zpozoroval již dříve, že jakékoliv rozčilení vzbourí v medvědím organismu přebytek slin, a to mu poněkud překáželo. Sotva usedl za stůl, v obličeji trochu bledý, a otevřel spisy, vrátil se dovnitř vedoucí stavby.

„Dobrý den, soudruhu inženýre,“ pozdravil uctivě Mikulášek. Stavbyvedoucí jeho pozdrav ignoroval.

„Co jste měl za výstup s Valentou?“ zeptal se vztekle.

„Já? S Valentou?“

„Samozřejmě že vy, já ne. Valenta vlivl ke mně, že prý jste na něho řval jako medvěd. Pak se složil. Volají mu záchranku.“

„Já...“

„Nic! Tohle mi tu nebudeš dělat! Já mám plnit plán, a vy mi tu seřvete člověka, až se složí. Kde teď vezmu mistra, co? Budete to snad dělat za něho? Tak tohle si vyřídíme zítra na podniku!“

Bum, bum, prásk.

To první byly rány do stolu. To další byly dveře.

Následujícího dne byl Mikulášek povolán na ředitelství, kde obdržel důtku pro špatné zacházení s lidmi.

„Jak to děláš?“ zeptal se ho po straně staričký vedoucí mzdové účtárny. „Tys ho tak sjel? A cos mu to řek?“

„Byl ožralý,“ zapřel podle Mikulášek, ale cítí, kterak vnitřně roste.

K večeru však jeho předchozí hrud ušoupila úvahám. Byl prakticky založen. Státi se medvědem je jistě vynikající schopnost. Být medvědem sám pro sebe je ovšem dost trpké. Každá schopnost musí být doceněna, jinak nehráje, a Mikulášek věřil výhradně v docenění na zemi. Mzdový účetní, kteří jsou nakloněni operovat možnosti očenění pozemských skutků na nebi, umírají zpravidla mládi. Jedním si byl Mikulášek jist: schopnost proměny v medvěda nemůže být v jeho dosavadním povolání patřičně doceněna. Je to kouzlo, dovednost, trik, a to je možno zužitkovat tak, aby to něco neslo.

DOKONCENÍ V PŘÍSTIM CÍSLE

KRAJANSKÉ NOVOROČNÉ STRETNUTIA

V JABLONKE

Obvodný výbor KSSCaS na Orave privítal nový rok sice trochu oneskorene, ale zato s veľkou radosťou na tradičnom oplátkovom stretnutí v klubovni OV v Jablonke dňa 17. januára 1993. Zúčastnilo sa ho ok. 50 krajančských aktivistov skoro zo všetkých mestských skupín na Orave. Prišiel medzi nich i predseda UV Spoločnosti Eugen Mišinec a tajomník ÚV Ľudomír Molitoris.

Stretnutie otvoril predseda OV KSSCaS Augustín Andrašák, ktorý privítal všetkých prítomných, medzi nimi naše zaslúžené učiteľky Lídu Mšalovú a Vladislavu Bogaczovú, ako aj Katarinu Reisovú, učiteľku zo Slovenska, ktorá od 1. septembra 1992 vyučuje slovenčinu krajančské deti v Malej Lipnici a v Hornej Zubriči. Zároveň vyzval prítomných, aby zaspievaním slovenskej štátnej hymny uctili vznik samostatnej Slovenskej republiky.

Slova sa ujal i tajomník ÚV Ľudomír Molitoris, ktorý v krátkom prihovore ku krajanom okrem iného zdôraznil potrebu časťstých takýchto stretnutí, keďže upevňujú pocit spolupatričnosti k našej veľkej krajančke rodine, upevňujú národné povedomie a aktivizujú krajanov. Poukázal tiež na význam osamostatnenia sa Slovenska, čo umožní bližší kontakt so starou vlastou a snáď

i prispeje k realizácii niektorých krajančských požiadaviek.

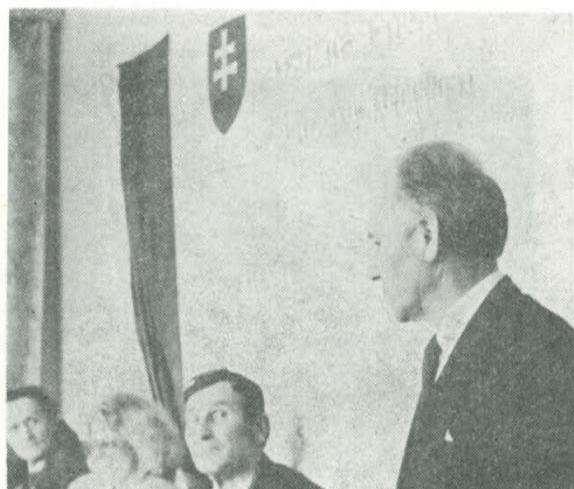
Prehovorili aj niektorí krajania. Medziiným predseda MS v Jablonke Alojz Bugajský vyjadril radosť zo vzniku samostatného Slovenska, ako aj presvedčenie, že sa stane rovnocenným partnerom všetkých vyspelých štátov. Zdôraznil tiež, že oravskí krajania, Slováci, sú na Orave doma, že vďaka svojej výtrvalosti a pevnému národnému povedomiu pretrvali a dnes, tak ako kedysi, pociťujú súdržnosť so starou vlastou.

Po lámaní oplátok a prípitku sa v klubovni vytvorila srdcenná atmosféra podkreslená hudbou harmonikára, miestneho rechtera Jozefa Omylaka. V sprievode harmoniky si účastníci stretnutia zaspievali niekoľko viaenočných kolied a po nich aj viaceru slovenských ľudových piesní. V prestávkach medzi spevom si krajania spoločne vymieňali skúsenosti a názory na prácu v MS, spominali na minulé roky, hovorili o tom, čo očakávajú, v ktorej nechýbali ani názory na vznik nového samostatného Slovenska, štátu sice malého, ale veľmi životaschopného. Ved' akoby ináč — podotýkali viacerí — bratia Slováci po druhej strane Tatier si iste budú vedieť radi. Slováci sú pracovití a nikdy sa nestratia.

Počas stretnutia účastníci dostali milý darček zo Slovenska — pekne vydané Príbehy Nového zákona a Príbehy Starého zákona, ako aj kalendáre na tento rok, ktoré im odovzdal predseda OV KSSCaS na Orave Augustín Andrašák.

Záber zo stretnutia. V strede F. Antalčík z Kičor s manželkou

Predsedu OV KSSCaS na Orave A. Andrašák otvára stretnutie

Oplátkové stretnutie sa pretiahlo do podvečerných hodín. Krajania ho zavŕšili odspieváním piesne Kto za pravdu horí. Domov sa rozchádzali plní spokojnosti a nádeje, že takéto stretnutia sa budú opakovať. Plní odhadlania pokračovať v krajančkej práci želali si navzájom veľa zdravia, výtrvalosti a úspechov v novom roku 1993.

Jasličkový obraz novobelských detí

Novobelská kapela

Krajanka Kristína Gribáčová

Júlia Šćureková a František Chalupka vitanajú krajanov

Novobelský farár K. Koniorczyk v rozhovore s učiteľkami A. Krištofekovou a Z. Chalupkovou

V NOVEJ BELEJ

Tradičným podujatím, na ktorom novobel'ski krajania vítajú nový rok, je každoročné oplátkové stretnutie organizované miestnym výborom Spoločnosti. Tento rok sa toto podujatie uskutočnilo 16. januára a jeho dejiskom bol miestny hasičský dom.

Podobne ako v predošlých rokoch, krajan-ské oplátkové stretnutie bolo starostlivo pripravené. Začalo pekným kultúrnym programom a skončilo ludovou veselicou, ktorá trvala do neskorých hodín. Befania teda spojili príjemné s užitočným, keďže zábava im priniesla do pokladnice MS aj určitý zisk. Takto zarobené peniaze využijú na ďalšie vybavenie svojej klubovne, ktorú si v minulom roku podstatne obnovili. Ešte im chybajú niektoré zariadenia, medziiným opona, ktorá by umožnila využiť neveľkú scénu na predvádzanie divadiel. A ako mi v rozhovore povedala predsedníčka MS Júlia Šćureková, bolo by už načas nacvičiť a prediesť nejakú hru, tým viac, že prestávka v činnosti ich ochotníkov trvá príliš dlho. Dodajme, že divadelníctvo má z Novej Belej dlhé tradície, na ktoré — súhlasne so všeobecným želaním krajanov — treba nutne nadviazať!

Vráime sa však k stretnutiu, na ktorom sa zúčastnilo 150 krajaniek a krajanov a

čestných hostí, v tom miestny farár, tajomník ÚV KSSCaS, riaditeľ základnej školy, učiteľia a ďalší. Otvorila ho predsedníčka MS Júlia Šćureková, po ktorej sa podpredseda MS František Chalupka obrátil k prítomným so starodávnym vinšom. Keď zhromaždení zaspievali koedu Nový rok beží, začal vlastný kultúrny program, v ktorom sa najprv predstavili prvaci učiteľky Lídrie Richtárikovej piesňou Slovenská rodna dedina, potom žiačky 7. triedy vtipným humorným pásmom a napokon súrodenci Jakub a Monika Majerčákovci peknými recitáciami slovenských básni. Posledným bodom bola obrazová scéna Jasličky, ktorú so žiakmi pripravila učiteľka Zofia Magerová. K žiackym koledám sa napokon pripojili všetci prítomní a tak zavŕšili prvú, kultúrnu časť stretnutia.

Po krátkej prestávke začala zábava, na ktorej vyhrala miestna kapela. Pre mladých to bol signál do tanca, kym starší sa rozbesedovali, spominali na mladé roky, diskutovali o politike a súčasných problémoch. Samozrejme, nemohlo sa nehovoriť o krajan-ských otázkach, o našej Spoločnosti, no a o pamätnej silvestrovej noci, keď bola vyhlásená samostatná Slovenská republika. Vyjadrovali svoju radosť, ale i nádeje a očakávania, ktoré s tým spájajú. Chválili tiež program celého podujatia, ale i znamenité no-

vobelské kuchárky, ktoré pripravili toľko všelijakých dobrôt. Tako, v príjemnom kul-túrnom ovzduší, pri spomínaní, besedovaní, ale i spoločnom spievaniu a tancovaniu milo strávili sobotný večer a iste aj časť noci. Nemali by o podobných podujatiach pouva-zovať aj krajania z iných miestnych skupín?

Text a foto: EVA MATISOVÁ

Raditeľ školy J. Szenderewicz s manželkou Krystynou a učiteľkou L. Richtárikovou

Padla si mi do oka...

POKRAČOVANIE Z PREDOŠLÉHO ČISLA

Zmenou v živote, od ktorej som odbočil k problematike hladu a asociačne aj k iným veciam, zmenou ovplyvnenou mojimi šachovými partnermi bolo to, že jeden z hráčov sa ma spýtal, či by som nechcel ísť pracovať do učtárne. O učtárenskej práci som nemal ani tušenie, ale súhlasil som. Skúsim to, povedal som si. Predsa to nemôže byť vysoká matematika.

Do učtárne som vstupoval veľmi nesmelo, a keď ma dobradinec, čo ma na prácu odporučil, predstavoval vedúcemu — exväzňovi, čo sa v Sežame usadil a býval v skromnom domci za zónou — cítil som sa takmer ako (využívam porovnanie z neskoršieho života) na vysokoškolských prijímacích pohovoroch.

Všetko bolo pre mňa nové: prostredie, atmosféra vecnosti, ktorá tu vládla, teplo v kancelárii, štrngotanie počítadiel. Sprvu mi môj patrón — robil tam účtovníka — dával ľahšie práce. Vysvetlil mi princíp počítadla, na ktorom sa robili všetky úkony v učtárni. Zratúval som dlhé stĺpce čísel. Slo mi to čoraz lepšie, rýchlejšie.

Do kancelárie radi chodievali v podvečerných a večerných hodinách aj mnohí iní väzni — intelektuáli (spomínam si napríklad na režiséra z jedného mestského divadla — z akého mesta, to už neviem — ktorý neskôr dal dokopy z účastníkov našich kancelárskych posedení divadelnú skupinu). Uchytíkom, ak sa tak dá povedať, v „klubovom“ podvečernom čase chodil za mnou aj šéf skupiny banditov (v Sežame vládli „zákoníni banditi.“)

Volal sa Geňa Smirnov a nechodil za mnou kvôli abstraktným či intelektuálnym problémom, lež s oveľa prízemnejším a hmatateľnejším zámerom: pýtať si papier na výrobu kariet — najvyhľadávanejšej kratochvíle zločineckého podsvetia.

Ako účtovník som mal papiera dosť a iste chápete, že som nerobil nijaké drahoty a dával mu ho, čím som si zabezpečoval z ich strany akúsi „diplomatickú imunitu“, v tábore vždy potrebnú a vitanú.

Musím povedať, že s mnohými z týchto vydedencov sa dalo celkom slušne vychádzat. Platí to však len o klane „zákoníncov banditov“, ktorí mali svoj strohý, pre normálneho človeka niekedy absurdný, no respektovaný kódex. Človek v styku s nimi jednoducho musel poznať „pravidlá hry“, správať sa tak, aby ich nevyprovokoval, a potom sa mohol spoľahnúť, že oni zachovajú čosi ako neutralitu.

Naďalej ako profesionáli vo svojej širokej „discipline“ (vraždy, lúpeže, krádeže atď., pričom svoj profesionalizmus uplatňovali najmä počas krátkych prestávok v odpykávaní trestov) vázli si profesionálov z iných brandží. Tou inou brandžou mohlo byť hocičo, dôraz sa kládol na profesionalizmus, na mimoriad-

ne schopnosti: tak by si vázli napríklad človeka, čo by vedel robiť perfektné salto do zadu, alebo hoci básnika, ktorý vie písat súce básne. No a trebárs dobrého šachistu, akým som bol ja.

Za tie takmer tri roky môjho pobytu v Sežame som robil v šachu pokroky. Naučil som sa dokonca hrať naspmäť, vyhral som niekoľko turnajov, ktoré sme si organizovali, a zo základnej šachovej štvrtnej triedy som sa po víťazstvach v turnajoch prepracoval na šachistu druhéj triedy a potom, už v režimovom tábore, som to dotiahol na prvú triedu (pričom pri postepe sme sa pridržiavali oficiálnych šachových predpisov.)

Nemocničný tábor mal svoj režim či rytmus, odlišný od rytmu v obyčajnom pracovnom tábore. Bola tu skupina ľudí, ktorá zabezpečovala normálny chod tábora — najmä skupina, starajúca sa o palivo — stínnali, pilili stromy, drevo dopravovali do tábora, ďalej skupina vnútornej obsluhy — kuriči, kuchynskí pomocníci, kuchári, sanitári atď.

Rozhodne bol život v nemocničnom tábore tým najlepším, čo človeka — ak, pravda, neboli ľahko chorý — mohol v tábore stretnúť. V nijakom prípade sa to nedalo porovnávať s vypäťm, ľahkým životom v pracovnom tábore. Tam sa muselo „makat“. Tak či onak, aj ti z podsvetia sa v Sežame usilovali správať tak, aby tam mohli zetrať čo najdlhšie, nehovoriač o tom, že by sa pri nežiadúcim presune mohol hociktorý z nich dostať do tábora, kde vládol konkurenčný klan.

Aj preto skupina „našich“ banditov nepredvádzala celý repertoár, akým podsvetie disponuje a aký vie znepríjemniť život mase „frajerov“. Vo všeobecnosti sa „frajeri“ vedeli len zriedka zorganizovať tak, aby sa postavili na odpor diktátu klanu, ktorý prekračoval medze únosnosti.

O prípadoch takých vzbúr, na čelé ktorých spravidla stáli bývalí vojaci, som vedel len z počtu. Boli to stretnutia kruté, ktoré — keď došlo k ozbrojenému konfliktu (napriek pravidelným prehliadkám si tí, čo im na tom záležalo, vždy vedeli zadovážiť nože, boxery a iné nestreľné zbrane) — zvyčajne sa končili smrťou viacerých ľudí. Do rámcu tých „viacerých“ patrili spravidla všetci banditi: milosť sa v takomto boji nedávala, lebo ten, čo by ostal nažive by mohol zorganizovať krvavú pomstu.

Ale naďalej som nikdy neboli svedkom takého krvavého vybavovania si účtov, proti ktorému boli bezmocní aj dozorecovia. A ani súdy si nie vždy trúfli súdil účastníkov bitky. V takom prípade platil zákon: „jeden za všetkých, všetci za jedného“ a ti, čo boli svedkami a najmä účastníkmi takého súboja na život a na smrť, vedeli držať jazyk za zubami. Narušenie mlčanlivosti by pre previnilca znamenalo smrť a — zase tie tamta-

my — nezachránilo by ho ani preloženie do iného tábora, čo by vedel zabezpečiť špeciálny pracovník ministerstva vnútra, vykonávajúci dozor nad tábormi, oficiálne nazývaný „operopolnomočený“ (operatívny zmenenec), čo sa vo väzenskej praxi skracovalo na „oper“, prípadne sa takýto pracovník označoval ešte stručnejším slovom „kum“ (v preklade: krstný otec).

S tým „kumom“ som mal dočinenia aj ja. Kto si z dobrých ľudí (pravdáže, myslím to ironicky — hovorí o udavačoch) si našiel spôsob, aby pošpol „krstnému otcovi“ z nedalekého Mikuša, kde mal tento strážca poriadku sídlo, že v šezamskom tábore pracuje ako účtovník človek, navyše cudzinec, odsúdený na pätnásť rokov za špionáž.

Naďalej, môj neznámy „dobrodinec“ ma prezradil „krstnému otcovi“ do Mikuša až kedysi koncom leta roku 1949, keď som bol už v práci nevyhnutný (prirodzene, mám tu na mysl rýchlu, okamžitú výmenu — zo dňa na deň, nenahraditeľných nie ani v tábore) a keď navyše už bolo jasné (myslím si, že tento dôvod bol realnejší), že šezamský tábor sa ide likvidovať. (Hned v zátvorke dôdam, že šlo o administratívnu likvidáciu tábora a o presun všetkých pacientov inam, nie o likvidáciu väzňov). A tak aj prihovor môjho šéfa, vedúceho učtárne a azda aj vedúcej osobného oddelenia zažehnal na čas nebezpečenstvo.

Pravdu povediac, nebolo to prvé nebezpečenstvo, ktoré mi hrozilo a ktorému som sa s pomocou lekárov a aj šťastnej náhode vyhol. Porozprávam o tom neskôr.

Keď už môjmu predchodecovi v učtárni — bolo to asi v auguste 1947 — zvyšovalo len niekoľko týždňov z desaťročného trestu, akých roku 1937 rozdali neurekom (nehovoriač o oveľa drastickejších jagodo-ježovských trestoch, inšpirovaných podozrievavým, mocibibažným a orientálne krutým Stalinom), rozlúčil sa s nami a prestal chodiť do kancelárie. Funkcie účtovníka som sa ujal ja.

Malo to pre mňa ďalsiu veľkú výhodu. Odstával som z nemocničného baraku, kde nás bolo niekoľko desiatok, do malého, oveľa príjemnejšieho, kde bolo len šesť posteli a kde sa nám o poriadok staral starý Armin Sarkisian.

Ale ešte dva-tri mesiace predtým, keď som v kancelárii len vypomáhal, skrsla mi v hľave myšlienka, či by som sa nemal pokúsiť napísat domov, že žijem. So šachovým príteľom Vaňom Friciukom (Gala ešte v tábore nebola) som sa dohodol, že pošleme list jeho žene (zhodou okolností bývala nedaleko Vinice) a ona ho pošle v novej obálke na adresu mojich príbuzných do Československa.

Napísal som list po rusky, veľmi neutrálne, bez náznaku toho, že som v tábore, s bežnými informáciami: žijem, pracujem, mám sa dobre, som zdravý, dajte o sebe vedieť, čo máte nového, pošlite fotografie atď.

List vzal so sebou jeden známy civilný lekár, aby ho tábora v cenzúre nezastavila (vo všeobecnosti v Sežame ako nerešimnom tábore nie až taká prísna).

Hoci som veľmi nedúfal, kontakt sa mi nadviazal podarilo. Dostal som niekoľko listov, aj fotografie mojich blízkych, ktoré som si po celý čas až do návratu opatroloval ako oko v hlave. Ba dokonca zásluhou strýka, ktorý bol dôstojníkom a pracoval vtedy na ministerstve národnej obrany, som dostal aj menší balík. Mal som s ním aj dosť problémov. Musel som zaň zaplatiť colný poplatok štyristodvadsať rubľov (dnešných štyridsaťdvoch). Peniaze som, pravdaže, nemal, a tak som dopredu rozpredal všetky dobroty. A pritom som nevedel, čo v balíku bude! Všetko napokon dopadol dobre a najväčším ziskom pre mňa (z balíka mi ostali len skromné zvyšky, ostatné bolo predané) bola novinová strana z dňa Cas.

Bol to jediný slovenský tlačený text, čo som mal. Z novín sa i ušla vnútopolitickej strane, v jednom článku sa dokonca písalo o Zvolene. K tej nekompletnej novinovej strane som sa vrátil znova a znova, bola pre mňa spojivom nielen s demovom, ale aj so slovenčinou.

Ked'že obdobie akútneho hladu som vtedy mal za sebou a dovtípil som sa, že do odošlania balíka bolo treba určite zaangažovať vplyvného strýka z ministerstva, a teda s balíkmi to nie je také jednoduché, čo najrýchlejšie som dal vedieť domov, aby mi posielali iba listy.

Listy boli pre mňa veľkou vzpruhou, rovnako ako fotografie. Písané po rusky, takisto preto, aby s nimi neboli cenzúrne komplikácie — nie v tábore, ale v medzinárodnom poštovom styku. Ja som nadálej písal listy optimistické, nijako som nechcel mamu a ostatných znepokojoval, dúfal som, že ich uspokojí aj prosba, aby neposielali balíky, teda že sa mám dobré.

Ale hocí som v listoch vyslovoval, nádej, že sa stretne, v tom čase som svoju situáciu videl už inakšie. Za tie dva roky, čo som bol väzňom, som už sčasti vnikol do systému táborov a aj do postavenia a perspektív väzna najmä politického a ešte presnejšie: politického väzna — cudzinca.

Azda najviac informácií som získal od svojho účtovníckeho predchodec. Ked' sme sa napriek vekovému rozdielu (mohol mať vtedy, roku 1947, asi šestdesiatpäť rokov) zblízili, rozprával mi o svojom osude a pomohol mi prenuknúť do väzenského a trestného systému tých čias.

Za desať rokov v táborech sa stretol aj s cudzincami, a tak som mal vďaka nemu svoju prípadnú poväzenskú budúlosť ako na dlaní. Ak dožíjem do apríla 1960 (zatkli ma sice 22. apríla, ale zatýkač som podpísal až 26. apríla, a tak až od toho dňa sa začal môj pätnásťročný odpočet — žartom som známym vždy tvrdil, že tie štyri dni už dáko vydržím), prepustia ma na slobodu, dajú (alebo možno nedajú) mi možnosť výberu medzi dvoma vzdialenými sibírskymi končinami, napríklad medzi Krasnojarským krajom a Irkutskou oblasťou, povedia mi — pravdaže, až na mieste — že si môžem nájsť primeraň zamestnanie, no hocí účtovníka, prípadne učiteľa dejepisu, vrátnika, ak už nie rovno lesného robotníka, že sa môžem oženiť a hľavne, že sa musím raz za čas hlásiť na úrade, aby vedeli, že som nezdupkal. Tak až do konca života.

Od môjho účtovníckeho predchodec som sa dozvedel aj iné informácie, napríklad o stavbe železničnej trate z Kotlasi do Vorkuty. Začala sa stavať — to som už vedel — pred vojnou. Podmienky pre väzňov boli kruté. Tábory s teplými, vykurovanými barakmi ešte nestali.

Transport väzňov priviezli vždy potiaľ, pokiaľ bola dokončená trať. Väzni si postavili stany, ako-tak ich obložili drevom, aby zabránili krutému mrazu — i ked' to veľmi účinné nebolo — a pracovali. Za dva-tri týždne boli od vysiľujúcej práce, v lete od komárov a v zime od mrazu, totálne vyčerpaní. Nato ich stiahli po trati pár kilometrov na juh, kde tí, čo ešte trochu vládali, stavali baraky. Z každého takého transportu umieralo 80—90% ľudí. Ale súdy a tzv. osobitné porady, ktoré súdili na diaľku, chrlili rozsudky a zásoby väzňov boli, ako sa zdalo, nevyčerpateľné. Ked' sa začala vojna proti Nemecku a uhlie z Vorkuty a iných baní severného revíru sa stalo ešte nevyhnutejšie (ukrajinské banské revíry boli fašistami čoskoro dobyté), na ľudi sa nehľadelo.

Transport za transportom prichádzal do tundry a trať sa predĺžovala. Každý z väzňov, čo sa tu ocitli po rokoch od čias výstavby trate, dobre vedel, čo sa s tráhou spájalo: že pod každým pražcom — obrazne povedané — leží najmenej jeden mŕtvý väzeň. A aj ked' ide o metaforu, faktom je, že na tisíckilometrovej trati je pražcov veľa, veľmi veľa...

Do mnohých vecí ma zasvätili priatelia, zvyšok som sa usiloval domyslieť. Priznám sa, mnohým veciam sa mi vtedy, roku 1947 a 1948, nechcelo ani veriť, no informácie boli logicky opodstatnené, a tak som sa postupne presvedčal o tom, čo sa zdánlivо prieči- lo zdravému rozumu.

Dozvedel som sa o procesoch s „trockista-mi“, s maršálmi a generálmi, vedel som o osude Kameneva, Zinovieva, Rykova, Tomského, Bucharina a ďalších. Ale najšokujú-

cejšie a najneuveriteľnejšie boli príbehy o hlate z prvej polovice tridsiatych rokov, o hlate umele vyvolanom.

Až v súčasnosti so sovietska historiografia a publicistika vracia k týmto tragickej udalostiam komplexne, až dnes sa uvádzajú počty obetí vtedajšieho neľudského Stalinovho zúčtovania s obojínym roľníctvom. To bola azda najutajovanejšia téma a priatelia ma do nej zasväcovali až vtedy, ked' si ma dobre „ofukali“. Za reči o procesoch, ale najmä o hlate rokov 1933—1934 by totiž každohu, čo také „nepravdy“ rozširoval, čakal dodatkový trest podľa paragrafu 58/10, čo je protisovietska agitácia, ak nie čosi horšie, čo sa sice oficiálne cez súd vybaví nedalo, ale na čo bolo v tábore dosť možnosti.

Moji priatelia nemali k dispozícii dnešné globalizujúce fakty (hovorí sa o piatich, niektorí autori až o desiatich miliónoch obeti hlate), zasväcovali ma do jednotlivosti, ktoré však boli hrozné a niekedy až hororovo vzrušujúce.

Utkvel mi v pamäti jeden z týchto príbehov, pričom ten, čo mi ho rozprával, tvrdil, že ide o skutočnú udalosť.

Dvaja muži z dediny prišli do mesta čosi vybavovať. Ocitli sa pred nejakým obchodom. Jeden z nich vošiel, druhý povedal, že si zatiaľ posafají a poprechádza sa. Čakal vonku päť, desať minút, polhodinu, hodinu. Priateľa niet a niet. Ešte chvíľu čakal, potom sa zlakol a zašiel na milicu, kde vysvetli čo sa stalo.

Milicionári vošli do obchodu, prehliadli dom. Zistili, že v predajni je prepadisko a v pivnici už našli len mŕtveho kupujúceho. Okolo mŕtvoly sa vrtili mäsiari, chystali sa mäso použiť na klobásy.

Ked' som počúval tento drastický príbeh, situovaný do čias hlate, mysel som si, že je to výplod bujnej fantázie a literárneho fiktívneho úsilia.

Ale na prelome 1989 a 1990, ked' ukrajinské vládne miesta uverejnili údaje o hlate na Ukrajine (hladom boli vtedy postihnuté aj iné oblasti krajiny — napríklad Povolžie, Kazachstan, Ural, no najhornejšie rozmery mala protiroľnícka kampaň na Ukrajine), dozvedel som sa o početných prípadoch kanibalizmu v tých rokoch. Mnohé matky, ktoré v agónii hlate zjedli vlastné deti, sa potom dostali dokonca do väzenia a do tábora. Pravdaže, v časoch, keď som bol v táborech ja, boli tito väzni už mŕtvi (veľká väčšina z nich), alebo na slobode.

Sežam bol — nielen vďaka účtovníckemu intermezzu — prekonaním dna, ktoré spájam s vinickou distribučnou väznicou. Spoznal som veľa zaujímavých ľudu, podmienky života v tábore a najmä v nemocničnom tábore boli predsa len iné ako ubijajúci rytmus väznicie.

Dni boli sice napäťe, nikdy som nemohol mať istotu, či ma neodstránia od práce, ale abstraktný osud, ktorému zavše pomáhalo moji priatelia lekári a ktorému som raz pomohol radikálne aj sám, držal nado mnou ochrannú ruku. A vedel som, že keby som hned musel z tej kancelárie odísť, mám už priateľov, ktorí mi pomôžu. A to bol azda najpríjemnejší pocit, aký sa spájal so Sežanom.

Roku 1948 — údaj je len príbližný, ak chcete intuitívny, iste chápate, že som k spisom Ministerstva vnútra ZSSR nikdy nemal pristup a nikdy sa oň ani neusiloval — zriadili v ZSSR pre politický väzňov osobitné tábory, o ktorých som sa už zmienil a uviedol som aj viaceré ich názvy. My väzni sme ich najčastejšie nazývali režimné tábory. (Možno sa údaj o vzniku tých táborov nájde v Solženycinovom Súostroví GULAG, z ktorého som si zatiaľ prečítal len kapitoly uverejnené v Novom mire.)

Môžem iba vyslovíť predpoklad, prečo sa prijal plán zriaditi tieto tábory, prečo vtedajší minister vnútra Kruglov (meno som poznam z tlače) podpísal také rozhodnutie. Slozrejme o rozhodnutie vyšších orgánov, Kruglov bol iba jeho vykonávateľom. Nazdávam sa, že odtajenie archívov ministerstiev štátnej bezpečnosti a vnútra umožnilo odhaliť aj tento plán a jeho genealogiu. Nazdávam sa, že rozhodnutie o zriadení táborov sa zrodilo

na vrchole hierarchie moci, a ak ho aj nevymysel Stalin, isto o ňom vedel.

Kedysi okolo augusta — septembra 1948 (ale za časové údaje odmieta moja pamäť prevziať zárukú!) som sa v denníkoch dočítal, že v OSN sa rokovalo o situácii v sovietskych väznicach a táborech a najmä o postavení sovietskych politických väzňov. Pravdaže, sovietsky zástupca v príslušnej komisií OSN vehementne poprel existenciu nadmerného počtu politických väzňov. Ak ma pamäť neklame, tento sovietsky predstaviteľ v OSN mal priezvisko s arménskou koncovkou „-ian“. Neoveroval som si to v archívoch, ale mari sa mi, že to meno bolo Israelián.

Zo správ sovietskej Pravdy sa vtedy dalo vydedukovať, že komisia OSN (teraz pri písani sa mi asociočne vynorilo, že to bol rok, keď sa prijal štatút ľudských práv, ktorý podpísal aj Sovietsky zväz) má v úmysle navštíviť, či sa v tých článkoch hovorilo jednoznačne o tom, že humanitárne komisia OSN sa chystá navštíviť aj väznice a tábory, ale kontext tomu nasvedčoval. Dialo sa to všetko ešte pred decembrom 1948, keď bol dokument o ľudských právach priyatý. (Nemusím zdôrazniť, že na osud a štatút politických väzňov tento krásny dokument, s ktorým som sa mohol zoznámiť až po vyše štyridsiatich rokoch po jeho schválení, nijaký pozitívny vplyv nemal.)

Ale isté dôsledky — trochu si protirečím — to predsa len malo. Jeden dobrý pre všetkých väzňov, politických i nepolitických: zvýšila sa, i keď nie jasne radikálne, denná stravovacia dávka (podrobnosti, o koľko viač sa dávalo väzňom cukru, krúpov, rybach či mäsových surovín, však neviem.) Nesporne to bolo dôsledok pozitívny.

A ten druhý dôsledok, súvisiaci — ako sa nazdávam — s rečami o ľudských právach a o možnej kontrole väznic, čo bolo predmetom rokovania OSN, bol výslove negatívny a týkal sa len politických väzňov. Myslím si, že práve vtedy sa zrodila snaha izolovať politických väzňov, „utajať“ a „odtať“ ich pred možnou medzinárodnou kontrolou, konkretizovaná v zriaďovaní táborov sprísneného režimu.

No a keď sa režimné tábory zriadili (o tom, ako to v nich vyzerá, som vtedy roku 1948 nevedel, dostať som sa ta neskôr), bolo ich treba čím najskôr zaplniť tými, ktorí ta patria.

Začalo sa veľké stahovanie väzňov, odosielanie politických previnilcov (koľkí boli z nich len „previnilci“, o tom by azda mohol mať prehľad Najvyšší súd ZSSR, ktorý sa roky venoval a venuje rehabilitácii nevinne odsúdených) z obyčajných táborov do táborov režimných.

Musíme povedať, že spočiatku táto akcia (usudzujem podľa situácie atypického nemocničného tábora, inú skúsenosť ako striktné osobnú ponúknut nemôžem) prebiehala dost laxne a nie veľmi rýchlo.

Po selektore prichádzali z táborovej správy pokyny, koho majú kam poslať na sústredenie pred transportom do režimného tábora. Ak bol vytipovaný väzeň zdravý, po kyn z ústredia príslušné oddelenie tábora splnilo, ak ležal v nemocnici, oznámilo sa selektorovým spojením (text oznámenia podpísal náčelník tábora), že ten a ten nemôže cestovať. A táborev správa aj takúto negatívnu správu vzala na vedomie, vediac — hoci v týchto úvahách sa pohybujem na tenkom lade hypotéz — že keď sa ten či onen politický väzeň nedostane do jedného transportu, príde na rad iný transport, a v konečnom dôsledku každý, komu je to súdené (a či „odsúdené“), sa napokon do režimného tábora dostane. Nikam sa nepodeje.

Ked' som videl — priatelia od selektora ma do veci zasväcovali — koho z ústredia na sústredenie pred transportom volajú (v Sežame nás väzňov bolo asi šeststo, s výnimkou fažkých pacientov sme sa všetci ostatní poznali), srdece mi zovrelo. Systém som už dobre chápal a vedel som, že z tejto siete neunknem ani ja.

POKRAČOVANIE NASLEDUJE

NESCHODNÁ CESTA K SLOVENČINE

O našom národnostnom školstve, čiže vyučovaní slovenčiny na Spiši a Orave sa už popísalo celé kilogramy papiera, no jednako je to stále aktuálna téma, kedy zahrnuje problémy, ktoré nemajú konca kraja. Podľa mňa národnostné školstvo je ako hora zo sypkého piesku, na ktorú — hoci by bola ako vysoká — stačí trochu silnejší vietor, aby piesok odišiel a po hore nenechal ani stopu. Nemá totiž pevné základy.

Mohlo by sa zdať, že takýmto pevným základom sú nariadenia ministerstva národného vzdelávania o výučbe materinských jazykov. Možno, že aj sú dobre, lenže vydanie nariadenia je jedna vec a jeho realizácia druhá. Keď príde na školy, kde by sa teoreticky malo prísnne plniť, začinajú sa ťažkosti. Napr. odlišne sa interpretuje niektoré slová či vety v nariadení a vtedy namiešať pomáhať v rozvoji slovenskej výučby — brzdí ju. Samozrejme, netýka sa to všetkých škôl. Podľa mňa kontrola realizácie nariadení je nepostačujúca.

Problémy začali vlastne v polovici šesdesiatych rokov, kedy boli zrušené slovenské školy a zavedené vyučovanie slovenčiny ako nepovinného predmetu. Bol to úder, po ktorom sa naša menšina podnes nemôže späťať. Po odchode učiteľov zo Slovenska sa v školách začali prejavovať nedostatky slovenčinárov, učebnic a učebných pomôcok a súčasne sa otvorila cesta pre široké odnárodenovanie krajanskej mládeže. Keď dodám, že boli nátlaky nielen na deti, ale aj na učiteľov, najmä slovenčinárov, že sa zhoršila spolupráca škôl s krajanskými rodičmi, zdalo sa, že slovenčina zo škôl rýchlo zmizne. Nie div, že pod takým tlakom nám počet žiakov navštěvujúcich hodiny materinského jazyka klesol na štvrtinu. Našťastie tento pokles sa nám podarilo zastaviť.

Mikuláš s novobelskými školákmami

NOVÁ BELÁ

Sv. Mikuláš začal navštěvoval naše deti 6. decembra a každému niečo daroval, samozrejme v noci. Boli sme však zvedaví, ako vyzerá. Konečne po dlhej a únavnej ceste sa 6. januára 1993 zjavil v klubovni MS KSSCaS v Novej Belej. Všetci, deti a doospelí, čakali naňho s veľkým napäťom. Nechýbal ani riaditeľ základnej školy mgr. Jan Szende-

rewicz a učitelia slovenskej školy.

Mikuláš bol pochopiteľne velmi unavený nielen dlhou cestou, ale aj preto, že na pleciach musel niesť obrovské vrece s množstvom darčekov, ktoré rozdával veľmi dlho. Na nikoho nezabudol. Keď všetko rozdal, rodičovské združenie Základnej školy so slovenským vyučovacím jazykom v Novej Belej všetkých prítomných pekne pohostilo chutnými zákuskami a čajom. Bolože to radost. Organizátorom a Mikulášovi srdečne ďakujeme.

STASTNÉ DETI

* * *

Od nášho odpustu na sv. Karolínu, ktorý bol 25. novembra min. roku, uplynulo už trochu času, jednako chcem sa ešte vrátiť k tejto udalosti. Slávostnú sv. omšu v peknej slovenčine odsúľil knaz Paweł Kubani.

Pri tejto príležitosti prišiel k nám zaujímavý slovenský zbor ZBOROVČAN zo Zborova, ktorý dal dva koncerty: v klubovni MS KSSCaS v Novej Belej a v Kultúrnom dome v Krempachoch. Jeho zakladateľom a organizátorom je predseda Okresného výboru Matice slovenskej v Bardejove Metod Kaliavsky. Dirigentom je František Letnický. Zbor účinkuje od roku 1968. Potom na istý čas musel zastaviť svoju činnosť. Opäť začal vystupovať v roku 1989. Ďakujeme za spestrenie našej slávnosti.

MO MS V NOVEJ BELEJ

„OHÝBAJ MA MAMKO“

Mal by to byť príspevok venovaný našej krajanskej mládeži. Začнем však niečim iným, otázkou prostriedkov na kultúrnu činnosť, ktorá sa s tým nepriamo spája. Jedno z porekadiel hovorí, že „z prázdneho ani Salamún nenaleje“, a je v tom hodne pravdy. Na vyvýjanie kultúrnej činnosti na primeranej úrovni sú skutočne nevyhnutné finančné prostriedky a odborná sila. Prostriedky sme v súčasnosti prestali dostávať, čo naše kulturné dianie značne obmedzilo. Je to činnosť, ako všetci vieme, spoločenská, ochotnícka, na ktorú sa podieľa predovšetkým mládež, či učinkujúca v rôznych súboroch či práciach klubovní. Aby tie naše umelecké telesá mali dobrú úroveň, musia ich viesť odborníci, ktorí treba zaplatiť, keďže vlastných, v krajanskom prostredí, nemáme.

Kedysi, keď vznikala naša Spoločnosť, tiež sme nemali prostriedky. Zato na školách pôsobili skvelí učitelia zo Slovenska, ktorí vedeli oduševniť mládež a s ňou vyvinuli aktívnu kultúrnu činnosť. Nikdy potom krajania na Spiši a Orave nevideli toľko divadelných predstavení či folklórnych vystúpení ako vtedy.

Neexistovali žiadne prekážky, ktoré by sa nedalo prekonátať. Pamätám sa, že sme raz v Kacvine nacvičili hru Slepý ženich. Všetko sme na predstavenie pripravili, len nám chýbala opona, ktorú nebolo za čo kúpiť. Urobili sme však zbierku medzi krajanmi a zozbierali sme toľko peňazí, že nám stačilo i na ďalšie podujatia. Mládež a všetci krajania boli skutočne veľmi obetaví.

Kto si môže namietať, že časy sa menia, aj ľudia sa menia, a iste bude v tom veľa pravdy, no nebude to celá pravda. Totiž ľudia môžu meniť názory, záľuby, môžu byť aktívnejší alebo ochabnúť, no podľa mňa nemôžu a aspoň nemali by meniť svoju národnosť, hoci, žiaľ, aj to sa stáva.

Teda keď niekto bol Slovákom a je ním aj dnes, jeho deti by sa mali zapájať do krajanského diania. Niekoľko sa môže spýtať, ako to urobiť? Vari chytit syna či dcéru za vlasy a priviesť napr. do súboru? Nie, nasilu sa nedá nič urobiť. Tu je potrebná predovšetkým rodinná výchova detí v národnom duchu. Dieťa musí vedieť a byť o tom presvedčené, že keď jeho rodičia sú Slováci, ani ono nemôže byť iné. Musí vedieť, čo je to národnosť a čo štátne príslušnosť. Veď práve tú nevedomosť využívajú naši odporcovia, často aj vo viacerých školách, ktorí deťom hovoria: veď žijete v Poľsku a preto ste Poliaci. S tou národnou výchovou deti rodičia by mali začínať od malička. Veď aj príslovie hovorí: Ohýbaj ma mamko, zakial som ja Janko, keď ja budem Jano, nezohneš ma mamo.

Keby sa toho pridržiavali všetci krajanskí rodičia, mali by sme v našom kultúrnom hnúti všetku mládež. Neboli by tiež problémy s náborom žiakov na vyučovanie slovenčiny. Keď sa na to občas spýtam toho-ktoreho rodiča, často odpovie, že vraj nemôže dieťa prinútiť, že syn či dcéra sa pred slovenčinou bránia. Ani sa nečudujem že sa bránia, veď ktoré dieťa by sa checelo učiť viac než iné. Chybá je v tom, že dieťa — v tomto veku veľmi poddajnému — v škole hudú, že je Poliakom, a rodičia to doma nevyvračajú. Je tak buďto z ľahostnosti alebo jednoducho z nedbalosti, keďže neprikladajú tomu väčší význam. To je na vás, že sa tak málo detí (asi 650 — red.) učí dnes slovenčinu, hoci malo by ich byť aspoň dvakrát toľko.

Všetci si musíme uvedomiť, že mládež je naša budúcnosť, že by mala kráčať v našich šľapách. Tak pekne o tom písal oravský rodák P.O. Hviezdoslav v básni O mládež naša, ty's držiť kľukou rána... Aby sa tak stalo, aby sme mali nástupcov, musíme naše deti presvedčiť, všetkých im národné provedomie. A najpresvedčivejši budeme vtedy, keď im dám vzor hodiny nasledovania — vlastný príklad, vlastné národné povedomie. Tým v ich očiach stúpne aj autorita rodičov. Nás sa kedysi rodičia ani nemuseli pýtať, či chceme chodiť do slovenskej školy. Sami sme vedeli, čo je naša povinnosť. Preto si myslíme, že je už najvyšší čas začať sa seriózne venovať.

vať deľom aj po tejto stránke, lebo môže sa stať, že o niekoľko rokov môžu mať všetci slovenskí rodičia poľské deti. A to by, uznajte, bolo nenormálne. Čas tož pôsobí v nás neprospech!

ANTON PIVOVARCIK

„KTO TU WINOWATY“

Takto sa začína názov článku v časopise „Na Spisu“ č. 9/92, ktorý komentuje krajanské odpovede na list p. M. Kuffovej do redakcie Života v súvislosti s televíznym seriálov Hranice venovaným našej problematike. Keďže uvádza i moje meno, rozhođol som sa na túto zádrapku odpovedať. Autor sa asi obával uviesť v plnom znení svoje meno, preto svoj článok podpisal skrátkou J.B.K. Nech si ho teda utajuje, hoci priznam sa, že som trochu zvedavý — a iste nielen ja — kto splodil tento paškvil.

J.B.K. začína svoj článok námietkami voči redakcii Života. Nie je vrah pochopit, čím sa riaďi redakcia a organizátori Života, že svoj časopis adresujú ľudom, ktorí ho nečítajú. Veľmi ho trápi, že ľudia predplácajú Život, ale jeho jazyk je pre nich cudzí, v podrobnostiach nezrozumiteľný, keďže ich každodennou rečou je poľština. Život podľa J.B.K. číta len elita a jednotlivci, ktorí sa angažujú pri propagovaní slovenčiny. Hlavným motívom časopisu je vrah nahováranie Spišiakov a Oravcov, aby používali slovenčinu nie každý deň, ale vo sviatok, na ukážku, aby mali frekvenciu a mohli manfestovať svoju odlišnosť. Autor končí úvod konštatáciou, že v situácii, keď sa neovláda slovenčinu, nechce poznáť poľštinu a nárečové zvraty považuje za slovenské, ľahko dochádza k smiešnym príbehom. Za takýto smiešny príbeh považuje spomínaný list p. M. Kuffovej a odpovede krajjanov, ktoré podrobne cituje.

Je pre mňa zrozumiteľné, že autor vychádza z predpokladu, že na Spiši alebo Orave nieto Slovákov, čo časopis „Na Spisu“ už mnohokrát zdôrazňoval a obyvateľstvo je poľského pôvodu. Bol by iste najradšej, keby vôleb v Poľsku nebolo nielen Slovákov, ale aj iných menších. Existujú, tak ako my, aj napriek tomu, že sa ich celé desaťročia snažili podláčať ľudia s podobným zmysľaním ako J.B.K.

Neviem pochopiť, prečo autor článku tak trápi, že ľudia nečítajú Život, a vykladá to nezrozumiteľnosťou jeho jazyka. Ja si myslím, že ho čítajú a to nielen elity. Odoberajú ho tí, ktorí si ho dobrovoľne predplatili a urobili to preto, aby sa z neho mohli niečo dozviedieť, čo ich zaujíma. Môžem dokonca súhlasiť s tým, že čitatelia Života môžu niektorým slovám nerozumiť. Lenže J.B.K. mal by si uvedomiť, že ľudia na Spiši a Orave, ale aj v iných oblastiach

Poľska, tak isto nechápu niektoré slová v poľskom jazyku, aký používa napr. časopis „Na Spisu“. Svojho času televízia a niektoré noviny robili sondáž, do akej miery sú ich texty či relácie zrozumiteľné pre priemerného poslucháča či čitateľa. Vysvetlo, že skoro polovica čitateľov či poslucháčov im v značnej miere nerozumela. Vychádzajúc z toho, nás by tiež malo trápiť, že čitatelia „Na Spisu“ tak isto viaceré poľské slová v tomto časopise nechápu. Ale nás to netrápi. Ostatne vidíme ho dlho ležať v obchodoch, kam redakcia tento časopis vzláča.

To, že napr. Spišiaci hovoria spišským nárečím vôleb neznamená, že majú poľský pôvod, podobne ako my sme nikdy netvrdili, že spišské nárečie je faktom rozhodujúcim o slovenskosti tohto územia. O ich slovenskom pôvode svedčí celý rad iných, historických dôkazov, ktorých popisovanie by tu zabralo príliš veľa miesta. Stačí len uviesť, že sa chce citiť Slovákm a nikto nemá právo vyvraťať ich národné presvedčenie.

Môžem predpokladať, že autorovým cieľom bolo štvanie, rozdúchávanie rozporov. Bolo by lepšie, keby sa venoval iným významnejším tématam. V Poľsku sa v súčasnosti deje ďalšie väznych vecí budú v politickom živote alebo v ekonomike a tým by mal venovať pozornosť. Nie takým maličkostiam ako používanie slova „vinovaty“. Hoci autor tvrdí, že je to maličkost, v skutočnosti je to jeho živel, jeho životný cieľ — zosmiešňovať menšinu, ktorá predsa nechce nikomu zavadzať, len si bráni svoje práva práve pred takými ako J.B.K., ktorí sa dokonca ani nechce predstaviť.

JÁN FRANKOVIC

KRAKOVSKÝ KARNEVAL

O tom, že Krakovčania sa rodia so zmyslom pre humor a zábavu, sa už oddávna vravievalo. A tak nečudo, že práve krakovská miestna skupina našej Spoločnosti sa rozhodla usporiadať 23. januára karnevalový miniples. Krajania tancovali striedavo pri rock and rollových nafrávkach z 50. a 60. rokov a pri nových hitoch, ktoré spievali a sprevádzal na klavíri predseda MS Jerzy M. Božyk. Počas plesu sa zrodila myšlienka zorganizovať na Hromnice posledný v tejto sezóne koncert kolédu a amerických Christmas-songs pre krakovské publikum. Zásadacia sieň UV KSSCaS sa tak po prvýkrát stala dejiskom verejného kultúrneho podujatia, na ktoré si Krakovčania budú dlho spomínať.

Program bol diferencovaný „podľa hlasových stupnic“: Anna Stanek-Włodarczyková (soprán) spievala poľské koledy v modernej aranžácii, zatiaľ čo Kinga Giszbert-Studnicka (alt) a J. M. Božyk predvádzali vianočné piesne, patriace k typickému džezovému repertoáru. Zvlášť sympathetic akcentom celého kon-

certu bola koleda „Tichá noc“, zaspievávaná v poľštine, slovenčine, angličtine a nemčine. Dúfame, že dom pri ulici Sv. Filipa 7 bude aj v budúcnosti dejiskom podobných komorných hudobných a divadelných podujatií. (jmb)

MY SME SA, NEZRIEKLI!

Sú krajiny, ktoré sa striktne pridržiavajú zásady jedného občianstva svojich obyvateľov. Sú však aj také štaty, napr. Kanada, ktoré umožňujú svojim občanom mať dvojité občianstvo.

Krajania na Spiši a Orave tvorili s obyvateľstvom Slovenska jeden celok. A keďže celé storočia žili pod cudzou nadvládou — Rakúsko-Uhorska, boli občanmi tohto mnohonárodnostného štátu. Po prvej svetovej vojne, keďže našu časť Spiša a Oravy za Tešínsko oddelili od Slovenska a pripojili k Poľsku, stali sme sa náhle, či sa to komu páčilo alebo nie, poľskými občanmi. Potom v r. 1939 sme sa vrátili k Slovensku a do 1945 sme boli opäť spolu a mali slovenské štátne občianstvo. Lenže po druhej svetovej vojne nás opäť násilne oddeliли a dali poľské občianstvo. My sme sa však slovenského občianstva nikdy nezrieckli! Žili sme stále na tom istom mieste, len štátne príslušnosť nám menili, či sme to chceli alebo nie.

Preto si myslím, — a je to mienka mnohých krajanov, — že teraz, keď vznikla samostatná Slovenská republika, vznikla i možnosť riešenia tejto otázky ako je dvojité občianstvo pre našu menšinu. Hľadám sme si to píne zasiužili. Nie je to nič nové, unes sa o tom hovorí aj v Poľsku v súvislosti s Poliakmi žijúcimi v cudzine, ale aj v iných krajinach. Niektoré štaty, ako som už v úvode spomienal, majú to vyriešené. Je to podľa mňa prejav starostlivosti týchto štátov o svojich rodákoch, o to, aby si zachovali svoju národnosť a boli v istom zmysle zviazaní so svojou starou vlastou.

Uvedomujem si, že otázka dvojitého občianstva nie je jednoduchá, že predtým treba vyriešiť mnoho vecí týkajúcich sa napr. volebného práva, odvádzania daní, vojenskej služby atď. Keď však demokratickým štátom, ktorých sa to týka, záleží na dobrých vzťahoch a vzájomnej, rozvíjajúcej sa spolupráci, môžu i to medzi sebou dohodnúť k obojstrannej spolojnosti. A pre nás by to bolo akési morálne zadostiučinenie za roky „tuľactva“ od občianstva k občianstvu, čo by nám zároveň dalo pocit stability.

A.B.

POZDRAV Z KANADY

Pred vchodom do budovy veje farebná vlajka s nápisom Welcome (Vitajte). Dom na ulici

Dandas 1736, jednej z hlavných ulíc Toronto v Kanade, je sídlom Vydavateľstva Slovak Canadian Publishing Inc., ako aj redakcie týždenníka Kanadský Slovák, orgánu kanadskej Slovenskej ligy.

Prednedávnom už po tretíkrát som navštívil pohostinnú redakciu Kanadského Slováka, kde ma vždy srdiečne víta jeho redaktor

Marián Jankovský. Aj tentokrát sa potešil našej návsteve (bol som s manželkou). Témou pre rozhovor nechýbal. Predovšetkým jeho týždenník: ako si radí finančne, koľkých má čitateľov, aké knihy ponúka na svojich stránkach. Redaktor Jankovský je v redakcii vlastne všetkym, sadzačom, korektorem a predovšetkým autorom vynikajúcich fejtónov. Týždenník vychádza vo veľkej miere vďaka pomerne širokému okruhu čitateľov, ale aj vďaka peniazom, ktoré posielajú Slováci z celej Kanady.

— Každý mesiac zozbierame ďalšo, — zdôrazňuje red. Jankovský, — že nám stačí na samostatnú existenciu. Bez toho, aby sme sa museli spoliehať na reklamy alebo vládne dotácie.

Casopis je redigovaný živo, má rôznorodé formy. Uverejňuje veľa informácií z rodného Slovenska, čo do nejnej revolúcie chybovalo. Kanadský Slovák píše o návštěvách známych činiteľov alebo slovenských spisovateľov, o organizátorových práciach Slovenskej ligy, slovom je výbornou šošovkou, v ktorej sa zoskupuje celý život slovenských krajanov v Kanade. Som rád, že môžem odovzdať pozdrav redakcii a čitateľom Života od kanadského Slováka, ktorému želám aby v zdraví, plný spokojnosti z práce redakcii, ešte dlho slúžil slovenskej veci.

Text a foto:
ZYGMUNT WOJCIK

OPRAVA

V Živote č. 415/92 meno krajovského džezového budeníka JANA BUZIASZKA bolo omylom napísané „DUDZIASZEK“.

Redakcia

Kratší chov - lepšia nosivost'

Jednou z chýb, ktorú robia chovatelia sliepok, je príliš dlhý chov nosnic. Totiž rolníci si myslia, že je škoda vymieňať staré sliepky na mladé, ak sú ešte v dobrej fyzickej kondícii. Zdá sa im tiež, že ak nosivost sliebok bola v prvom roku neveľká, na budúci sa môže zvýšiť. Preto chovajú sliepky dva alebo dokonca tri roky a niekedy aj dĺhšie, aby ich nakoniec určili na zarezanie. Výsledok je taký, že mäso takejto starzej sliepky sa už skoro nehodi na jedenie, je lykovité a nechutné a vývar z neho je príliš a tažko straviteľný.

Na drobnootovarových gazdovstvách, kde chovajú hydinu extenzívnym systémom, nemalo by sa sliepky držať dĺhšie ako 1,5 roka. Aby gazdine mohli výmeniť stádo vo vhodnom období, treba kupovať kurence už v zime buď skoro na jar, teda vo februári alebo v marci. Sliepky odchované z takýchto skorých kurenec začnú znášať vajcia ešte

pred zimou toho istého roku, teda v auguste alebo v septembri. Už po 2-3 týždňoch od znesenia prvého vajcia produktivita dosiahne asi 70 perec, t.zn. 70 perec sliepok bude znášať vajcia každý deň. V zimnom období nosivost len trochu klesne, samozrejme keď stádo je chované v dobrých podmienkach. Tu musíme zdôrazniť, že nevhodné podmienky zabrzdia produkciu vajec v zime. Na jar, v marci a apríli, stádo dosahuje maximálnu nosivost, ktorá trvá niekoľko týždňov. Potom produkcia začne postupne klesať.

Znižovanie nosivosti v letných mesiacoch je spôsobené tým, že sliepky menia staré perie na nové. Je to normálny fyziologický proces, charakteristický pre vtáky, ktoré zavŕsili prvý rok nosivosti. K výmene peria dochádza vtedy, keď štítna žlaza začne vylučovať hormón tyroxín; je to vyvolané krátiacim sa dňom v druhej polovici leta. Po-

čas výmeny peria sliepky najčastejšie prerušujú nosivost na niekoľko týždňov. Teda výmena starých sliepok na mladé by sa mala uskutočňovať predtým, čiže v júli.

Možno počítať s tým, že po období perenia, t.j. v druhom roku nosivosti, budú sliepky znášať veľa vajec? Nemožno. Nosivost v druhom roku dosahuje iba 60 perec produkcie z prvého roku. To znamená, že sliepka určená pre chov v podmienkach extenzívneho systému môže v prvom roku zniesť 200 vajec (také sú jej možnosti podmienené genetickými činiteľmi), kym v druhom roku v najlepších podmienkach zniesie 120 vajec. Pri tejto malej produkcií sliepka začne príliš tučniť, čo postupne úplne zastaví nosivosť. Totiž krmivo sliepka využíva nie na produkciu vajec, ale na odkladanie rezervného tkumu.

Teda chov starých sliepok je úplne neopodstatnený. Krmenie je neproduktívne, čo zbytočne zvyšuje náklady. Preto rolníci by nemali chovať sliepky dĺhšie ako 1,5 roka. Okrem toho staré vtáky sú veľmi citlivé na infekcie vyvolávajúce tuberkulózu. K jej výskytu prispievajú hlavne nehygienické podmienky a prítomnosť iných druhov hydiny.

Ako s vývozom jahniat?

Našich krajanov oddávna zaujímali otázky vývozu baraniny. Nedávno sme sa z časopisu „Chlopska Droga“ dozvedeli, podľa akých zásad a cien ministerstvo poľnohospodárstva — po dohode s klubom vývozcov oviec — predbežne podelilo kontingent jahniat a oviec vyvážaných do západnej Európy. Za jahniat s hmotnosťou od 13 do 16 kg, vyvážaných do Taliana, chovatelia budú dostávať 28,6 tis. zl za kilogram, kym pri vývoze do Spanskej — 29,5 tis. zl. V ďalšej hmotnostnej kategórii — od 17 do 22 kg — vývozcovia majú platiť vo výkupe 25,5 tis. zl za ovce vyvážané do Taliana, 26,3 tis.

zl — do Belgicka a 26 tis. zl — do Španielska.

Ministerstvo prijalo tiež zásadu, že prirážky vývozcu a vykupujúceho nemôžu spolu prekročiť 15 perec transakcie ceny. Doteraz výšku prirážok určovali sami vývozcovia a sprostredkovatelia, čiže vykupujúci ovce a spravidla vysoko presahovali polovicu ceny.

Na vývoz vykupujú aj ľahšie ovce — od 25 do 40 kg a závisle od triedy chovatelia môžu očakávať ceny od 18 tis. zl do 23,1 tis. zl. za kg. Ako sme už písali, v rámci kontingentu priznaného Poľsku tento rok bude možno vyviezť 7,2 tis. ton ovčieho mäsa. Z tohto množstva v súlade s rozhodnutím námestní-

ka ministra Janusza Bylinského, prvých 1300 ton rozdelili podľa starých zásad deľby kontingentu medzi najväčších vývozcov. Ostatných 5900 ton pripadne chovateľom a oni sami prostredníctvom svojich zástupcov z Poľského ovčiarskeho zväzu a iných spoločenských organizácií a rolníckych zväzov rozhodnú o voľbe najvhodnejších ponúk pre chovateľov. Jediným obmedzením, aké zaviedlo ministerstvo, — hoci sú výnimky, — je to, že treba vlastniť v stáde aspoň 50 bahníc. Chovatelia sú zaviazaní, aby registrovali svoje stádo buďto v jednej z odbočiek Poľského ovčiarskeho zväzu alebo v poľnohospodárskom referáte gminných úradov.

Ovieč mäso z Poľska sa v západnej Európe teší rastúcemu záujmu, najmä pre chutové kvality vyplývajúce z prirodzeného, ekologickej zdravého chovu. Mnoho poukazuje na to, že tento rok by pre chovateľov oviec mal byť lepší.

Hygiena kŕmenia

Siláž je výborným krmivom pre zvieratá. Ale pri nevhodnom skladovaní a kŕmení môže urobiť veľké škody. Zlá siláž vyvoláva hnačky, vzdutia, potraty, otravy a iné choroby. Nemožno tiež zabúdať, že každá siláž zo zelených krmív sa nehodi pre kone. Kŕmenie silážou treba začínať od neveľkých dávok a postupne ich zväčšovať. V opačnom prípade zvieratá, ktoré si ešte nevyzvili na siláž, môžu ochoriť. Pri kŕmení silážou treba k nej rozhodne pridať kŕmnu kriedu. Treba tiež pamätať, že sa silážou nesmú kŕmiť samice v poslednom období tehotenstva.

OKOPANINY. Pri zbere koreňových okopanín (cukrová a kŕmna repa, burgvňa, mrkvia a pod., treba ich hned po vykopaní starostlivo očistiť zo zeme a odrezat vnäť. Keď vnäť ostane pri korenoch, rýchlosť začína hniť, v súvislosti s čím sa aj korene rýchlo kazia. Zem z koreňových okopanín možno odstraňovať tupou hranou noža čo chráni hľúzy pred poškodením a porezáním, čoho následkom je hniliba. Treba ich tiež chrániť pred mrazom, keďže premrznuté korene sa rýchlo kazia, majú menšiu výživnú hodnotu a nehodia sa ako krmivo pre zvieratá. Poškodené a hnijúce okopaniny sa skladujú osobitne. Každý chovateľ by mal dodržiavať zásadu, že okopaniny pred kŕmením treba vždy popreberať a očistiť. Nedodržiavanie tejto zásady môže spôsobiť ľahké choroby zvierat (katar zažívacieho traktu, potraty,

otravy). Mimoriadne nebezpečná je premrznutá kŕmna repa.

Zvieratá majú radšej pokrájané korené okopanín, ktoré zároveň možno ľahšie miešať s inými krmivami. Vtedy sa vyhneme prípadom udlávania okopaninou, čo sa často stáva najmä u dobytka. Nikdy však netreba rozdrobovať väčšie množstvo okopanín, ako potrebujeme na jedno kŕmenie. Totiž okopaniny po rozdrobení sa ľahšie znečistujú, černejú, travia štvamu a rýchlo sa kazia. Z prerástených zemiakov treba odstraňovať klieky, keďže obsahujú dosť silnú otravu — solanín.

Obilné zrno by nemalo byť znečistené zemou alebo semenami buriny. Ovos vcelku možno dávať len koňom. Ostatným zvieratám dávame zrnité krmivá len obarené alebo v podobe múky buď šrotu.

ZELENÁ KRONIKA

BRAVČOVINA ZO SKÚMAVKY. Je celkom pravdepodobné, že ešte v tomto storočí bude výpracovaný proces výroby bravčoviny v laboratóriach. Umiestnenie niekoľkých buniek vo vhodných podmienkach umožní — dalo by sa povedať — tkaničnový chov bravčového mäsa v tovarovom rozsahu. Závislé od stupňa produkcie syntetické

bravčové mäso bude na moci laboratórne „vypestoval“ za niekoľko dní alebo týždňov. Otvorená je len otázka chuti tejto bravčoviny.

UŽÍVANIE KANCA. Mladé kance plnú plemennú vyspelosť dosahujú vo veku 10–12 mesiacov pri hmotnosti 120–150 kg. Mladšie a ešte nevyvinuté nemôžno využívať na plemenitbu. Plemenné kance, t.zn. do dvoch rokov, netreba priprúštať častejšie ako 10-krát v mesiaci, čiže každé 2–3 dni. Keď plemenník dosiahne 18–20 mesiacov, možno ho priprúštať 20-krát v mesiaci,

niekedy dokonca aj každý deň, ale po niekoľkých dňoch intenzívnej exploatačie sú nevyhnutné 3–4 dni odpočinku. Príliš krátke prestávky majú nepríaznivý vplyv na množstvo narozených prasiat. Platí zásada, že kanca nemožno pripúštať dva-krát denne. Zato kŕmiť ho treba dvakrát denne a v období intenzívnej exploatačie trikrát denne. Pri kŕmení sa treba vyhýbať skrmovaniu žitia, pšenžitia a repky v prípade zelených krmív — najmä lucerny vo väčšom množstve ako 2–3 kg denne. Na kvalitu semena má príaznivý vplyv podávanie mrkví, mlieka,

srvátky a osiva (0,5 kg). Neodporúča sa podávať siláž.

MENEJ VCIEL V POĽSKU. Chov včiel v poslednom období sa zmenšil asi o 1 mil. rodín. Ročný výkup včelích produktov dosahuje: medu — 5 tis. ton, vosku — 220 ton, kvetového perlu — 2,5 ton, propolisu — 2,3 ton, včelieho mliečka — 225 kg. K takýmu poznatkom došli učastníci puławskej konferencie o zavádzaní nových technológií v chove včiel, ktorú zorganizovalo Puławské včelárske oddelenie Ústavu záhradníctva a kvetinárstva v Skierniewicach.

WĘTERYNARZ

NOSACIZNA

Nosacizna jest jedną z najgroźniejszych zaraźliwych chorób koni dziś już co prawda rzadziej spotykana. Jeden chory na nosaciznę koń może zarazić wszystkie inne. Choroba jest nieuleczalna i bardzo niebezpieczna również dla człowieka. W celu wykrycia ubocznych ognisk nosacizny — co pewien czas prowadza się powszechnie badanie koni i próby rozpoznawcze na nosaciznę. Konie zdrowe zarażają się na skutek stykania się z końskimi chorymi lub nosicielami. Zanieczyszczone wydzielinami chorych zwierząt (zwłaszcza ropą) pasze, worki, ściółka oraz sprzęt stajenny mogą przyczyniać się do rozprzestrzeniania choroby. Pierwsze objawy choroby mogą wystąpić już po 3–5 dniach, zwykle jednak następują po 2–3 tygodniach a czasami po kilku miesiącach od chwili zakażenia. Nosacizna przebiega gwałtownie w ciągu kilku tygodni, lub przelewko i trwa wówczas miesiące a nawet lata. U chorych koni występują zmiany w nosie, na skórze lub w płucach i dla tego wyróżnia się trzy postacie choroby: nosaciznę nosa, skórę oraz płuc.

NOSACIZNA NOSA — rozpoczyna się wypływem z nosa ropy barwy białawej lub szarożółtej, niekiedy z domieszką krwi. Ropa wypływa najczęściej z jednego otworu nosowego, rzadziej z obydwu. Jednocześnie pojawia się obrzęk jednego węzła chłonnego podżuchowego z tej strony z

której spływa z nozdrza ropa, rzadziej obrzękają obydwa węzły chłonne. Węzły te są powiększone do wielkości jaja kurzego, twarde nie dają się przesuwac pod skórą i nie ulegają ropieniu. Na blonie śluzowej przegrody nosowej powstają szarożółte, drobne guzki, z których tworzą się później bardzo charakterystyczne dla tej choroby wrzody nosaciznowe o dnie sioninowatym. Brzegi wrzodu są poszarpane i wzniecone. Goją się one powoli, a na ich miejscu powstają gniazdowe blizny.

GNICIE STRZALKI KOPYTOWEJ

Gnicie strzalki występuje najczęściej u koni, które mało pracują i stoją w brudnej i wilgotnej stajni. Niedostateczne pielęgnowanie kopyt i wadliwe kucie przyczyniają się do gnicia i innych chorób strzalki. W chorobie róg strzalki kopytowej odpada kawałkami, jest bardzo miękkie i daje się łatwo oddzielić, w rowkach strzalki znajduje się brudno szary płyn. — Niekiedy na strzalece spostrzega się szare sercowate masy, które powstają z brodawkowatych rozrostów strzalki, sięgających w głębokość kopyta. Jest to tzw. rak strzalki, nieuleczalna i ciężka choroba kopyta, która może spowodować całkowitą niezdolność konia do pracy. Przy gniciu strzalki stosuje się oklady z roztworem formaliny (2 łyżki sto-

lowe formaliny na 1 litr wody) posługując się przy tym tamponem z waty lub czystej szmatki, maczanym w roztworze formaliny. Cnorobom strzalki kopytowej zapobiega się przez prawidłowe kucie, suche stanowisko i ruch, są to warunki konieczne dla utrzymania zdrowego, wytrzymałe, nie pękającego rogu.

SZCZELINY W KOGU KOPYTOWYM

Na ścianie puszki kopytowej spostrzega się czasem pęknienia, które są płytke — gdy pęka tylko powierzchniowa warstwa rogu — lub głębokie — sięgające do miękkich, wrażliwych części kopyta. Szczególnie bolesne są pęknienia ścian puszki kopytowej sięgające w góre aż do korony kopyta. Powodują one przewlekłą kuławiznę i długotrwałą niezdolność konia do pracy. Szczeliny świadczą o złym pielęgnowaniu kopyt oraz wadliwym kuciu. Jest to schorzenie częste u koni pracujących w miastach, u których kopyta narażone są na nadmierne wysychanie i wstrząsy. Szczeliny powstają łatwo w kruchym rogu kopytowym, który może być wrodzoną cechą niektórych koni. Zwyczaj dopasowywania przez niektórych kowali rozpalonej podkowy, czyli tak zwane podkuwanie na gorąco, sprzyja powstawaniu szczelin. Podkowy za ciasne powodują zwężenie kopyta, zawijanie się ścian bocznych i pękanie rogu kopytowego. Praca niepodkutych koni na twardych drogach powoduje szybkieniszczenie rogu kopytowego, zalamywanie się ścian puszki rogowej od strony po deszywnej oraz pęknieniu. W każdym wypadku stwierdzenie szczelin puszki kopytowej — ze wzglę-

du na różnorodność przyczyn, które je powodują najlepiej jest zasięgnąć lekarza.

ZATRAT

Zatratem nazywają ranę koronę kopyta. Rana taka powstaje najczęściej jak zresztą sama nazwa wskazuje, przy następniu konia jedną nogą na drugą, co zdarza się przeważnie przy skręcaniu koniem w miejscu, zwłaszcza, jeśli jest on podkuty podkową z ostrymi haciami. W początkowym okresie choroby w okolicy korony kopytowej widoczna jest świeża rana. Jeśli się jej nie opatrzy, to ropieje, powstaje obrzęk korony i koń mocno kuleje. Korona jest ważną częścią kopyta, wytwarza bowiem ona rogi. Wszelkie zranienia korony kopyta powodują nierównomierne narastanie rogu kopytowego. Po zniszczeniu korony kopyta przez ropiące rany nigdy już nie odrosnie prawidłowy róg. Kopa z korony przedostaje się w głębi i niszczy miękkie części kopyta, może wówczas nastąpić zejście kopyta, co jest równoznaczne ze stratą konia. Drobne, powierzchowne rany należy oczyścić i zajedynować. Rany głębokie przemywają się wodą utlenioną. Przy głębokich ranach korony kopyta w celu uniknięcia powikłań najlepiej jest udać się z koniem do lekarza. Zapobieganie polega na prawidłowym kuciu koni u kwalifikowanego kowala, sprawdzaniu stanu podków przed wyjazdem do pracy i po powrocie z pracy. Szczególnie w zimie kiedy są kute na ostro, trzeba dobrze uważać, żeby koń nie kałeczył koronki kopyta, czyli nie zatratawał w czasie ostrych skrętów i nawracania.

H.M.

PRAWNIK

JAK NABYĆ PRAWO DO EMERYTURY ROLNICZEJ?

Czy niezbędnym warunkiem nabycia uprawnień do emerytur rolniczej jest osobiste prowadzenie działalności rolniczej przez osobę ubiegającą się o taką emeryturę? — to pytanie interesuje dużą część rolników, zwłaszcza tych, którzy z różnych względów nie pracują w gospodarstwie rolnym.

Pani Józefa B. (ubezpieczona) do 1983 r. prowadziła własne gospodarstwo rolne. W 1984 r. wyjechała do Kanady, gdzie nadal przebywa. Cały czas opłaca składek na ubezpieczenie społeczne rolników indywidualnych. Zakład Ubezpieczeń Społecznych (ZUS) odmówił jej jednak przyznania emerytury, a swoją decyzję uzasadnił tym, że wnioskodawczyni nie przekazała gospodarstwa rolnego i nie była rolnikiem, ponieważ nie prowadziła gospodarstwa rolnego ani w nim nie pracowała.

Sąd Najwyższy ustalił, co następuje:

Jak ogólnie wiadomo, rolnicy — aby mogli nabycić prawo do emerytury — muszą spełnić warunek osiągnięcia przez kobietę

60 lat, a przez mężczyznę — 65 lat oraz płacenia składek ubezpieczenia emerytalno-rentowego przez okres co najmniej 100 kwartałów. W przypadku użyskania emerytury wcześniejszej (55 lat kobieta, 60 lat mężczyzna) rolnik musi płacić wyższą wspomnianą składek przez okres 120 kwartałów. Jest to warunek dopuszczający zaprzestanie prowadzenia działalności rolniczej. Jak z tego wynika, nie jest wymagane prowadzenie działalności rolniczej w momencie złożenia wniosku o emeryturę.

Ubezpieczenie społeczne obejmuje rolników i pracujących z nimi domowników. Przez określenie „rolnik” rozumiemy osobę fizyczną (człowieka) prowadzącą działalność rolniczą na własny rachunek jako posiadacz gospodarstwa rolnego. A więc, jak z tego wynika, warunkiem nabycia prawa do emerytury rolniczej jest osobiste prowadzenie gospodarstwa rolnego przez jego posiadacza (w tym i właściciela), ale niekoniecznie w momencie wystąpienia z wnioskiem o emeryturę, o ile, oczywiście, rolnik prowadził gospodarstwo rolnie przez wymagany okres ubezpieczenia emerytalno-rentowego.

Uchwała Sądu Najwyższego z 1 kwietnia 1992 r. (II UZP 7/92) brzmi następująco: „Warunkiem nabycia prawa do emerytury rolniczej na podstawie art. 19 ust.

1 ustawy z dnia 20 grudnia 1990 r. o ubezpieczeniu społecznym rolników (Dz. U. Nr 7 z 1991 r., poz. 24) jest osobiste prowadzenie działalności rolniczej przez osobę ubiegającą się o taką emeryturę, z tym zastrzeżeniem, że nie musi ono trwać do daty zgłoszenia wniosku”.

Wydawało nam się uzasadnione omówienie tej sprawy ze względu na częste wyjazdy po 1980 roku obywatele polskich (w tym rolników) za granicę i związane z tym kłopoty prawne, wynikające z pozostawionych w kraju gospodarstw rolnych.

PIES POGRYZŁ — A WŁAŚCICIEL PŁACI

Na wsi częste są wypadki szkód spowodowanych przez wadzące się psy. Jak w świetle prawa wygląda sprawa odszkodowań?

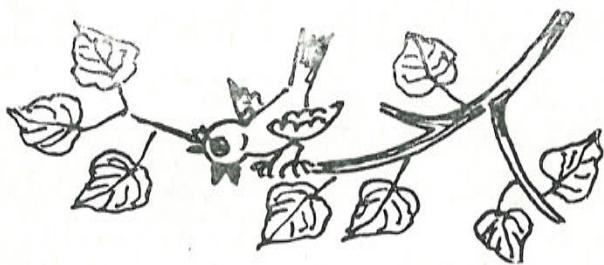
— Zgodnie z art. 431 Kodeksu cywilnego „któroś zwierzę chowa albo się nim posługuje, obowiązany jest do naprawienia wyrządzonej przez nie szkody, niezależnie od tego czy było pod jego nadzorem, czy też zabłąkało się lub uciekło, chyba, że ani on, ani osoba, za którą ponosi odpowiedzialność, nie ponosi winy”.

Za osobę, która chowa zwierzę, uważa się tego, kto nad

zwierzęciem sprawuje pieczę, dostarczając mu schronienia i utrzymania. Nie musi to być właściciel, może być osoba, która opiekuje się np. psem przybłądą. Odpowiedzialność osoby chowającej zwierzę polega na braku odpowiedniego nadzoru nad zwierzęciem i istnieje wówczas, gdy zwierzę uciekło. Nie ponosi ona odpowiedzialności za zwierzę wówczas, jeżeli zostanie ono ukradzione, albo gdy ktoś inny zacznie je chować. Odpowiedzialności nie ponosi także osoba chowająca zwierzę, jeżeli szkoda została spowodowana znęcaniem się nad nim przez poszkodowanego. Osoba poszkodowana może żądać całkowitego lub częściowego naprawienia szkody od osoby, która zwierzę chowa.

Osoby, które nie zachowują zwykłych lub nakazanych środków ostrożności przy trzymaniu zwierzęcia, podlegają karze grzywny lub nagany na podstawie przepisów Kodeksu wykroczeń (ustawa z 20.V.71 r. Kodeksu wykroczeń).

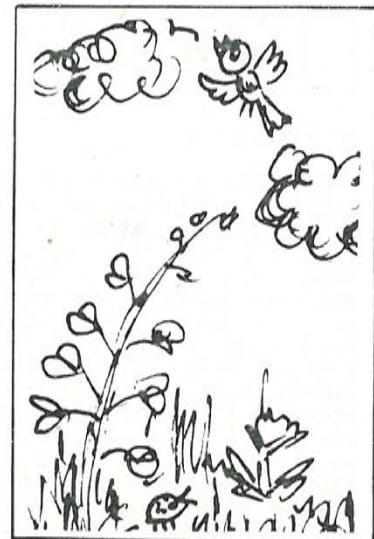
Wniosek do kolegium ds. wykroczeń o ukaranie osoby, która nie sprawuje należyciego nadzoru nad zwierzęciem, może złożyć poszkodowany lub policjant, któremu można zgłosić spowodowane szkody przez psa. Natomiast o odszkodowaniu za straty orzeka sąd rejonowy w postępowaniu cywilnym.

VINCENT SIKULA

Škovránok

Už nám svieti jarné slnce,
už trilkuje na pikole:
snehy sa už roztopili,
podte, už vás víta pole!
Tu je hniezdo. Škovránčica
zniesla vajcia poffkané,
podte, deti, podte rýchlo,
to je radosť pozrieť na ne!
Stačí sa len dobre dívat,
lebo vajce zaraz pukne.
Stačí iba zdvihnut prútik
a vyprášiť dievkam sukne.

MAGDALENA PROPPEROVÁ

Jarní písnička

„Áááá,“ udal sbormistr tón. Odpovědělo mu dvacetinásobné „ááá“ a hned vzápětí dvacetinásobné nadechnutí, které se rozeznělo v první tóny písničky.

Sbormistr zaklepal taktovkou: „Znovu!“

A ještě jednou. A ještě.

„Hrome, co se s vámi děje? Tohle má být jarní písnička! Vítání života. Jaro už je tady a vy mi tu zpíváte, jako byste se chystali k zimnímu spánku.“

Dvacatero pus se znova otevřelo.

Sluníčko hřeje do oken a příroda jako by se dočista zbláznila. Venku je koncert ptáků a kerů a stromů a trávy. Naproti přes silnici holky z 8. A myji přízemní okna nového kulturního domu a zbytek žáků 2.A a 2.B, těch, co neumějí dobré zpívat, upravuje navezenou zem, do níž ještě dnes vysadí růže.

Kdybych tak mohl být venku, myslí si Martin a závistivě pokukuje po klucích, hrabajících se ve voňavé hlíně.

Maminka mu dala sazenici modré růže. Kdyby nemusel zpívat, zasadil by ji rovnou u hlavního vchodu ještě dnes odpoledne.

„Jedeme!“ zaklepala taktovka o pultík. Ale v malé chvíli píšeň ukončila. „Cis, prosím! Cis! A ne Cé!“ křičí sbormistr. „Kdo z vás mi tu pořád zpívá Cé?“ Zoufale se popadl za hlavu a řekl: „Takhle tu písničku k slavnostnímu otevření kulturního domu a k vítání občánků nenaevíčíme. Cítrthodinová pauza!“

Do dětí jako když střeli. Rozprchlý se k oknům a na chodbu. Martin vyběhl před školu. Stojí a kouká přes silnici na kluky. Uhrabují černou zem a mnou ji mezi prsty, aby byla co nejjemnější.

Konečně! Jeden z nich zvedl hlavu a podíval se směrem k Martini. Asi cítil jeho upřený pohled.

„Pojď sem,“ zakýval na něj a František přeběhl ke škole.

„Franti, ty rád zpíváš, vid?“ Příkývl a Martin pokračoval: „Hele, nechceš si to se mnou vyměnit? Já se zase rád hrabu v hlíně. Třeba si toho nikdo nevšímne.“ František radostně zatřepal hlavou, a než Martin stačil cokoliv dodat, byl ve třídě. Sbor se právě radil.

„Pst,“ položil si prst na pusu a stoupil si dozadu mezi kluky.

Taktovka zatukala a vzápětí se otevřenými okny nesla veselá jarní písnička.

Když se blížilo kritické místo, Martin s hráběm v rukou se například. Doléto k němu čisté cis.

Hlasitě si oddechl a rozběhl se domů. Tu modrou růži vysadil ještě dnes odpoledne.

NAŠA FOTOHÁDANKA

Naša snímka predstavuje vynikajúceho francúzskeho divadelného s filmového herca. Poznáme ho zo takých filmov ako napr. Na konci s dychom, 100 000 dolárov na slnce, Muž z Ria, Muž z Honkongu, Borsalino, Manželstvo roku II., Vrchárka a pod. Napište nám jeho meno a pošlite do redakcie. Medzi autorov správnych odpovedí vyžrebujeme knižné odmeny.

* * *

V Živote č. 416/93 (január) sme uverejnili snímku amerického herca Tellyho Savalasa. Knihy vyžrebovali: Magdaléna a An-

drej Vontorčíkovci z Veľkej Lipnice, Alžbeta Bednarčíková z Novej Belej a Justína Krištofeková z Krempách.

SPORTOVÉ ZAUJÍMAVOSTI

Tento rok sa v športe deje veľa zaujímavých vecí. Pripomeňme niektoré z nich:

Cesko-Slovensko, ktoré sa od 1. januára t.r. rozdelilo na Českú a Slovenskú republiku, bude vo futbale vystupovať spolu pod značkou RCS (Reprezentácia Čiech a Slovenska) do júna 1994, kedy začína kongres FIFA.

Portugalský denník A Bola v spolupráci s FIFA vyhlásil v Lisabone najlepšieho futbalistu sveta 1992. Stal sa ním holandský reprezentant, dnes hráč talianskeho klubu AC Milano Marco van Basten. Za ním za umiestnil Bulhar Stočkov z FC Barcelona a Nemec Thomas Hässler z Juventusu Turín.

Vo vynikajúcej forme je v súčasnosti známa česká tenistka Martina Navrátilová, dnes už 36-ročná, ktorá si znamenite počína na turnaji Open v Austrálii a naposledy vyhrala už svoj 162. turnaj v japonskom meste Jokohama. Je to najväčší počet víťazstiev v dejinách ženského tenisu. Vďaka tomu v rebríčku WTA postúpila na tretie miesto za Juhoslavanku Selešovou a Nemku Grafovú.

Viacerí bývalí slávni krasokorčuliari, majstri sveta ako napr. Američan Brian Boitano, ale aj Nemka Katarína Wittová a Svajčiarka Denise Biellmanová (známa svojimi piruetami) prejavili záujem o reamaterizáciu. Rozhodne o tom direktoriát ISU, podľa ktorého však uvedení pretekári nemajú dnes šancu obsadiť čelné miesta.

Na následky choroby AIDS umrel nedávno známy americký tenista Arthur Ashe. Bol jediným tenistom čiernej pleti ktorý vyhral Wimbledon a US Open.

Posledný snehuliak

Prišla jar. Halúzky stromov začali pukáť ako voňave strely. Na mieste každej jazvičky rozkvitli biele a ružové kvety. Radosť pozrieť. Horšie to bolo s násim posledným snehuliakom. Len čo začalo slniečko prudšie hriať, tieklo z neho ako z vodopádu.

— Pozrite, ako z nášho snehuliaka teče! — povedal Roman. — A ako sa od večera zmenší, — pokrútila nechápavo hlavou Anička.

— Zdá sa, že dostal snehuliakovskú angínu. — určil diagnózu. Miško, Jeho otec je lekár. Vzápäť vytiahol z vrecka korunku. — Prinesiem mu od pána Mrázika severkový sneh. Ten ho postaví na nohy.

— A ja mu kúpim nanuky a jahodový pretlak, — potešila sa Anička.

Deti priniesli snehuliakovi tri nanuky, dva jahodové pretlaky a jeden ascot. Snehuliakovi sa na chvíľu uľavilo, ale potom to bolo ešte horšie. Slnečko svietilo čoraz prudšie. Jeho lúče boli pre snehuliaku hotovým utrpením. Tentoraz dostala nápad Anička:

— Podme za ujom z mraziarni. Poprosíme ho, či by sa náš snehuliak mohol uňo liečiť zo slnečnej anginy.

— Dostane sa z toho, — povedal ujo. — Do ďalšej zimy bude úplne fit!

Pravidelne za ním chodíme na návštavy. Náš posledný snehuliak leží v mraziarenskej posteli. Teda pardón, v mraziarenskom boxe, medzi zmrrozenými pretlakmi a nanukmi. Každých šesť hodín dostáva jeden nanuk. V nedeľu má na prilepšenie dva severkové snehy.

Vždy, keď ho navštívime, je šťastný a d'akuje nám, že sme mu zachránili život. Ale my to berieme ako samozrejmosť. Ved' povedzte, čo by ste neurobili pre svojho dobrého kamaráta?

VESELO SO ŽIVOTOM

Hliadka polície zastaví osobné auto. Deti sediace na zadnom sedadle sa opýtujú:

— Ocko, mamička, zoberieme ich?

— Ocko, keď som prášil koberec, našiel som korunu. Čo mám robiť?

— Pokračovať v prášení

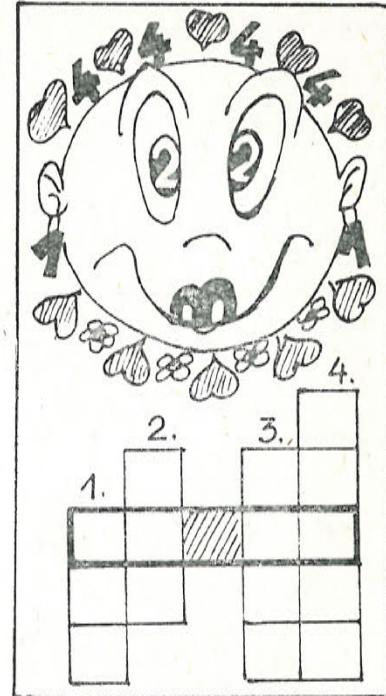
ČO JE TO?

Keď je prašná cesta,
nepohnú sa z miesta,
no keď sa ťad zatrblíta,
každá ako strela lieta.
Co je to?
(elučeroK)

Keď je malý,
milo hrá sa,
veľký mrmle ako basa,
maliny zje hned,
potom liže med.
(devdeM)

O čem sní mušle

O čem sní mušličky,
když probudí se k ránu
na břehu obrovského oceánu?
Snad o tom,
zda někdy přiložíš je k uchu
v dalekém městě
uprostřed hlozou a ruchu.
Jestli pak uslyšíš,
sní malé mušli děti,
písničku, kterou tiše
šeptáme ti?

Alexandru Jankowskú z Wałcza, Helenu Vontorčíkovú z Veľkej Lipnice, Evu Ratajovú z Kacvina.

Morena

Uoľne

Morena naša,
kde si prebývala?
V dedinskem dome,
v novej komore.

Ďadčo náš d'ačko,
zjedol si nám všetko.
Nič si nám nenechal,
tak si sa dobre mal.

Prvým rebríčkovým úspechom Wandy Jackson sa stal znamenitý duet s Billym Greyom You Can't Have My Love, ktorý sa dlhý čas udržal na jednom z celých miest americkej hitparády. Silným impulzom pre jej ďalšiu umeleckú dráhu sa stala koncertná spolupráca s vynikajúcim americkým spevákom, kráľom rock and rolla Elivisom Presleyom. Bolo to v období rokov 1955–56, kedy Wanda Jackson bola poprednou predstaviteľkou štýlu zvaného rockabilly. Z tohto obdobia pochádza vari najväčší hit jej kariéry Let's Have A Party, ktorý ju preslávil aj mimo Spojených štátov, najmä v Európe.

Koncom šesťdesiatych rokov sa v repertoári Wandy Jackson čoraz častejšie začínajú objavovať pesničky z oblasti country — western. V tom čase si speváčka vytvára vlastnú sprivedovú skupinu nazvanú The Party Timers, v ktorej sa zanedlho objavia také budúce veličiny country music ako Rodnej Lay, Big Al Dow-

ning, Roy Clark a mnoho ďalších.

Od polovice šesťdesiatych rokov Wanda Jackson dosahuje rad vynikajúcich úspechov. Medzi ďalším v roku 1965 triumfuje v nemecky hovoriacich krajinach svojou veľmi vydarenou nahrávkou Santa Domingo. Krátko potom ju niekoľkokrát vyhodnocujú za najlepšiu speváčku country a rockabilly vo Švédsku, neskôr v Nórsku a Dánsku. Nemožno opomenúť ani to, že ju dvakrát nominovali na prestížnu cenu Grammy v kategórii „najlepšia speváčka roku“.

V roku 1984 Wanda Jackson bola na turné v Európe, počas ktorého navštívila aj Prahu, kde s Karolom Zichom nahrala pre firmu Supraphon pekný album Let's Have Party In Prague. O rok neskôr nahrala Wanda dva albumy so sprievodom švédskej skupiny Country Minstrels, ktoré sa aj napriek vysokému nákladu veľmi rýchlo vyprodali. Sviedi si ju zvlášť obľúbili. Keď tam v roku 1986 nahrala ďalší album Rockabilly Fever, vyhodno-

Hviezdy svetovej estrády

WANDA JACKSON

Našou snímkou uverejnenou vedľa chceme pripomienú jednu z prvých dám rock and rolla, americkú skladateľku a predovšetkým vynikajúcu speváčku Wandy Jackson (nar. 20.10.1939). Známa pod menom Wanda pochádza z mesta Mand v štáte Oklahoma.

Začala vystupovať veľmi skoro, keď mala len 13 rokov. Bola veľmi nadaná a tak nie div, že už o dva roky ako 15-ročná podpisala prvú zmluvu a začala nahávať. Bolo to v roku 1954 a jej vydavateľom bola spoločnosť Decca, ktorú jej doporučal jeden z najväčších extertainerov amerického Juhozápadu Hank Thompson.

Elegancia je opäť módna v pánskom oblečení. Na jar pre páнов budú módné kabáty nadvážujúce na módu štyridsiatych a pädesiatych rokov. Kabáty na našich obrázkoch sú ušité z vlnených látok, najčastejšie jednofarebných, ale aj napr. kocovaných. Kabáty sú obšírne, majú zaokruhlené ramená, rukávy najčastejšie raglanové, dĺžka siaha do polovice lýtok, zapínanie môže byť jednoradové alebo dvojradové.

Módne sú tieto farby: hnedá, šedá a modrá všetkých odtiečiek, od tmavých po svetlé, ale aj farba ľavej srsti. Takéto kabáty sú veľmi pohodlné a slušivé.

ZUZKA VARÍ

ČO NA OBED?

POLIEVKA Z BRAVČOVÉHO MÁSA. Rozpočet: 300 g bravčového pliecka alebo bôčika (pripradne iné zvyšky), 120 g zeleniny (zeler, mrkva, pôr, petržlen, kel), 30 g masti, 1 väčšia cibuľa, 20 g masti a 20 g hladkej múky na záprážku, 1 dl mlieka, 1 žltok, zelená petržlenová vňať, 30 g uvarených krúp, soľ.

V osolenej vode povaríme očistenú zeleninu a sparený kel, všetko pokrájané na rezance. Na masti oprážime cibuľu pokrájanú nadrobno, pridáme bravčové mäso pokrájané na menšie kúsky, osolíme a udusíme do mäkkia. Mäkké mäso posekáme nadrobno alebo zomelieme na mäsovom mlynčeku a vložíme do zeleninovej polievky. Z masti a múky pripravíme svetlú záprážku, rozriedime ju trochou polievky, vložíme do ostatnej polievky a všetko spolu добре povaríme. Pred podávaním rozhabarkujeme v misce mlieko so žltkom, za stáleho miešania prilejeme horúcemu polievku, pridáme uvarené krúpy a posekanú zelenú petržlenovú vňať.

BAVORSKÉ ZÁVITKY. Rozpočet: 600 g roštenky, 100 g šunky, 2 vajcia, 100 g cibule, 100 g zemiakov, 50 g kyslých uhoriek, 100 g masti, 30–40 g hladkej múky, soľ, mleté čierne korenie.

Roštenky na okrajoch narežeme, natenko vyklepeme, osolíme a okoreníme. Na polovici masti oprážime polovicu pokrájanej cibule, pridáme šunku, olúpané zemiaky a uhorky, všetko pokrájané nadrobno, trocha osolíme, okoreníme a nakoniec premiešame s vajcami. Zmes navŕšíme na roštenky, zvinieme a previazeme niťou alebo upevníme špráradlami. Na zvyšnej masti oprážime ďalšiu časť pokrájanej cibule, vložíme pripravené závitky, zo všetkých strán ich opečieme, podlejeme trocha vývarom z kosti alebo vriacou vodou a prikryté dodusíme do mäkkia. Mäkké závitky vyberieme, štavu vydusíme na tuk, zaprášíme múkou, oprážime, znova podlejeme a dobre povaríme. Potom ju precedíme na závitky a ešte trocha povaríme.

Podávame so širokými domácimi rezancami alebo s ryžou.

DOMÁCE REZANCE. Rozpočet: 200 g hladkej múky, 2 vajcia, soľ, 30 g masla.

Do preosiatej múky spravíme jamku, pridáme rozšfahané vajcia a vypracujeme tuhé cesto.

Rozdelíme ho na dva diely, každý vyvalkáme na tenkú placku a dáme na čistú utierku usušíť. Z usušených placiek narežeme rovako široké pruhy, zložíme ich na seba a pokrájame na rezance široké pol cm, ktoré varíme v presolenej vode 6 minút. Cesto nesolíme, pretože by neuschlhol. Uvarené rezance prelejeme čistou vriacou vodou, necháme odkvapkať, polejeme roztopeným maslom a zlahka premiešame.

KAPUSTA ZAPEČENÁ S UZENÝM MASEM. Rozpočet: 400 g vařeného uzeleného búčku, 2 lžice sádra, větší hlávka kapusty (kapusta vloska), súl, 2 stroužky česneku, šálek mlieka, 3 vejce.

V zapékací misce nebo v kastruľe osmahneme na sádle na kostičky nakrájený búček, pridáme prolisovaný česnek, uvařenou, okapanou a nahruhu posekanou kapustu. V nádobě ji rozmiešame, osolíme, zalijememe mliekom s rozkvedlanými vejci a vyuhráte troubě zapečeme. Pokrm podávame s vařenými brambory.

PORKOVÝ SVÍTEK. Rozpočet: 5 silnejších pôrkù, súl, 50 g masla, 4 vejce, 2 dl mlieka, 2 lžice polohrubé mouky, 60 g strouhaného sýra, petrželka.

Pôrek očistíme a strední světlou časť podusíme v osolené vode do polomiekka, necháme oka pat a pokrájime na kolečka. Na

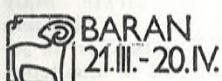
pekáčku rozebrájeme máslo, osmahneme na ném poloudušený pôrek, zalijememe vejci rozkvedlanými s mliekom, solí a moukou a posypeme strouhaným sýrem. Ve vyhriatej troubě upečeme do zlatova. Potom svitek rozkrájime na díly. Podávame ho s brambory. Ze smiesi můžeme páci i jednotlivé omelety, které opékáme na vymaštěné pánvi.

KOLÁČE

KOLÁC Z TRENÉHO CESTA. Rozpočet: 150 g masla, 150 g práškového cukru, 4 vajcia, vanilkový cukor, citrónová kôra, 150 g hrubej múky, 20 g masla a 20 g hrubej múky na vymaštene a vysypanie formy, 100 g ríbeľzového lekváru, za hrst mandlí na posypanie.

Maslo, práškový a vanilkový cukor, žltky a postrúhanú citrónovú kôru miešame asi 20 minút. Potom pridáme po troche z bielkov ušľahaný tuhý sneh súčasne s mûkou. Cesto dáme do masla vymaštenej a mûkou vysypanej formy a v mierne vyhriatej rúre upečieme do ružova. Povrch upečeného koláča potrieime ríbeľzovým lekvárom a posypeme elúpanými mandľami pokrájanými nahrubo.

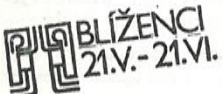
HVIEZDY O NÁS

BARAN
21.III.-20.IV.

Budú sa zaujímať nové veci a to môže spôsobiť zmeny v tvojom osobnom živote. Nevyhýbaj sa spoločenským udalostiam; práve tam môže stretnúť ľudi, ktorí ti budú potrební — solídní partneri, ktorí budú s tebou realizovať tvoje plány. V manželstve sa priprav na ostrý konflikt, v ktorom budeš potrebovať veľa trpezlivosti.

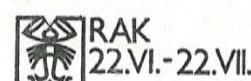
BÝK
21.IV.-20.V.

Ak dokážeš dobre ukázať svoje schopnosti a talent, získaš uznanie. Trochu autoreklamy nezaškodi. Finančná situácia sa zlepší, ale v osobnom živote nemôžeš počítať s úspechmi — čaká ťa sklamanie a depresia. Ak sa máš v najbližšom čase podrobtiť nejakej operácií, odlož ju na neskôr.

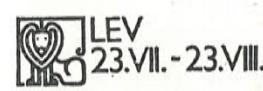
BLÍŽENCI
21.V.-21.VI.

Nemôžeš len pasívne pozorovať, čo sa navôkol deje. Sám sa aktívne snaž zlepšiť svoje spoločenské a profesionálne postavenie a ak sa zaoberáš podnikaním, daj sa energicky do práce, ináč z tvojich plánov nič nevyjde. Zároveň budeš musieť pre-

konať oslabenie a únavu — je to typický jarný príznak, ktorý neznamená nič väzne.

RAK
22.VI.-22.VII.

Musíš sa venovať svojej profesionalej kariére a finančným otázkam. To bude najdôležitejšie. Mohol by si tiež výhodne zmeniť zamestnanie, ale dobre si to rozmysli a naplánuj. Vôbec bude mať v sebe plno energie a čo vezmeš do ruky, to sa ti pravdepodobne podari. Ale nezanedbávaj ani osobný život — samotná odborná kariéra k šťastnému životu nestačí.

LEV
23.VII.-23.VIII.

Tvoja netrpezlivosť môže všetko pokaziť. Konaj chladnokrvne a vyhrás! A stojí to za to — v hre sú značné peniaze a dobrý štart do budúcnosti. Preziješ v najblížom čase búrlivú lásku, ale škoda, že nevieš zachovať trochu rozvahy — známost by sa mohla rozvinúť v trvalejší zväzok.

PANNA
24.VIII.-23.IX.

Daj sa do práce, šéfovia ťa starostlivo pozorujú! Ak budú s tebou spokojní, môže sa to odraziť na tvojej finančnej situácii, čo teraz skutočne potrebuješ. Rodina sa bude dožadovať väčšej pozornosti. Vyčítajú ti, že okrem práce na nič nemáš čas a

že ich zanedbávaš. Snaž sa ich presvedčiť, že je to tiež pre ich dobro.

VÁHY
24.IX.-23.X.

Rob dlhodobé plány, ale rovzáne a s mierou. Máš pred sebou dobre obdobie, veľa radosť a príjemnosti, oživenie v spoločenskom a rodinom živote. V práci sa nahromadia úlohy, unáhlenie a napätie sa odrazí na tvých nervoch. Neber na ľahku váhu drobné choroby a prechladnutia, lebo zvýšená teplota bez liečenia môže spôsobiť komplikácie.

ŠKORPIÓN
24.X.-22.XI.

Venuj trochu pozornosti a času rodine a domovu. Kup nové záclony, pozvi hostov, snaž sa vytvoriť príjemné ovzdušie. To ti pomôže vyriešiť problémy, od ktorých závisí tvoja budúcnosť v práci. Zlepšenie finančnej situácie a nejaký milý dárek ti spôsobí veľkú radosť, ale vyhýbaj sa neistému podnikaniu, mohol by si stratiť všetko, čo si s takým úsilím dosiahol.

STRELEC
23.XI.-21.XII.

Blízka osoba ti urobí neočakávanú radosť. Niekoľko, od koho by si to vôbec neočakával, ti vyzná svoje hlboké city. Neber to na ľahko. Nepremyslené slová alebo činy ti môžu priniesť komplikácie doma a v práci. Stretnutie a rozhovor so starým priateľom ti

pripomenú dobré staré časy a pomôže ti optimisticejšie vidieť budúcnosť.

KOZOROZEC
22.XII.-20.I.

Stav tvojho konta sa zvýší, takže budeš môcť konečne vybaľiť nejaké staré záležitosti. Bud však opatrný a každý krok si dobre rozmysli. Bude to dobrá doba na tvorenie nových projektov a plánov do budúcnosti. Neodriekaj si malé radosť — potrebuješ trochu relaxu a oddychu, ktorý ti môže dať tvoj koňček.

VODNÁR
21.I.-18.II.

Si stredobodom pozornosti. Nezmieš sklamáť dôveru. Priliv energie a chuti do práce ti pomôžu dosiahnuť v práci postavenie, ktoré ti konečne dá satisfakciu. Ani peniaze ti nebudú chybáť. Sústred sa však na to, čo je najdôležitejšie, nerozpatrjuj svoju pozornosť na maličkosti, ak chceš dosiahnuť niečo, čo ti dá plné uspokojenie.

RYBY
19.II.-20.III.

Tvoja spoločenská a pracovná aktivita ti prinesie značné peniaze. Aj tvoja autorita sa upevní. Nejeden úspech, aj v osobnom živote, ti pomôže vyriešiť aj veľmi zložité problémy z minulosti. Prídú také dni, keď zatúzis po pokoji a samote. Krátka samotná dovolenka v pokojnom zákuťi ti iste urobí dobre.

NÁŠ TEST

Jsi zlostný?

Agresivita ako chování, jehož cílem je zpôsobiť škodu bližnímu, je bohužel povahovým rysem, ktorý každý z nás má a rozdiel je pouze v rozsahu užívania. Agrese se rodí z hněvu. Naše psychozábava ti ukáže, jak dalece je to vážná stránka tvé povahy. Možná že ti to pomôže ovládnout nervy, ktoré každému z nás občas pustí?

1. Jsi netrpeliv?
2. Jsi priesvedčen, že síla má prevahu nad argumenty?
3. Je ti zatěžko nehádat se, když s tebou někdo nesouhlasí?
4. Myslíš, že ti lidé mnoho věcí závidí?
5. Rád uděláš občas něco jiným na zlost?
6. Býváš za určitých okolností brutální?
7. Cteš rád detektívky a díváš se na horory?
8. Rád se jiným posmíváš, býváš sarkastický a kritický?
9. Je ve tvém životě někdo, koho opravdu nenávidíš?
10. Býváš k lidem nevrlý?
11. Biješ často děti, když si to zasluzíš?
12. Myslíš, že trest smrti je v určitých případech oprávněný?
13. Byl jsi někdy tak vztekly, že jsi zničil nějaký předmět?

Za každou odpověď „ano“ si započti 5 bodů, za „ne“ — 0.

65 — 26 bodů: Máš sklon vytvárať v sobě agresívni impulsy proti jiným a ztráciš nad nimi kontrolu. Tvoje slova, mimika a gesta nejednou směřují k tomu, aby jiné zranili. Snad ani nevíš, že tvůj zvýšený mluvit pravdu do očí je často projevem tvé zlosti. Veřejné kritizování tvých známých a blízkých, zvýšený hlas a ostré argumenty jsou rovněž projevem agrese. Myslíš, že je to opravdu konstruktivní a potřebné? Nedovedi bys nahradit sarkasmus humorem?

SNÁŘ

vám o:

Datlich: jisti je — budeš milován vdanou ženou; darovati je — brzy tě polibí.

Daru obdrženém — tvé pomery se zlepší; učiněném — chraň se pred ukvapeným jednáním.

Dáblu: viděti ho — upadneš v pokušení; miuviti s ním — špatní lidé tě podvedou.

Dědečkovi — dlouhý život.

Dědickví — překonáš těžkou situaci.

Dělnících při práci — nespolehéj na cizí pomoc; utíkajících — očekávej oheň nebo povodeň.

Dešti mírném — zisk; silném — hrozící neduh; za svitu slunce — přijemná změna; deštěm promoknouti — nemoc a ztráta.

Deštníku hedvábném — ziskáš důvěru; roztrhaném — upadneš do zlého bludu.

Dětské školce — lakoť bude tvój zkázou.

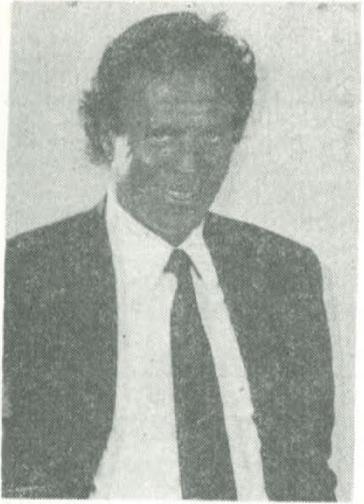
Dětských šatech — musíš vytrvat škádení.

Dětských hráč — čistá radost a požitky.

Detectivovi — budeš okráden.

Děvčeti hezkém — velké vydání; líbati je — příjemné překvapení; plačícím — budeš zrazen; tančícim — štěstí v lásce.

Devítce (čísle) — dobrá předzvěst výhry.

mohol se stát členom rodiny, ktorá ho chtěla adoptovať.

Gregory, nyní Shown, je nejstarší ze tří sourozenců. Když se narodil, jeho matce bylo teprve sedmnáct, otec byl alkoholik. Opustil ženu i děti. Když mu byly 4 roky, matka dovolila otci, aby Gregoryho a jeho mladšího bratra vzal do Denver. Pak vzala mladšího syna k sobě a staršího nechala otci. Neviděla ho pět let. Chlapec byl nějakou dobu u tety, ale neustále prosil matku, aby ho vzala k sobě.

Když se matka přestěhovala na Floridu, kde hledala lepší práci, děti byly konečně s ní. Ale jen krátko. Vydržovala příliš málo, takže děti byly nakonec umístěny v dětském domově. Gregory tam byl jedenáct měsíců, pak byl krátkou dobu u matky, ale znova se vrátil do dětského domova. Tam poznal 48letého právníka Georga Russa, který se rozvodil vzít chlapce k sobě. O rok později, v roce 1992, Russ a jeho žena se rozhodli chlapce adoptovat. Jeho matka však odmítla dát souhlas. Gregory odmítl vrátit se k ní a obrátil se k soudu. Proces nakonec vyhrál a stal se dítětem manželů Russsových.

KRÁSAVEC JULIO. Jeden z najslávnejších spevákov na svete Julio Iglesias je u nás známy predovšetkým z televízie. Vždy dohned opálený a usmyiaty Julio bol oddávna miláčikom žien na celom svete. A, ako sa hovorí, rád to využíval. Považovali ho za zosobnenie úspechu a šťastia v živote.

Zrazu mu na tom všetkom prešiel záležať. Prednedávnom poskytol interview švédskej televízie, v ktorom vyvrátil tento vlastný portrét „dieťaťa štasteň.”

Povedal: Používal som drogy, najmä kokain, fajčil som marihuánu. Necitil som sa šťastný, naopak trápili ma depresie, s ktorými som nevedel bojovať. Istý čas som si nahováral, že som nevyliečiteľne chorý. Bolesť ma krk a domnieval som sa, že je to rakovina mozgu. Lekári však zistili, že je to iba psychosomatické utrpenie.“ 49-ročný Spaniel rozhodne poprel, že bol dobyvateľom stoviek žien. „Nie je to pravda, príliš sa bojím AIDS“ — povedal. Nespomenul len jedno, že sa priam chorobne boji o svoje krásne, čierne vlasy. Vynakladá obrovské peniaze a zamestnáva celý štáb lekárov, ktorí ho majú chrániť pred oplešením.

Zbožňovatelia Iglesiasa budú iste veľmi sklamane pravdu o živote krásneho a slávneho Julia... Na snímke Julio Iglesias.

ROZVEDENÝ S RODICAMI. „Ode dneška mi môžete říkať Shown Russ“ — řekl dvanáctiletý Gregory Kongsley po „rozvode“ se svými rodiči. Je to první dítě, které samo vystoupilo do soudu, aby byl odebrán svým rodičům a

želstvom s otcom dieťaťa. Má na to svoje dôvody. Dueruet, bývalý obchodník rybami a bývalý policajt má už jedno ročné ne manželské dieťa a — ako sa klebeti — ešte jednu milenku, ktorá zanedbano tiež bude rodíť. Okrem toho mu hrozi proces za to, že zbil istého pastiera ovic, ktorý mu vrazil so svojim stádom

V 32. týždni tehotenstva sa začali pôrodne bolesti. Vtedy, po 117 dňoch, lekári urobili cisársky rez a priviedli na svet malého Conleya. Bol veľmi maličký, važil len 1550 gramov, ale bol zdravý. 20 minút neskôr vypali aparáturu, ktorá Connie umele udržiavaťa pri živote. Malý Conley nevie, že je dieťaťom klinicky mŕtvej matky. Je to jediný takýto prípad v medicíne. Nedávny pokus udržať tehotenstvo u klinicky nežijúcej matky v Nemecku sa nevydaril...

stažil cestu autom. Áno, takýto zaťažený do kniežacieho rodu... Na snímke: princezná Stefania so synčekom.

PRINCEZNÁ STEFANIA príslušenstvo „čierne ovca“ monackého vládnucieho rodu Grimaldiarovcov, porodila synčeka, ktorého otcem je Daniel Dueruet, bývalý člen palácevej stráže, čiže — ako sa hovorí — gorila.

27-ročná princezná do poslednej chvíle dúfala, že jej otec, knieža Rainier, odpustí neštastný „skok na bok“ a bude sa zaujmíť o narodenie vnuka. Knieža bol neúprosný. Keď sa blížil čas pôrodu, odcestoval z Monaca aj jej brat, princ Albert, kym sestra, princezna Karolína, sa zdržiava vo svojom dome v južnom Francúzsku. Rodina ju teda opustila a tak Stefania išla do nemocnice Princess Grace len v spoločnosti Dueruela, na dôvodek pešo. Jej synček sa narodil malý, vážil len 3 kg. Dostal meno Louis. Je to oblúbené meno knieža Rainiera, zároveň veľmi časté v dome Grimaldiarovcov. Stefania dúfa, že volba takého mena udobrá jej otca. Ten však nadáľ nechce súhlasíť s jej man-

CONLEY ŽIJE... Je to pekný, zdravý, štvoročný chlapček. Volá sa Conley Hiliker, býva s otcom a jeho druhou manželkou v mestečku Champlain v štáte New York. Je jediným dieťatom na svete, ktoré sa 107 dní rozvíjalo v tele matky, uznanej za klinicky mŕtvu!

Hiliker a jeho manželka Connie cestovali svojim autom a zrazili sa s nákladným autom. Nejakým Hiliker zázrakom vyviahol z havárie len s ľahkym zranením, ale jeho manželka Connie, ktorá bola v štvrtom mesiaci tehotenstva, mala poškodenú lebku. Po 10 dňoch lekári v nemocnici v Plattsburgh konštatovali u Connie klinickú smrť. Jej mozog už nepracoval, hoci srdce ešte bilo — dýchat mohol za ňu iba stroj. Dalo sa ju živiť iba infúziou. Lekári sa rozhodli umele udržiavať Connie pri živote, aby zachránili dieťa. Boj so smrťou bol veľmi ťažký, dvakrát sa srdce tehotnej zastavilo, prekonala dokonca zápal plúc.

ROZLOUČENÍ S AUDREY HEPBURNOVOU. Už delší dobu se mluvilo o těžké nemoci Audrey Hepburnové. Diváci si dobře pamatuji tu vynikající, inteligentní herečku, plnou dívčího půvabu. V padesátych a sedesátych letech byla jednou z nejpouhým filmových hvězd na světě. Sabrina, Láska odpoledne, Římské prázdniny (za které dostala v roce 1963 Oscara) nebo My Fair Lady — to jsou jen některé z jejích filmů, jimž Audrey vděčila za slávu a obdiv diváků.

Herečka skončila filmovou kariéru již v sedmdesátych letech. Od té doby se věnovala dobročinnosti. Byla „vyslancem dobré vůle“, pracující pod záštitou UNICEF ve prospěch hladovějících a trpících dětí na světě.

Ještě nedávno navštívila Somálsko. Tisk uveřejnil tehdy

vzrušující fotografie Audrey, objímající nešťastné černé děti. Byla už v té době smrtelně nemocná... Na snímku: Audrey Hepburnová.

ŽIVOT

MIESIĘCZNIK SPOŁECZNO-KULTURALNY
00-372 WARSZAWA, UL. FOKSAL 13, FAX,
TEL. 26-44-49 (RED. NACZ.), 26-04-55, 26-42-57

ORGAN TOWARZYSTWA SPOŁECZNO-KULTURALNEGO CZECHÓW I SŁOWAKÓW W POLSCE, adres ZG TSKCIS; 31-150 Kraków, ul. Św. Filipa 7, tel. 34-11-27.

PISMO SPONSOROWANE PRZEZ MINISTERSTWO KULTURY I SZTUKI.
WYDAWCA: ZARZĄD GŁÓWNY TSKCIS.

ODZNACZONE: Złotym Medalem ze Wstępu Czechosłowackiego Instytutu Kontaktów Międzynarodowych, Medalem Macierzy Słowackiej Za Zasługi dla Rozwoju Literatury Słowackiej, Złotą Odznaką Za Zasługi dla Ziemi Krakowskiej, Medalem Za Zasługi dla TSKCIS.

REDAKCJA: Ján Šternog (redaktor naczelny), Józef Pivovarcik, Eva Matisová, Mieczysław Pożarski (redaktor techniczny), Eva Rudnická, Alžbeta Stojowska (tłumaczka).

SPOŁECZNE KOLEGIUM DORADCZE: Augustin Andrašák, Žofia Bogačíková, Jozef Čongva, František Harkabuz, Žofia Chalupková, Zenon Jersák, Bronisław Knapčík, Eugen Mišinec, Lýdia Mšalová, Anton Pivovarcik.

WARUNKI PRENUMERATY: Prenumeratę na kraj przyjmuje redakcja Život w Warszawie lub Zarząd Główny TSKCIS w Krakowie w terminach: do dnia 30 listopada na I kwartał, I półrocze oraz na cały rok następny; do dnia 20 czerwca na II półrocze roku bieżącego. Cena prenumeraty zagranicznej: 3000 zł, kwartalnie — 9000 zł, rocznie — 36 000 zł.

Prenumeratę ze zleceniem wysyłki za granicę przyjmuje także redakcja Život w Warszawie oraz Zarząd Główny TSKCIS w Krakowie w podanych wyżej terminach. Cena prenumeraty zagranicznej jest wyższa o 100 %

DRUK: Zakłady Graficzne „TAMKA”, S.A., Warszawa, ul. Tamka 3. Zam. 0064

Nie zamówionych tekstów, fotografii i rysunków redakcja nie zwraca i zastrzega sobie prawo do skrótu.

Numer oddano do składu 4.2.1993 r.